

Stenografični zapisnik

štiriindvajsete seje

deželnega zbora kranjskega

v Ljubljani

dne 31. januarja 1910.

Stenographischer Bericht

der vierundzwanzigsten Sitzung

des krainischen Landtages

in Laibach

am 31. Jänner 1910.

Navzoči: Prvosednik: Deželni glavar Franc pl. Šuklje. Vladni zastopnik: C. kr. deželni predsednik baron Teodor Schwarz, c. kr. okrajni glavar Karol grof Künigl. — Vsi člani razen: Knezoškoč dr. Anton Bonaventura Jeglič. — Zapisničarja: Dr. Karol baron Born in dr. Ivan Zajec.

Dnevni red:

1. Naznanila deželnozborskega predsedstva.
2. Priloga 233. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži načrt zakona o dovolitvi prodaje ljubljanski mestni občini lastnega zemljišča vložka št. 46 kranjske deželne deske v davčni občini Kapucinsko predmestje (bivšega voješkega oskrbovališča).
3. Ustno poročilo finančnega odseka:
 - a) o protestih proti zvišanju naklade na pivo. (Pet. 695, 699, 700, 702);
 - b) glede podpore za obrtno šolo v Ljubljani. (563/Pet.);
 - c) o prošnji občine Kranj za podporo k ustanovitvi okrajne bolnice v Kranju. (701/Pet.);
 - d) o stanju ljubljanskega mestnega loterijskega posojila. (K prilogi 38. l. 1903.);
 - e) o ponudbi gospoda Ivanetiča, glede prostosledov. (689/Pet.);
 - f) o prošnji gospoda dr. Zajca za podporo društvu zdravnikov na Kranjskem. (698/Pet.);
 - g) glede nakupa Muhrovega posestva na Bledu. (Pet. 607, 636, 645);
 - h) o raznih prošnjah, zadevajočih deželno gledališče, in o prošnji Jožefe Svetlič, vdove gledališkega sluga, za podporo. (Pet. 199, 353, 371, 667);
 - i) o dopisu mestnega magistrata v Ljubljani v zadevi prevzetja gledališkega poslojja v mestno občinsko last;
 - j) o prošnji okrajnega ribarskega odbora za Kranjsko, za prispevek k napravi novega ribarskega zavoda. (396/Pet.);

Anwesende: Vorstehender: Landeshauptmann Franz Eidler von Šuklje. Regierungsvertreter: K. k. Landespräsident Freiherr Theodor Schwarz, k. k. Bezirkshauptmann Karl Graf Künigl. — Sämtliche Mitglieder mit Ausnahme von: Fürstbischof Dr. Anton Bonaventura Jeglič. — Schriftführer: Dr. Karl Freiherr von Born und Dr. Ivan Zajec.

Tagesordnung:

1. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.
2. Beilage 233. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Entwurf des Gesetzes, betreffend die Veräußerung der der Stadtgemeinde Laibach eigentümlichen Realität C. Z. 46 der krainischen Landtafel über Katastralgemeinde Kapuzinervorstadt (des einstigen Verpflegsmagazins), vorgelegt wird.
3. Mündlicher Bericht des Finanzauschusses:
 - a) über die Proteste gegen die Erhöhung der Bierauflage. (Pet. 695, 699, 700, 702.);
 - b) betreffend die Unterstützung für die Gewerbeschule in Laibach (563/Pet.);
 - c) über die Petition der Gemeinde Krainburg um Subvention zur Errichtung eines Bezirksospitals in Krainburg. (701/Pet.);
 - d) über den Stand des Laibacher städtischen Lotterielehens. (Zur Beilage 38 de 1903.);
 - e) über das Anbot des Herrn Ivanetič betreffend die Freischürfe. (689/Pet.);
 - f) über die Petition des Vereines der Ärzte in Krain um Unterstützung. (698/Pet.);
 - g) betreffend den Ankauf des Mur'schen Besitzes in Welbes. (Pet. 607, 636, 645.);
 - h) über verschiedene Petitionen, betreffend das Landestheater und über die Petition der Josefine Svetlič, Witwe nach dem Theaterdiener, um Unterstützung. (Pet. 199, 353, 371, 667.);
 - i) über die Zuschrift des Stadtmagistrates in Laibach in betreff Übernahme des Landestheaters in das Eigentum der Stadtgemeinde;
 - j) über die Petition des Fischerei-Vereines für Krain um Subvention für die Anlage einer neuen Fischzuchtanlage. (369/Pet.);

- k) o deželnem prispevku za pogozditev pašnikov graščaka Karola Mayerja na Nanosu. (K prilogi 4. l. 1905.);
- l) o prošnji zastopa zdravstvenega okrožja v Novem mestu za večjo podporo v pokritje primanjkljaja 158 504 K pri zgradbi in opremlitvi cesarice Elizabete bolnice. (93/Pet.);
- m) o prošnji društva zdravnikov na Kranjskem za podporo ubogim zdravniškim vdovam in sirotam (213/Pet.);
- n) o poročilu deželnega odbora glede adaptacije vrtnarskega stanovanja v blaznici na Studencu. (K prilogi 7. l. 1908.);
- o) o poročilu deželnega odbora o pospeševanju vinarstva na Kranjskem. (K prilogi 23. l. 1902.);
- p) o prošnji društva za otroško varstvo in mladinsko skrb v sodnem okraju Ljubljani. (86/Pet.).
4. Ustno poročilo upravnega odseka:
- a) o prošnji občine Rovte za podaljšanje ceste do Žirov oziroma do Podklanca. (268/Pet.);
- b) o prošnji železniškega konsorcija za zgradbo železnice Ljubljana-Ildrija-Sv. Lucija za podporo. (422/Pet.);
- c) o prošnji občine Trojane za rešitev raznih vlog. (338/Pet.);
- d) o preložitvi Markótovega klanca na deželni cesti Pljuska-Litija z dotičnim načrtom zakona. (K prilogi 170. l. 1906.);
- e) o razširjenju delokroga kmet.-kemičnega preizkuševališča v svrhu preiskavanja živil. (K prilopi 193. l. 1907.).
5. Priloga 232. Poročilo upravnega odseka glede zakona o varstvu ptic, koristnih zemljedelstvu. (K prilogi 65.).
6. Priloga 226. Poročilo finančnega odseka o proračunu deželnega zaklada za l. 1910. (K prilogi 186.).
- k) über den Landesbeitrag für die Bewaldung der Weiden des Gutsbesitzers Karl Mayer am Nanos. (Zur Beilage 4 de 1905.);
- l) über die Petition der Distriktvertretung in Rudolfswert um eine höhere Subvention zur Deckung des Abganges per 158.504 K beim Baue und der Einrichtung des Kaiserin Elisabeth-Spitals (93/Pet.);
- m) über die Petition des Vereines der Ärzte in Krain um Unterstützung den armen Witwen und Waisen der Ärzte. (213/Pet.);
- n) über den Bericht des Landesauschusses, betreffend die Adaptierung der Gärtnerwohnung im Irrenhause in Studenc. (Zur Beilage 7 de 1908.);
- o) über die Förderung des Weinbaues in Krain. (Zur Beilage 23 de 1902.);
- p) über die Petition des Vereines für die Kinderfürsorge im Gerichtsbezirke Laibach. (86/Pet.).
4. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses:
- a) über die Petition der Gemeinde Werent um Verlängerung der Straße bis Sairach, bezw. bis Podkanc. (268/Pet.);
- b) über die Petition des Eisenbahnkonsortiums für den Bau der Bahn Laibach-Toria-St. Lucia um Subvention. (422/Pet.);
- c) über die Petition der Gemeinde Trojana um Erledigung verschiedener Eingaben. (338/Pet.);
- d) über die Umlegung des „Markótoer klanec“ an der Landesstraße Pljuska-Littai mit dem betreffenden Gesetzentwurf. (Zur Beilage 170 de 1906.);
- e) über die Erweiterung des Wirkungskreises der landwirtschaftlich-chemischen Versuchstation behufs Lebensmittel-Untersuchung. (Zur Beilage 193 de 1907.).
5. Beilage 232. Bericht des Verwaltungsausschusses über das Gesetz zum Schutze der für die Bodenkultur nützlichen Vögel. (Zur Beilage 65.).
6. Beilage 226. Bericht des Landesauschusses über den Vorschlag des Landesfonds pro 1910. (Zur Beilage 186.).

Začetek seje ob 10. uri 30 minut dopoldne. Beginn der Sitzung um 10 Uhr 30 Minuten vormittags.

Deželni glavar:

Konstatujem sklepčnost visoke zbornice in otvarjam sejo.

K točki:

1. Naznanila deželnozborskega predsedstva**1. Mitteilungen des Landtagspräsidiums**

moram povedati, da je predsednik železniškega shoda, ki se je vršil dne 27. t. m., sedaj izročil deželnemu zboru sklepe tega shoda.

Drugič mi je čast naznaniti, da je od deželnega predsedstva došel dopis o dopolnilnih volitvah v pridobninsko deželno komisijo in v prizivno komisijo za osebno dohodnino.

Deželni zbor ima voliti sedaj, in sicer v pridobninsko komisijo enega člana in dva namestnika, v deželno prizivno komisijo za osebno dohodarino pa štiri člane in štiri namestnike.

Jaz bom te volitve postavil na dnevni red jutrišnje seje kot drugo točko.

Dalje mi je čast naznaniti, da sta mi bili izročeni dve interpelaciji, naslovljeni na mojo osebo, in sicer ena interpelacija gospodov poslancev Perhaveca, Kobija in tovarišev glede zgradbe vodovoda v Dobračevi in druga interpelacija gospodov poslancev Matjašiča, Dularja in tovarišev v zadevi gradbe mostu čez Krko na deželni cesti v Straži.

(Glej dodatek št. I. in II. — Siehe Anhang Zl. I. und II.)

Na ti interpelaciji bom odgovoril koncem seje.

In sedaj prestopimo k točki:

2. Priloga 233. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži načrt zakona o dovolitvi prodaje ljubljanski mestni občini lastnega zemljišča vložka št. 46 kranjske deželne deske v davčni občini Kapucinsko predmestje (bivšega vojaškega oskrbovališča).

2. Beilage 233. Bericht des Landesaussschusses, mit welchem der Entwurf des Gesetzes, betreffend die Veräußerung der der Stadtgemeinde Laibach eigentümlichen Realität E. Z. 46 der krainischen Landtafel über Katastralgemeinde Kapuziner-vorstadt (des einstigen Verpflegsmagazines), vorgelegt wird.

Za besedo k formalnemu predlogu se je oglasil gospod poslanec dr. Triller.

Poslanec dr. Triller:

Predlagam v smislu § 24. poslovnika, da se, o tej točki takoj razpravlja in merito.

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Triller predlaga, sklicuje se na § 24. poslovnika, da se o tej točki takoj prične razprava.

Gospodje, ki se strinjate s tem formalnim predlogom, izvolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto in torej povabim gospoda referenta deželnega odbora, da uvede razpravo.

Poročevalec deželnega odbora dr. Pegan:

Visoka zbornica! Mestna občina ljubljanska je pridobila potom menjave od vojnega erarja takozvano vojaško oskrbovališče na Dunajski cesti. Tisti kompleks se ima deloma uporabiti za napravo novih cest, deloma pa se bo svet odprodal in morda ga bo nekaj porabila tudi mestna občina sama za zgradbo mestnih objektov. § 81. občinskega reda za deželno stolno mesto Ljubljana pa določa, da se sme glavnično premoženje občine prodati le pod posebnimi kvantelami. Zlasti določa ta paragraf, da mora deželni zbor, ako presega vrednost sveta 20.000 K, pritrditi prodaji v obliki zakona. Torej vsaka taka pogodba, če se gre za vrednost več kot 20.000 K, bi morala priti v zbornico kot samostojna zakonska predloga in s tem bi se odprodavanje sveta silno zavlačevalo. Mnenja o tem, ali se gre tu za glavnično premoženje, ali ne, so silno različna. V zakonu ni nič določenega, kaj je pravzaprav smatrati kot glavnično premoženje. Večina smatra, da se gre tu za glavnično premoženje, nekateri gospodje so pa drugega mnenja. Da se spravi sploh jasnost v celo stvar in da ne bo za vsak konkreten slučaj treba deželnemu zboru se pečati z zadevo, je sklenil deželni odbor, da predloži visoki zbornici načrt zakona, po katerem se mestu ljubljanskemu dovoli razprodavanje sveta bivšega vojaškega oskrbovališča, le s to omejitvijo, da se imajo kupne pogodbe, kadar presega kupnina za posamezni prodajni objekt vsoto 2000 K, predložiti deželnemu odboru v odobrenje.

Predlagam, da se o tej predlogi deželnega odbora, ki jo nasvetuje v prilogi 233., uvede debata in da se potem preide v specialno debato o zakonskem načrtu.

Deželni glavar:

Debata je otvorjena. Želi kdo besede? (Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Omenjam, da se bo, ker obstoji ta zakon iz enega meritornega paragrafa, obenem vršila generalna in nadrobna debata. Ker se torej nihče ne oglasi k besedi, bomo takoj glasovali.

Gospodje, ki se strinjajo s tem zakonskim načrtom, torej s §§ 1. in 2., izvolijo naj ustati.
(Zgodi se. — Geschichte.)
Sprejeto.

Poročevalec dr. Pegan:

Predlagam, da se sprejmeta še uvod in naslov.

Deželni glavar:

Gospodje, ki ste za uvod in naslov zakona, prosim, ustanite.
(Zgodi se. — Geschichte.)
Sprejeto.

Poročevalec dr. Pegan:

Predlagam glasovanje v celoti.

Deželni glavar:

Gospod poročevalec predlaga glasovanje v celoti.

Gospodje, ki pritrjujete zakonskemu načrtu tudi v celoti, izvolite ustati.
(Zgodi se. — Geschichte.)

Načrt zakona je v celoti sprejet in s tem je rešena ta točka dnevnega reda.

Točki:

3. Ustno poročilo finančnega odseka:

a) o protestih proti zvišanju naklade na pivo (Pet. 695, 699, 700, 702);

3. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

a) über die Proteste gegen die Erhöhung der Bierauflage (Pet. 695, 699, 700, 702);

in

3. Ustno poročilo finančnega odseka:

b) glede podpore za obrtno šolo v Ljubljani (563/Pet.);

3. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

b) betreffend die Unterstützung für die Gewerbeschule in Laibach (563/Pet.),

bi ekscindiral iz sedanje razprave, ker sta v zvezi z razpravo o proračunu deželnega zaklada. Mi bomo torej o obeh dveh točkah razpravljali v koneksu s proračunom deželnega zaklada.

Na vrsto pride sedaj točka:

3. Ustno poročilo finančnega odseka:

c) o prošnji zdravstvenega zastopa Kranj za podporo k ustanovitvi okrožne bolnice v Kranju. (701/Pet.)

3. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

c) über die Petition der Sanitätsdistrikts-Vertretung Krainburg um Subvention zur Errichtung eines Distrikthospitals in Krainburg. (701/Pet.)

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

(prevzame predsedstvo — den Vorsitz übernehmend)

Ich bitte den Herrn Berichterstatter, das Wort zu ergreifen.

Poročevalec Pogačnik:

Visoki zbor! Zastop zdravstvenega okrožja v Kranju je bil 17. t. m. sklenil zasnovati še tekom tega leta okrožno bolnico v Kranju. Da je ustanovitev take bolnice na Gorenjskem potrebna, tega ni treba posebno povdarjati. Na Dolenjskem in Notranjskem so take bolnice, na Gorenjskem je ni, in če na nič drugega, je treba le opozarjati na velike prevozne troške, ki jih imajo ljudje za prevažanje bolnikov v Ljubljano. Zdravstveni zastop se je obrnil do mestnega zastopa v Kranju za podporo in prepušitev kakih primernih prostorov, in ta je dne 21. t. m. sklenil, da naj se novozidana ubožnica, ki je last mestnega ubožnega zaklada, prepusti začasno zdravstvenemu okrožju v svrhu ustanovitve okrožne bolnice. Poslopje je torej na razpolago in ravno tako so na razpolago usmiljenke, katerim je kranjska podružnica Vincencijeve družbe ustanovila svoj dom in ki bi radovoljno prevzele oskrbovanje bolnice.

Z ozirom na to, da zdravstveni zastop iz svojih sredstev ne bi mogel vzdrževati bolnice, stavlja finančni odsek predlog:

»Prošnja se odstopi deželnemu odboru z naročilom, da poizveduje o stroških in vstavi primeren znesek v podporo te bolnice v proračun za leto 1911.«

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Zum Worte hat sich gemeldet der Herr Abgeordnete Zabret. Ich erteile ihm dasselbe.

Poslanec Zabret:

Visoka zbornica! Kot član zdravstveno-okrožnega zastopa v Kranju moram najtopleje priporočati deželnemu odboru, da naj se zanima za to zadevo in vstavi v proračun za leto 1911. kolikor le mogoče znatno podporo za bolnico v Kranju. Že dolgo časa želi prebivalstvo

na Gorenjskem imeti v svojem središču javno bolnico. Misel ustanovitve okrožne bolnice v Kranju se je sprožila v zadnji seji zdravstveno-okrožnega zastopa in se je enoglasno z navdušenjem sprejela. V utemeljevanju stvari mi ni treba izgubivati veliko besed. Kako nerodno je v slučajih težjih boleznih prepeljavanje bolnikov v Ljubljano in kakšne muke se s tem povzročajo bolnikom! Dostikrat, recimo v slučaju porodov, je tudi na vsak način potrebna hitra pomoč, in ta je sedaj nemogoča. Pomisliti je pa tudi treba, koliko stroškov povzroča ljudem prepeljavanje bolnikov v Ljubljano, katerih ubožnejše ljudstvo, zlasti delavsko, ne premore. Tudi v slučaju nesreč, težkih poškodovanj je potrebna hitra pomoč, prepeljavanje je za ljudi silno mučno in velikokrat pride pomoč prekasno. Zaradi tega je zdravstveno-okrožni zastop, kakor rečeno, z veseljem sprejel predlog za ustanovitev bolnice in je v ta namen tudi povišal naklado, obenem pa sklenil, ker troške vzdržavanja ne premore sam, naprositi deželni zbor za podporo. Zato priporočam deželnemu odboru, da vpošteva to prošnjo in stavi v proračun za prihodnje leto kolikor le mogoče visok prispevek.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Weiters ist zum Worte gemeldet der Herr Abgeordnete Pirc. Ich erteile ihm dasselbe.

Poslanec Pirc:

Visoka zbornica! Minuli teden se je povdarjalo v tej zbornici in je sploh znano, da deželna bolnica v Ljubljani ne zadošča več potrebam. Včasih ni mogoče sprejemati vanjo bolnikov, ker je prenapolnjena in čestokrat se zgodi, da se morajo odpuščati bolniki, samo da se napravi prostor novodospelim. V izboljšanje teh naravnost nevzdržljivih razmer se je minuli petek dovolil deželnemu odboru precejšen kredit, da se bolnica vsaj nekoliko adaptira in pridobi nekaj novih prostorov. Seveda se bo s tem na vsak način le deloma odpomoglo nedostatkom in deželo bo stalo še stotisočake in stotisočake, predno bo bolnica ustrezala vsem potrebam in zahtevam v higijskem oziru. Vspricho ne ravno sijajnega položaja deželnih financ ni misliti, da bi bila bolnica v doglednem času zadostno adaptirana in zato je vsak korak pozdraviti, ki bi utegnil, če že ne za vselej, pa vsaj za sedaj nekoliko zabraniti prenapolnjenje deželne bolnice. V mislih imam ustanovitev okrožne bolnice, katero je sklenil dne 17. t. m. zastop zdravstvenega okrožja v Kranju. Ko se je pred leti razpravljalo v tej zbornici o ustanovitvi bolnic na deželi, izražali so se dvomi, ali bodo

sploh mogli taki manjši zavodi uspevati. Tekom let se je pokazalo, kako neopravičena je bila ta bojazen. Če pogledamo v sosedne dežele, zlasti na Štajersko, vidimo, da povsodi dobro uspevajo take bolnice, in prav tako vidimo na Kranjskem, da se v zadnjih letih na deželi ustanovljene bolnice lepo razvijajo in da uspešno delujejo za blagor trpečega človeštva. To vidimo pri bolnici v Krškem, v Postojni in ravno tako pri ženski bolnici v Novem mestu, da ne govorim o krasno uspevajoči bolnici usmiljenih bratov v Kandiji. Kar je bilo mogoče na Dolenjskem, se dá gotovo izpeljati tudi na Gorenjskem, in gotovo je ravno Kranj poklican za ustanovitev take bolnice za Gorenjsko. Tej bolnici bi bilo na vsak način pritegniti cerkljansko okrožje, ves tržiški okraj in morda še kako drugo sosedno zdravstveno okrožje. Kakor od drugod, silijo tudi iz teh okrajev bolniki v Ljubljano, kateri bi pa lahko ostali doma, če bi jim ne bila preodlagjena postrežba in zdravniki. Vse to bi nahajali bolniki v Kranju, kjer bi se v bolnici, če se ustanovi, zdravile lahko navadne bolezni, poleg take pa izvrševale tudi enostavnejše kirurški operacije in porodniške operacije. Količega pomena bi bilo to za ubožnejše prebivalstvo, potem pa za dijake, posle in delavce. Uverjen sem, da bi se v kratkem času opravičilo obstoj bolnice in da bi bila posledica izdatna razbremenitev deželne bolnice v Ljubljani. Sklep zdravstvenega okrožja kranjskega sporazumno z delovanjem drugih poklicanih faktorjev ni samo opravičen glede na krajevne potrebe, ampak je tudi faktilno izvedljiv v kratkem času in z majhnimi stroški. Zdravstveni zastop je namreč na realno podlagi postavil svoj načrt in pri tem vestno vpošteval sredstva, ki so mu na razpolago. Zato ni mislil na zgradbo novega poslopja, marveč se je obrnil na mestno občino kranjsko, da naj prepusti v bolnične namene hišo, ki je last ubožnega zaklada mestne občine in se je pred nekaterimi leti zgradila kot nekaka inspekciska bolnica. Poslopje je tako, da se bo dala bolnica prav primerno urediti. Vsak čas bo prostora vsaj za dvajset postelj, razun tega je poslopje izolirano in bo bolnikom na razpolago tudi precej velik vrt. Tudi razkuževalne stroje imajo tam. Občinski zastop je že principiarno sklenil, da je pripravljen odstopiti to poslopje. Bolnico bi seveda upravljal zastop zdravstvenega okrožja, ki si je tekom let iz prebitkov pri upravi prihranil nad 15.000 K, kar bi spočetka zadostovalo za nabavo primerne opreme. Potem je tudi zvišal zdravstveno naklado za dva odstotka, kar bi znašalo na leto okroglo 2000 K. Okrožni zdravnik je na razpolago, postrežbo pa bi opravljale usmiljene sestre iz Zagreba, ki so se že nastanile v Kranju. Tako bo mogoče brez posebnih

žrtev oživotvoriti okrožno bolnico, ki bo lahko takoj pričela poslovati, ko bo zavodu pridobljeno oblastveno dovoljenje. Ker so dani vsi predpogoji, je pričakovati, da bo bolnica uspela kar najlepše, kar je pa seveda mogoče le s pripomočjo vseh faktorjev, ki so poklicani v tem oziru sodelovati. Seveda ni mogoče, da bi se že v letošnjem proračunu določila gotova vsota podpore in zato tudi ne stavim v tem oziru nobenega konkretnega predloga, pač pa prosim deželni odbor, da se pri sestavi proračuna za leto 1911. ozira na dobro utemeljeno prošnjo zdravstvenega zastopa kranjskega glede deželnega prispevka in na vsak način pospeši ustanovitev okrožne bolnice v Kranju, odnosno pomore v to, da bo ta zavod lahko mogel izhajati. V drugem se pa popolnoma strinjam s predlogom častitega gospoda poročevalca.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Wünscht noch jemand der Herren das Wort?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Wenn nicht, so hat der Herr Berichtstatter das Schlußwort.

Poročevalec Pogačnik:

Po teh toplih zagovorih mislim, da bi bilo pač odveč, da bi še kaj nadaljnega stavljaj, tembolj, ker sem skoraj uverjen, da bo visoka zbornica predlog finančnega odseka sprejela.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Wir schreiten somit zur Abstimmung und ich ersuche diejenigen Herren, die mit dem Antrage des Finanzausschusses einverstanden sind, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Er ist angenommen und mithin dieser Gegenstand der Tagesordnung erledigt.

Wir kommen nun zu Punkt:

3. Ustno poročilo finančnega odseka:

d) o stanju ljubljanskega mestnega loterijskega posojila. (K prilogi 38. leta 1903.);

3. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

d) über den Stand des Laibacher städtischen Lotterielehens. (Zur Beilage 38 de 1903);

Poročevalec Lenarčič:

Visoka zbornica! Poročati mi je o prilogi št. 38 de 1903, katera se nanaša na računski sklep ljubljanskega mestnega loterijskega posojila za leti 1901 in 1902. Ljubljansko loterijsko posojilo se je v teh letih, kakor poroča tu deželni odbor, upravljalo popolnoma pravilno. Tudi škontracija blagajnice se je leta 1902. vršila dvakrat, in sicer 21. januarja in 2. avgusta in pri teh škontracijah se je deželni odbor prepričal, da postopa mestni magistrat z loterijskim posojilom popolnoma pravilno in da se strogo ravna po predpisih, ki veljajo glede tega posojila.

Poročilo deželnega odbora nimam v imenu finančnega odseka ničesar pripomniti in si usojam v imenu tega odseka samo predlagati:

»Visoki deželni zbor skleni:

Poročilo deželnega odbora o stanju ljubljanskega mestnega loterijskega posojila za leti 1901 in 1902 se jemlje odobruje na znanje.«

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Wünscht jemand das Wort zu diesem Antrage?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Wenn nicht, so bitte ich, abzustimmen. Die Herren, welche mit dem Antrage einverstanden sind, bitte, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Er ist angenommen.

Wir kommen nun zu Punkt:

3. Ustno poročilo finančnega odseka:

e) o ponudbi gospoda Ivanetiča glede prostosledov. (689/Pet.);

3. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

e) über das Anbot des Herrn Ivanetič, betreffend die Freischürfe. (689/Pet.);

Poročevalec Lenarčič:

V razpravi je prošnja št. 689, katera se nanaša na to, da se ponudi deželi neka kupčija, in sicer, da bi dežela nekaj prostokopav kupila, ki kažejo na premogove skladbe. Dežela nikakor ne more imeti namena, da bi se sploh spuščala v špekulacije. Če bi bil predlagatelj prišel s kako konkretno kupčijo in bi ponujal na prodaj kako jamo, katera ima kak čisti donos ali po kateri bi se olajšalo dobivanje premoga, potem bi se lažje govorilo o stvari, ampak samo v špekulacijske namene predlagati tako kupčijo, nima nikakega smisla, zlasti pa netako kupčijo, o kateri pravi star pregovor: Kdor hoče riti v zemlji, mora imeti zlat rivec.

Ker pa dežela nima zlatega rivca, jej je nemo-goče spuščati se v tako stvar in zato si usojam predlagati:

»Visoki deželni zbor skleni:

Vloga s ponudbo gospoda Ivanetiča za na-kup njegovih prostokopnih pravic se odkloni.«

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Wünscht jemand der Herren das Wort?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Wenn nicht, so bitte ich die Herren, die dem Antrage zustimmen wollen, sich zu er-heben.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Er ist angenommen.

Wir kommen nun zu Punkt:

3. Ustno poročilo finančnega odseka:

f) o prošnji gospoda dr. Zajca za pod-poro društvu zdravnikov na Kranj-skem. (698/Pet.);

3. Mündlicher Bericht des Finanzausschus-ses:

f) über die Petition des Vereines der Ärzte in Krain um Unterstützung. (698/Pet.);

Poročevalec Pogačnik:

Visoka zbornica! Društvo zdravnikov na Kranjskem je imelo v novozgrajeni deželni bolnici prostore, kjer se je nahajala društvena knjižnica. V teh prostorih je sedaj nastanjena lekarna in s knjižnico je moralo društvo zdravnikov, pravijo, nekam v Mestni dom. Knjige so tam spravljene tako, da je uporaba od strani zdravnikov skoraj izključena. Pro-silci pravijo, da je to velika škoda za napredek zdravnikov znanstvenem oziru, in jaz pristavljam, da je to škoda tudi za knjige same. Gospod dr. Zajc prosi v imenu društva, da bi deželni zbor izvolil dovoliti društvu zdravnikov na Kranjskem za ureditev knjiž-nice za leto 1910. podporo 500 K, finančni od-sek pa predlaga:

»Prošnja se odstopi deželnemu odboru v primerno rešitev.«

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Wünscht jemand der Herren das Wort?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Wenn nicht, so bitte ich die Herren die dem Antrage zustimmen wollen, sich zu er-heben.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Er ist angenommen.

Punkt:

3. Ustno poročilo finančnega odseka:

g) glede nakupa Muhrovega posestva na Bledu. (Pet. 607, 636, 645);

3. Mündlicher Bericht des Finanzausschus-ses:

g) betreffend den Ankauf des Mur'schen Besitzes in Veldes. (Pet. 607, 636, 645.);

wird auf später zurückgestellt und wir kom-men somit zu Punkt:

3. Ustno poročilo finančnega odseka:

h) o raznih prošnjah, zadevajočih dežel-no gledališče in o prošnji Jožefe Svet-lič, vdove gledališkega sluga, za pod-poro. (Pet. 199, 353, 371, 667);

3. Mündlicher Bericht des Finanzausschus-ses:

h) über verschiedene Petitionen, betref-fend das Landestheater und über die Petition der Josefine Svetlič, Witwe nach dem Theaterdiener, um Unter-stützung. (Pet. 199, 353, 371, 667.);

Poročevalec Kobi:

Tu imamo najprej peticijo št. 199, to je prošnjo nemškega gledališkega društva v Ljubljani v zadevi kurjave v deželnem gleda-lišču. Tu so nastale neke diference in finančni odsek predlaga, da se prošnja odstopi v reši-tev deželnemu odboru.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Wünscht jemand der Herren das Wort?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Wenn nicht, so bitte ich die Herren, die dem Antrage zustimmen wollen, sich zu er-heben.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Er ist angenommen.

Poročevalec Kobi:

Dalje imamo peticijo št. 132 in 353. Tukaj se gre za prošnjo Jožefe Svetlič, vdove umrle-ga Frana Svetliča, ki je bil, kakor je po de-kretu dokazano, dne 28. septembra 1893 ime-novan slugo in kurjačem v deželnem gleda-lišču in ki je do svoje smrti popolnoma zado-voljivo opravljal svojo službo, — za podporo. Finančni odsek predlaga, naj se odstopita prošnji v rešitev deželnemu odboru.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Wünscht jemand der Herren das Wort?
(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Wenn nicht, so bitte ich die Herren, die dem Antrage zustimmen wollen, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Er ist angenommen.

Poročevalec Kobi:

Potem imamo peticijo št. 371, v kateri prosijo kmetski posestniki iz Hrastja, da bi dežela nič ne prispevala za gledališče. Kar se tiče tega in neke resolucije gospoda poslanca dr. Trillerja, predlaga finančni odsek, da se stvar odstopi deželnemu odboru v rešitev.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Wünscht jemand der Herren das Wort?
(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Wenn nicht, so bitte ich die Herren, die dem Antrage zustimmen wollen, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Er ist angenommen.

Poročevalec Kobi:

Kočno imamo še peticijo št. 667. Intendanca slovenskega gledališča prosi, da bi se za slovenske predstave, ki se sedaj navadno vršijo v torek, soboto in nedeljo dovolili kot igralni dnevi tudi vsi prazniki. Finančni odsek predlaga, da se prošnja odstopi v rešitev deželnemu odboru.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Wünscht jemand der Herren das Wort?
(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Wenn nicht, so bitte ich die Herren, die dem Antrage zustimmen wollen, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Er ist angenommen.

Wir kommen nun zu Punkt:

3. Ustno poročilo finančnega odseka:

- i) o dopisu mestnega magistrata v zvezi prevzetja gledališkega posloplja v mestno običnsko last.

3. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

- i) über die Zuschrift des Stadtmagistrates in Laibach in betreff Übernahme des Landestheaters in das Eigentum der Stadtgemeinde.

Poročevalec Kobi:

Visoka zbornica! Občinski svet stolnega mesta Ljubljane je sklenil v svoji javni redni seji dne 2. julija 1909 prevzeti gledališko posloplje z vsem inventarjem v svojo neomejeno last proti temu, da dežela Kranjska prevzame ves še neuničeni dolg za zgradbo gledališkega posloplja v sedanjem znesku 101.009 K 60 v. Dalje predlaga, naj bi dežela kakor do sedaj dajala za gledališče letni prispevek 20 do 22.000 K. Kakor je visoki zbornici znano iz razprave o neki resoluciji, je pa mestna občina pripravljena pokriti tudi zgoraj omenjeni dolg okroglih 100.000 K. Finančni odsek predlaga, naj se zadeva odstopi deželnemu odboru z ozirom na resolucijo gospoda poslanca dr. Trillerja, ki je bila sprejeta v XIX. seji, dne 14. januarja 1910.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Wünscht jemand der Herren das Wort?
(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Wenn nicht, so bitte ich die Herren, die dem Antrage zustimmen wollen, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Er ist angenommen.

Wir kommen nun zu Punkt:

3. Ustno poročilo finančnega odseka:

- j) o prošnji okrajnega ribarskega odbora za Kranjsko, za prispevek k napravi novega ribarskega zavoda. (369/Pet.);

3. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

- j) über die Petition des Fischerei-Vereines für Krain um Subvention für die Anlage einer neuen Fischzuchtanlage. (369/Pet.);

Poročevalec Povše:

Visoka zbornica! Okrajni ribarski odbor za Kranjsko je podal visoki zbornici prošnjo, v kateri prosi za deželni prispevek k ustanovitvi novega ribogojnega zavoda. Visoki zbornici je znano iz poprejšnjih razprav, da je ta okrajni ribarski odbor dobival od dežele pod-

poro toliko za ustanovitev, kakor tudi za vzdrževanje ribogojnega zavoda na Studencu poleg deželne umobolnice. Vsled uravnave Save — tako tudi navaja prošnja sama, so se vode na ljubljanskem polju močno ponicale, tako da tudi ta ribogojni zavod na Studencu nima več potrebne mrzle vode, kakoršna je posebno za postrvi potrebna, na razpolago. Vsled te izpremembe razmer je bil ribarski odbor primoran opustiti svoj ribogojni zavod na Studencu, in poiskati si primernejši prostor za napravo novega takega zavoda. Pregledalo in preiskalo se je vse vodovje v daljavi 50 km okolu Ljubljane in po dolgih poizvedovanjih se je končno našel v Podlipi pri Vrhniki kraj s primerno vodo, ki bi bil popolnoma sposoben, da bi se tamkaj ustanovil nov ribogojni zavod v velikem štilu. Prošnja se utemeljuje s tem, da so naše kranjske vode vsled kužne bolezni rakov v svoji vrednosti padle, kajti dejansko se do sedaj vsi poizkusi, zarediti na novo rake, niso posrečili, temveč se je okuženje voda razširjalo od leta do leta in so okužene sedaj tudi še vode na Uncu, v cerkniškem jezeru itd., tako da je zaman misliti, da se bodo v doglednem času razmere na Kranjskem v tem oziru izboljšale. Ribarski odbor polaga vso važnost na delovanje v tej smeri, da bi se vsaj žlahtne ribe zaplodile v naših vodah, posebno postrvi in sulci. Mi imamo več gorskih voda, kjer bi se dale dobro gojiti postrvi, kakor bi se n. pr. v Bistrici in v Savi dali gojiti sulci. S tem bi se dalo, misli ribarski odbor, doseči, da bi bile vode res kaj vredne, da bi se ribji lov izplačal, in ako se posreči zarediti v naših vodah žlahtne ribe, bi to gotovo služilo v povzdigo športa in ptujskega prometa. Novi ribogojni zavod bi stal po proračunu 46.980 K. Svojo prošnjo za deželni prispevek pa utemeljuje ribarski odbor s tem, da je upati, od državne vlade prispevek v polovici tega zneska le tedaj, ako bi drugo polovico prevzela dežela. V finančnem odseku se je stvar razpravljala in uvaževalo se je, da bi to podjetje res služilo v prosep ribarstva v deželi Kranjski, vendar se je pa smatralo kot potrebno, da deželni odbor še nadalje poizveduje v zadevi, da stopi v dogovor z ribarskim odborom in se prepriča o dotičnih razmerah, potem pa na podlagi teh svojih poizvedovanj v prihodnjem zasedanju deželnemu zboru poroča in predlaga primerno vsoto, ki naj bi se postavila v proračun, da se more ta zadeva izvršiti. V imenu finančnega odseka torej predlagam:

»Visoki deželni zbor skleni:

Prošnja ribarskega odbora odstopa se deželnemu odboru z naročilom, da pozveduje o tej novi napravi in v prihodnjem zasedanju stavi primerne predloge, koliko naj dežela prispeva k tej napravi.«

Privatno le še dostavljam, da bomo državni poslanci gotovo vplivali na kmetijsko ministristvo, da ono, ki je v prvi vrsti dolžno podpirati tudi to panogo gospodarstva, dovoli za to podjetje znatno podporo.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Zu diesem Punkte hat sich der Herr Abgeordnete Gallé zum Worte gemeldet.

Abgeordneter Gallé:

Hohes Haus! Wir besitzen im Lande sehr schöne, man kann sagen prachtvolle Fischwasser, deren Bewirtschaftung jedoch nicht so ist, wie sie sein sollte. Wenn die Bewirtschaftung der Fischwasser eine rationelle wäre, könnten dieselben eine große volkswirtschaftliche Rolle spielen. Denn nicht nur die Besitzer der Fischereiwasser würden einen höheren Ertrag erzielen und die Berufsfischer einen größeren Verdienst haben, es könnten die Fische auch in Bezug auf die Ernährung des Volkes von Bedeutung werden. Außerdem könnte durch die Hebung der Fischzucht die Sportfischerei gehoben werden, wodurch wieder der Fremdenverkehr günstig beeinflusst werden könnte.

Zur Hebung der Fischzucht gehört aber vor allem eine Fischzuchtanstalt. Bis vor kurzem hatte dieselbe ihren Standort in Studentz, durch das Tieferlegen des Flußbaches der Save sind jedoch bekanntermaßen sehr viele Quellen versiegt, so auch in Studentz, so daß dort die Fischzuchtanstalt unmöglich wurde.

Es ist notwendig, eine neue Fischzuchtanstalt zu errichten und es hat der Fischereirevierausschuß nach langem Suchen endlich einen günstigen Ort für die Errichtung derselben bei Podlipa gefunden. Der Fischereirevierausschuß hat auch ein Projekt ausarbeiten lassen, dessen Durchführung 46.980 K kosten würde. Es ist das allerdings ein großer Betrag, aber wenn man in Rücksicht zieht, daß dies für das Land wirklich von größtem Nutzen wäre, kann man sagen, daß das Geld dafür nicht hinausgeworfen wäre. Übrigens hat die Regierung versprochen, die Hälfte der Kosten beizutragen, unter der Bedingung, daß die andere Hälfte vorher vom Lande bewilligt wird.

Wie der Herr Referent mitteilte, würde aber erst im nächsten Jahre eine Post für diesen Zweck eingestellt werden. Damit nun diese Sache nicht auf die lange Bank geschoben werde, bitte ich das hohe Haus, für folgenden Resolutionsantrag zu stimmen: »Dem Landesaussschusse wird aufgetragen, in den Voranschlag des Landesfonds schon für das Jahr 1910 einen Betrag von 10.000 K einzustel-

len, welcher als Teilbetrag der Subventionierung für den Bau einer Fischzuchtanstalt in Podlipa bei Ober-Laibach an den Fischereirevierausschuß anzuzahlen ist.«

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Wünscht noch jemand der Herren das Wort?

(Nihče se ne oglasi — Niemand meldet sich.)

Wenn nicht, so hat der Herr Berichtstatter das Schlußwort.

Poročevalec Povše:

Kot poročevalec finančnega odseka imam tukaj zastopati in vzdrževati njegov sklep. Resoluciji gospoda poslanca Galleta, katera intendira, da se za napravo ribogojnega zavoda že v proračun za l. 1910. postavi 10.000 K, moram se torej protiviti. S tem ni rečeno, da deželni zbor odkloni prispevek, ampak namen tega sklepa je le, da se deželnemu odboru da prilika, da popreje še natančno prouči celo vprašanje, kajti tega ne more nobeden negirati, da je troškovnik z vsoto 46.980 K vendar le precej velik in da je torej treba natančno preudariti stvar, predno se more dežela spustiti v to zadevo. V drugem oziru bi se za svojo osebo ne protivil predlogu, vsaj sem sam poudarjal važnost ribarstva in potrebo, da deželni odbor takoj stopi v dogovor z ribarskim odborom, da se skušajo ustvariti predpogoji za ustanovitev zavoda. S tem, da finančni odsek predlaga, naj se vsi dogovori z ribarskim odborom in z državo in da naj se na podlagi teh dogovorov postavi v proračun za prihodnje leto primeren prispevek, mislim, da je stvar popolnoma zasigurana, sicer sem pa tudi še dejal, da bomo poslanci skušali od kmetijskega ministrstva izposlovati kolikor mogoče izdatni prispevek, kajti to je gotovo, da je kmetijsko ministrstvo v prvi vrsti poklicano to panogo gospodarstva podpirati.

Mislim torej, da mi gospod predlagatelj ne bo zameril, ako se protivim njegovemu predlogu, kateri bi pa, če bi se sprejel, moral najprej iti še nazaj na finančni odsek.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Wir schreiten nun zur Abstimmung, und zwar zunächst über den Antrag des Finanzausschusses und dann über die Resolution Galle.

Ich bitte jene Herren, welche für den Finanzausschuss-Antrag stimmen wollen, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschichte.)

Er ist angenommen.

Nun bitte ich diejenigen Herren, welche für die Resolution des Herrn Abgeordneten Galle stimmen wollen, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschichte.)

Die Resolution ist gefallen.

Wir kommen nun zu Punkt:

3. Ustno poročilo finančnega odseka:

k) o deželnem prispevku za pogozditev pašnikov graščaka Karola Mayerja na Nanosu. (K prilogi 4. l. 1905.)

3. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

k) über den Landesbeitrag für die Bewaldung der Weiden des Gutsbesizers Karl Mayer am Nanos. (Zur Beilage 4 de 1905.)

Poročevalec dr. Žitnik:

Visoka zbornica! Glasom tiskane priloge št. 4 deželnega odbora iz leta 1905 je deželna komisija za pogozdovanje Krasa leta 1898 sprejela v svoj pogozdovalni kataster del pašnika Lipe na Nanosu, ik je lastnina graščaka Karola Mayerja v Ložah pri Vipavi s površino 272 ha. Ker se pa komisija ni mogla lotiti pogozdovanja, se je Mayer obrnil na poljedelsko ministrstvo s prošnjo, v kateri je izjavil, da hoče pogozditev izvršiti sam, če mu ono dovoli primerno podporo. Troški bi znašali nad 70.000 K. Poljedelsko ministrstvo je vrnilo prošnjo deželni komisiji. Ta se je o njej posvetovala, en sam član je priporočil, da se pogozdovanje izvrši, drugi pa so izražali dvome ali je v smislu zakona z leta 1885. ležeče, da se pogozdi ta pašnik na Nanosu. Končno pa je komisija predložila ves akt deželnemu odboru s prošnjo, naj dežela dovoli kak prispevek. V smislu zakona za pogozdovanje Krasa mora komisija »polagoma« izvršiti pogozdovanje, in drugič pravi neki paragraf, menda 8., da obstoji za pogozdovanje posebni pogozdovalni zaklad. Torej če mi dovolimo prispevek, bi delali izjemo in proti zakonu ustanovili nov zaklad. Ker hoče komisija pogozdovati polagoma v teku let in dežela za to prispeva 6000 K, država pa 30.000 K, torej je prišel finančni odsek do soglasnega sklepa, naj se ta prošnja zavrne, oziroma deželni komisiji dopiše, da v ta posebni namen dežela ne dovoli nobenega posebnega prispevka. Predlog finančnega odseka se torej glasi:

»Visoki deželni zbor skleni:

Deželnemu odboru se naroča, naj obvesti c. kr. deželno vladu, da v ta namen ne dovoli posebnega prispevka« — ker itak dovoljuje za pogozdovanje vsako leto 6000 K.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Wünscht jemand der Herren das Wort.

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Wenn nicht, so bitte ich die Herren, die dem Antrage zustimmen wollen, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Er ist angenommen.

Wir kommen nun zu Punkt:

3. Ustno poročilo finančnega odseka:

- 1) o prošnji zastopa zdravstvenega okrožja v Novem mestu za večjo podporo v pokritje primanjkljaja 158.504 K pri zgradbi in opremi cesarice Elizabete bolnice. (93/Pet.)

3. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

- 1) über die Petition der Distriktsvertretung in Rudolfswert um eine höhere Subvention zur Deckung des Abganges per 158.504 K beim Baue in der Einrichtung des Kaiserin Elisabeth-Spitals. (93/Pet.)

Poročevalec Pogačnik:

Visoki zbor! Zastop zdravstvenega okrožja v Novem mestu prosi za večjo podporo v pokritje primanjkljaja 158.504 K pri zgradbi Elizabetne bolnice v Novem mestu. Dežela je prispevala dosedaj 55.000 K, Kranjska hranilnica 30.000 K, občina novomeška 41.709 K, iz državne loterije se je prejelo 20.000 K in raznih dohodkov se je nabralo 2267 K, tako da so vsi dohodki skupaj znašali 148.976 K. Ko je pričel zdravstveni zastop graditi to bolnico in ko je prišel do računskega sklepa, se je pokazalo, da je prekoračen proračun za 158.504 K, in to tedaj, ako amortizira 100.000 K zdravstveni zastop iz svojega. Ta primanjkljaj se je pa letos pričetkom leta zmanjšal na 220.000 K, in sicer zaradi tega, ker so od državne loterije prejeli zopet 20.000 K in ker so opustili električno razsvetljavo, cenjeno na 17.000 kron. Zdravstveni zastop pravi, da ne ve, kje vzeti pokritje. Izgovarja se na to, da je moral prekoračiti proračun, ker so cene med zgradbo poskočile za več kakor 20 odstotkov, in je splotje tekom zgradbe kar naenkrat tako veliko postalo, da ima sedaj namesto za projektiranih 66 postelj kar naenkrat prostora za 100 postelj. Finančni odsek me je pooblastil, da pri tej priliki izrazim njegovo veliko začudenje in nezadovoljstvo nad tako velikanskim prekoračenjem, ki ni v nobenem razmerju z velikostjo bolnice. Iz proračuna za leto 1910. se povzame, da imajo za upravne troške v tem

letu izračunjenega deficita 5533 K. Za pokritje tega deficita in pa za obrestovanje in amortizacijo zgoraj omenjenih 100.000 K moral bi zdravstveni zastop doklado visoko povišati, tako da bi znašala v mestu 20 in v okolici 19 odstotkov. Vsled tega prosijo za višji prispevek dežele v pokritje primanjkljaja. Finančni odsek ni mogel priti do tega, da bi v svrhu saniranja razmer pri tej bolnici predlagal enkratno podporo, ki bi se glede na proračun in na to, da je dežela dovolila za zgradbo že podporo 55.000 K, mogla gibati itak le v malih mejah, in zaradi tega predlaga:

»Visoki deželni zbor skleni:

V delno pokritje obresti se dovoli zdravstvenemu zastopu novomeškemu za leto 1910 podpora v znesku 5400 K.«

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Wünscht jemand der Herren das Wort.

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Wenn nicht, so bitte ich die Herren, die dem Antrage zustimmen wollen, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Er ist angenommen.

Wir kommen nun zu Punkt:

3. Ustno poročilo finančnega odseka:

- m) o prošnji društva zdravnikov na Kranjskem za podporo ubogim zdravniškim vdovam in sirotam. (213/Pet.)

3. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

- m) über die Petition des Vereines der Ärzte in Krain um Unterstützung den armen Witwen und Waisen der Ärzte. (213/Pet.)

Poročevalec Pogačnik:

Društvo zdravnikov na Kranjskem ponavlja svojo prošnjo zadnjih let za podporo ubogim zdravniškim vdovam in sirotam. Glede na opravičenost te prošnje predlaga finančni odsek:

»Društvu zdravnikov na Kranjskem se podeli v to svrhu za leto 1910. podpora 200 K.«

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Wünscht jemand der Herren das Wort.

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Wenn nicht, so bitte ich die Herren, die dem Antrage zustimmen wollen, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Er ist angenommen.

Wir kommen nun zu Punkt:

3. Ustno poročilo finančnega odseka:

n) o poročilu deželnega odbora glede adaptacije vratarskega stanovanja v blaznici na Studencu. (K prilogi 7. leta 1908.)

3. Mündlicher Bericht des Landesaussschusses:

n) über den Bericht des Landesaussschusses, betreffend die Adaptierung der Portiers-Wohnung im Irrenhause in Studenec. (Zur Beilage 7 de 1908.)

Poročevalec Pogačnik:

Deželni odbor je leta 1908. izdelal poročilo zaradi adaptacije vratarskega stanovanja v blaznici na Studencu. Troški bi znašali 2678 K. Glede na to, da je že v programu novih adaptacij na Studencu sprejeta tudi stavba vratarskega stanovanja, predlaga finančni odsek, da se poročilo zopet odstopi deželnemu odboru.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Wünscht jemand der Herren das Wort.

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Wenn nicht, so bitte ich die Herren, die dem Antrage zustimmen wollen, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Er ist angenommen.

Wir kommen nun zu Punkt:

3. Ustno poročilo finančnega odseka:

o) o poročilu deželnega odbora o pospeševanju vinarstva na Kranjskem. (K prilogi 23. l. 1902.)

3. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

o) über die Förderung des Weinbaues in Krain. (Zur Beilage 23 de 1902.)

Deželni glavar

(prevzame predsedstvo — den Vorsitz übernehmend):

Prosim gosp. poročevalca župnika Hladnika, da uvede poročilo.

Poročevalec Hladnik:

Visoka zbornica! Deželni odbor položil je poročilo o delovanju glede pospeševanja vinarstva in sadjarstva na Kranjskem v l. 1901. Iz tega obširnega poročila posnamemo, da je naša dežela res prav izdatno pripomogla, da se je vsaj začela celiti tista rana, katero je napravila našemu vinogradništvu trtna uš. Predvsem omenja to poročilo, da je naša dežela podpirala podružnične trtnice. Takih podružničnih trtnic je bilo takrat pet, in sicer v Mokronogu, št. Vidu nad Vipavo, Metliki, Novem mestu in pa v Bujah pri Košani. Te podružnične trtnice so dobivale od dežele po 2000 kron letne podpore in ravno toliko tudi od države. Pa v tistem letu 1901. se je ta akcija za obnavljanje vinogradov nekako šele pričela in zato rej se nam lahko prav čudno vidi na strani četrti tega poročila, da se n. pr. pri mokronoški podružnici, kjer se je pridelalo 36.000 cepljenk, ni moglo vseh oddati v domačem okraju, ampak da se jih je 6000 moralo odstopiti podružnici v Metliki. Kako pa je dandanes? Podružnična trtnica v Tržišču je n. pr. lansko leto oddala 66.000 cepljenk in 17.000 korenjakov, in prošelj za te cepljenke in korenjake je bilo toliko, da niti polovici teh prošelj ni bilo mogoče ugoditi, oziroma da so nekateri prošeljki dobili samo 40 ali celo samo 30 odstotkov od tistega, za kar se je prosilo, in da se je ozirati moglo sploh samo na podružnične člane. In letos, ko bo imela trtnica 95.000 cepljenk, se je samo iz ene občine vložilo prošelj za polovico teh cepljenk. Letos dotični prosilci niti 40 odstotkov ne bodo mogli dobiti, dokaz, v kako obilni meri se ravno v novejšem času zasajajo vinogradi in da si vinogradniki ravno od tega obetajo boljše bodočnosti.

Poročilo navaja dalje, kaj se je storilo od strani države za pospeševanje vinogradarstva, kako se je tudi pospeševalo streljanje zoper točo in kako se je skušalo povzdigniti vinogradarstvo z raznimi predavanji, s poučnimi spisi in prirejevanjem cepilnih tečajev. Omenja tudi poročilo, da se je takrat, ko je sadjarstvo na Notranjskem toliko trpelo po nesreči po žledu, razdelilo 11.570 dreves med posestnike po tistih občinah, ki so trpele največ škode. To poročilo je jasen pregled, da se je dežela naša po skromnih svojih močeh res žrtvovala in skušala kolikor mogoče povzdigniti vinogradništvo, obenem pa je poročilo dokaz, da tudi država naših sicer precej pozabljenih okrajev ni popolnoma iz vidika pustila. Upravni odsek predlaga:

»Poročilo deželnega odbora o pospeševanju vinarstva in sadjarstva na Kranjskem v letu 1901 se vzame odobruje na znanje.«

Prosim, da visoka zbornica sprejme ta sklep.

Deželni glavar:

Debata je otvorjena. Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati. Gospodje, ki pri-trjujejo predlogu gospoda poročevalca, izvo-lijajo ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Na vrsto pride točka:

3. Ustno poročilo finančnega odseka:

p) o prošnji društva za otroško varstvo in mladinsko skrb v sodnem okraju Ljubljani. (86/Pet.)

3. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

p) über die Petition des Vereines für die Kinderfürsorge im Gerichtsbezirke Laibach. (86/Pet.)

Poročevalec Jaklič:

Visoka zbornica! Društvo za otroško varstvo in mladinsko skrb v sodnem okraju Ljubljani se je obrnilo na deželni zbor s prošnjo, da bi tudi dežela Kranjska podpirala stremljenja tega društva. Predložilo je cel načrt, kako bi kranjska dežela lahko podpirala društvene namene in kake naprave so v tem oziru potrebne. Ustanovilo bo najdenišnico in obenem uredilo skrb za zunanje rejence. Namen društva je nadalje vzpodbuditi in podpreti ustanovitev varovalnic, pospešiti razširjenje že obstoječih sirotišnic in zavetišč, ustanoviti svojo deželno sirotišnico na kmetih, ki naj bi služila vzgoji kmetijskih pomožnih sil in ki bi se ji dalo pridružiti vzgajališče za pohabljenodeco z bavlilnico in delavnico. Društvo tudi priporoča, da bi se Salezijanskemu zavodu na Rakovniku za zanemarjeno moško mladino osigural obstoj in razvoj, dalje, da bi se njegovi šoli od začetka naprej priznal značaj šole po §59. državnega šolskega zakona od 14. maja 1869 in dalje, da bi se pospešila otvoritev delavnic za pouk šoli odraslih zanemarnjenih dečkov v rokodelstvu. Dalje priporoča društvo, da bi bilo ustanoviti vzgajališče za zanemarjeno žensko mladino, potem da bi bilo opustiti pobiljševalni oddelek prisilne delavnice glede dečkov, kateri so še šoloobvezni, in da bi ga bilo nadomestiti s Salezijanskim zavodom, ostali pobiljševalni oddelek pa da bi bilo preosnovati. Dalje naj bi se pospeševala ustanovitev vajenskih domov in zavetišč in preuredila oddaja deželnih sirotinskih ustanov. Program je torej jako velik in obsežen. Potem pa prosi društvo, da naj visoki deželni zbor prvič naroči posebnemu odseku, naj prouči in preudari vse potrebne preosnove in uredbe na po-

lju otroškega varstva in, domenivši se z drugimi prizadetimi činitelji, čimprej izdelala in predloži natančni načrt za njih izvršitev, drugič sklene zasnovanje posebnega zaklada za oživotvorjenje tega načrta in zanj določi reden vsakoleten prispevek iz deželnih sredstev.

Finančni odsek se je bavil s to prošnjo, toda v te podrobnosti se ni mogel spuščati, temveč prepušča vso stvar deželnemu odboru primerne predloge.

»Visoki deželni zbor skleni:

Prošnja društva za otroško varstvo in mladinsko skrb v sodnem okraju Ljubljana se odstopi deželnemu odboru z naročilom, da jo preštudira in potem stavi deželnemu zboru primerne predloge:

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati. Gospodje, ki se strinjate s predlogom finančnega odseka, prosim, vstanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Daljnja točka je:

4. Ustno poročilo upravnega odseka:

a) o prošnji občine Rovte za podaljšanje ceste do Žirov, oziroma do Podklanca. (268/Pet.)

4. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses:

a) über die Petition der Gemeinde Gerent um Verlängerung der Straße bis Sairach, bezw. bis Podklanc. (268/Pet.)

Poročevalec Hladnik:

Visoki zbor! Že leta 1882. vložile so štiri občine: Rovte, Žiri, Št. Jošt in Dol. Logatec prošnjo, da naj bi se speljala cesta skozi Rovte do Žirov in dne 2. januarja 1886 se je v tej visoki zbornici naredil sklep, da se občinska pot do Dol. Logatca na Rovte uvrsti med okrajne ceste. Leta 1887. dne 31. marca je dobil ta sklep Najvišje potrjenje in do l. 1898. je bila potem zgrajena 13 km dolga cesta. Leta 1884. je prosila občina Žiri vnovič, da naj se napravi cesta od Logatca do Žirov. Izdelala se je tudi res proti meji občine Žiri 4 km dolga proga, od tukaj pa do reke Sore, morala bi se cesta izpeljati ob zapadni strani po dolini Sore ali pa na zahodni strani po Račevi. Ta cesta po zapadni strani bi bila dolga 12 km in njeni stroški so proračunjeni na 110.000 K. Ona proga po Račevi pa bi bila dolga 15·8 km,

torej za 3-8 km daljša in bi stala 131.000 K. Bila bi torej za 21.000 K dražja. Da bi voda, ki teče po obeh dolinah, ne nagajala cesti, se je že leta 1906. sklenilo, da se oba potoka zagradita. Zagradbena dela so se že leta 1907. izvršila.

Zadeva se torej, kakor je visoki zbornici znano in je iz teh podatkov razvidno, vleče že skoraj eno celo človeško starost. 28 let je preteklo od prve prošnje in od tedaj se je visoka zbornica s to cestno zgradbo ponovno in ponovno pečala. In sklenila tako leta 1896. in ravno tako leta 1898., da naj se v prvem zasedanju jej predloži dotični zakon, s katerim se izreče, da bode ta cesta okrajna cesta. In prejšnji deželni glavar je dne 1. julija 1901 rekel: »Sedaj se bo vprašanje na vsak način rešilo in že v prihodnjem zasedanju bo deželni odbor v položaju predložiti visokemu deželnemu zboru ta zakonski načrt.« Od tega je tudi že preteklo 8 in pol let in še vedno ni nič narejenega.

Občina Žiri je del notranjske pokrajine in teži kakor vsa Notranjska proti jugu, proti Trstu. Odtrgajte Notranjsko od Trsta in vzeli jej boste najboljšega in največjega odjemalca. Zato pa tudi vsi Notranjci hrepene po najboljši in najkrajši proggi proti jugu in zato se ni čuditi, da se že leta in leta ponavljajo prošnje, da bi se vendar že enkrat napravila ta cestna zveza. Če hočejo Žirovci do Trsta, morajo tja ali čez Škofjo Loko ali čez Idrijo. Cesta proti Idriji skoro ne pride v poštev, ker je pot strašanska in skoraj ni mogoče voziti čez tiste strmine. Najugodnejša bi bila zveza Žirov čez Rovte, dolga bi bila samo 29 km, torej več kakor za polovico krajša, kakor ona čez Idrijo in skoraj za dve tretjini krajša, kakor čez Škofjo Loko, in zato Žirovcem ni zameriti, da ponovno in ponovno prosijo za to cestno zvezo. Res je, da se govori v poslednjem času o železnici, ki se bo dotaknila Žirov, ampak če se bo gradila tako, kakor dolenjska železnica, bo še veliko vode odteklo po Sori, predno bo dograjena. Tudi je veliko upanja, da se bo v poznejših časih na visoko stopinjo povzdignilo zrakoplovstvo tako, da bodo Žirovci svoja teleta, mleko in maslo lahko z zrakoplovom pošiljali v Trst. (Veselost na levi. — Heiterkeit links.) To je pa tudi še jako negotova stvar in zatorej prosim v imenu upravnega odseka, kateri je to prošnjo proučeval in jo našel popolnoma utemeljeno, da bi visoka zbornica pritrdila sledečemu njegovemu sklepu.

»Visoki deželni zbor skleni:

Deželnemu odboru se naroča, da še tekom tega leta uredi vse potrebno, da se prične ta toliko časa zaželjena cesta Rovte—Sora—Žiri graditi, zlasti, da predloži v prihodnjem zase-

danju načrt zakona, s katerim se bode določilo, da se ima ta cesta uvrstiti med okrajne ceste.«

Deželni glavar:

Gospod poslanec Perhavec se je oglasil za besedo.

Poslanec Perhavec:

Visoka zbornica! Predležeča prošnja spada, kakor je že gospod poročevalec povedal, gotovo med najstarejše prošnje, ki se nahajajo v deželnem odboru za zgradbe cest. Kaj pa je vendar temu vzrok, da se ta cestna zgradba tako zavlačuje? Kakor mi je znano, ne moremo dajati krivde ne prejšnjemu in ne sedanjemu deželnemu odboru, kajti oba sta že večkrat storila svojo dolžnost. Glavni vzrok je iskati v cestnem odboru idrijskem, kateri je prošnjo dotičnih občin vedno zapostavljal in ni hotel deželnemu odboru podati svoje izjave za zgradbo te ceste. Res so se ljudje prej prepirali, po kaki proggi naj bi se dosegla zveza z južno železnico, ali končno so se sporazumeli in zdaj so vsi za zvezo Žiri—Sora—Rovte. Ta proga bi odprla Žirovcem najboljšo in najkrajšo zvezo z južno železnico, kamor bi lahko izpeljavali svoje pridelke, sadje, les itd. Poleg tega bi se jim pa, če bi se ta cesta še za kakih 4 do 5 km podaljšala proti Godoviču, odprla tudi zveza z vipavsko dolino in jim okrajšala pot za en cel dan. Cesta do Popita je itak že narejena in napraviti bi bilo treba le še od Popita do Žirov okoli 6 km dolgo progo. Največji padeč bi znašal kakih 5 odstotkov.

Cestna zgradba bi stala, kakor je že gospod poročevalec omenil, okolu 110.000 K. Ne rečem, da je ta vsota majhna, ampak še veliko večje pa bodo koristi od te ceste. Z ozirom na to torej, da je zgradba te ceste v vsakem oziru velike važnosti in da bi nadaljnje odlašanje bilo v veliko škodo Žirovcem in prebivalcem drugih interesiranih občin sploh, prosim visoko zbornico, da bi izvolila pritrditi predlogu upravnega odseka.

Deželni glavar:

Dalje je oglašen k besedi gospod poslanec Lenarčič.

Poslanec Lenarčič:

Visoka zbornica! Gospod poročevalec je že omenil, da se ta zadeva že toliko časa razpravlja v tej zbornici, da bomo kmalu imeli že 28. leto, odkar se je prvič sprožila. Da ni prišla stvar v pravi tek, ima mnogo razlogov, in med temi je zlasti tudi ta razlog, da je mnenje posameznih članov žirovske občine bilo silno različno in da sta se napravili dve stranki, od katerih je ena zahtevala zveza po

Sori in druga po Račevi. Že pred leti, ko se je stvar tukaj razpravljala, sem imel priliko, opozoriti visoko zbornico, da se je ob priliki, ko se je delal načrt, postopalo pristransko od strani dotičnih inženirjev. Tej okoliščini je pripisati dejstvo, da nam je danes gospod poročevalec omenil, da so troški preliminirani na 110.000 K za progno po Sori, medtem ko je progna po račevski dolini proračunjena na 131.000 K. Ne glede na to, da je od takrat, ko se je načrt naredil, minula cela vrsta let, je videti pristranost v izdelavi teh načrtov in zato tudi te številke ne morejo biti merodajne. Popolnoma sem prepričan, da te razmere, kakor so se naglašale, faktično ne obstoje in zato je vsekako dobro premisliti, ali so ti podatki zanesljivi ali pa ne. Jaz gotovo ne ugovarjam predlogu upravnega odseka, ki želi, da se ta stvar reši. Žirovcem je le železi, da prej ko prej dobe to cestno zvezo, ali v resnici je stvar taka, da oni potrebujejo zvezo na obe strani, in jaz pravim, da je ena in druga progna zanje zelo potrebna. Gospod poročevalec je — ne vem, ali namenoma ali nenamenoma — govoril le o zvezi s Trstom, z jugom, nikakor se pa ni hotel dotakniti zveze z Vrhniko in čez Vrhniko posredno naprej proti jugu. Z ozirom na to, da potrebujejo Žirovci nekako zvezo proti jugu, bodisi že čez Rovte ali čez Logatec, se je svoj čas gradila cesta iz Podlipe do Smrečja, in sicer s precejšnjimi troški, pri katerih je s primernim zneskom udeležena bila tudi deželna. Zlasti se je ta cesta gradila zato, ker je dejansko dana potreba zveze z vrhniško železnico. Če se izdela samo progna po Sori, kakor želi gospod poročevalec, potem je cesta v velikem delu neplodna. Priporočati bi torej bilo, da se deželni odbor porime te zadeve z vso silo in da se zavzame enako za eno in za drugo progno. Obe progni sta jako potrebni in jaz sem prepričan, da se troški ne bodo gibali v teh številkah, marveč da se bo dalo izhajati ceneje.

Omenjam še eno stvar, ki jo je sprožil cestni odbor idrijski. Moja naloga ni, da bi ga zagovarjal, ampak hočem le omeniti, da je cestni odbor idrijski imel pomisleke v tem oziru, da danes še ni točno znano, katera točka črte od Žirov proti Rovtam bo križana ali dotaknjena po tiru nove železnice. Le zaradi tega se cestni odbor ni mogel odločiti za to, da bi votiral kak višji znesek za to zgradbo. Moja naloga ni, zagovarjati cestni odbor, ampak jaz samo konstatujem to dejstvo.

Tudi misel, katero je izrekel gospod poslanec Perhavec, da se podaljša cesta od Rovt proti Godoviču, je uvaževanja vredna in je bila deloma zapopadena v načrtu nove železnice. Torej ako se že danes izrečemo za gotovo progno, zdi se mi to nekako prezgodaj. V kratkem času se bo izvršila trasna revizija nove

železnice in takrat se bo videlo, ali je potrebna ta progna ali ne. Predno se pa to ne ve, bi bilo gospodarsko nepravilno, ako se spuščamo v večje troške, ker bi se potem morda pokazalo, da je bil en del teh troškov zaman izdan.

V principu bi torej podpiral predlagano zvezo Žiri—Rovte po Sori, ampak v drugem oziru bi pa želel, naj bi razširil gospod poročevalec svoj predlog v tem smislu, da se isti nalog, kakor glede te proge, da deželnemu odboru tudi glede druge proge.

Deželni glavar:

K besedi se je dalje oglasil gospod tovariš dr. Lampe.

Poslanec dr. Lampe:

Ta zadeva se res vleče kot morska kača v razpravah te zbornice. Gre se tukaj za tri zveze, za zvezo iz Žirov na Rovte, potem iz Račeve na Vrhniko in pa za podaljšanje proge iz Rovt proti Godoviču. Če se to troje vprašanji izvrši, potem je res mnogo storjenega za ta kraj in izvršeno veliko koristno in jako važno delo, s katerim bi se lep del naše domovine odprl prometu, zlasti svet ob Sori je res krasen, o čemer sem se prepričal, ko sem bil lansko leto tamkaj z deželnim tehnikom. Ali vse tri ceste naenkrat izvršiti, to pač presega moči cestnih odborov. Če bi se sklenil nov cestni zakon, po katerem bi bili troški drugače razdeljeni, bi bila stvar lažja, tako pa bi bilo nekoliko preveč, naenkrat kar 250.000 kron navaliti na dotične okraje. Zato smo sklenili, naj se takoj izvrši, kar je najnujnejše, misliti pa bo pri tem tudi na drugo, kar je morda tudi potrebno, ampak ne tako nujno.

Gospod poslanec Lenarčič je rekel, da so načrti pristransko delo. Načrti so bili že pred leti izvršeni in mi smo jih dobili že od prejšnjega deželnega odbora. Edino, kar je napačno na njih, je to, da so cene nastavljene prenizko. Če zgradbo razpišemo, bodo oferenti zvišali cene in to bo pa seveda zgradbo zopet podražilo. Torej je nastala potreba revidiranja načrtov. Kar se tiče cestnih odborov, res niso vedeli, kaj storiti, in niso prišli do jasnega sklepa, vse prepuščajo deželnemu odboru in mi bomo morali najprej od njih dobiti še preciznejše sklepe. Popolnoma pravilno je tudi, kar je rekel gospod poslanec Lenarčič, da se morajo vse tri ceste delati z ozirom na železnično traso. Jaz bi le želel, da bi to poslednje vprašanje, ta akcija gospoda deželnega glavarja, prišla čim najpreje do jasnosti, potem se bo vsa stvar glede cest dala kompletirati in urediti tudi po železničnih dovornih cestah tako, da bo še veliko bolj ustrezalo potrebam in koristim dotičnega prebivalstva. Torej jaz

obljubujem, da bo deželni odbor vse tiste ceste, ki so se omenjale, obdržal v evidenci, najprvo pa se bo vzela v roke tista zgradba, za katero je vse pripravljeno in ki se bo torej dala najprej izvesti.

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, ima gospod poročevalec sklepčno besedo.

Poročevalec Hladnik:

Jaz samo nasproti gospodu poslancu Lenarčiču omenjam, da so moji podatki glede stroškov najnovejši in sem jih šele danes dobil. Prej so znašali stroški za cesto skozi Soro 38.000 gld. in skozi Račevo 63.000 gld. Potem omenja, da se ne sme trditi, da je zveza Žirovcev z Vrhniko ravno tako važna in koristna, kakor z Logatcem. Z Vrhniko nimajo toliko stika, v Logatcu pa je okrajno glavarstvo, dalje je veliko bližje v Logatec in tudi kolodvor je takoj ob cesti, medtem ko so pri Vrhniki razmere drugačne. Omenjam tudi to, da bi bilo za sedaj s prevelikimi stroški združeno, ako bi se obe progi naenkrat združili. Naj se torej za sedaj izvrši to, kar je najbolj potrebno in nujno, in naj se napravi zveza, ki tem, kadar bo to gotovo, se bo mislilo tudi na drugo progno na zvezo po Račevi. Torej še enkrat prosim, da visoka zbornica sprejme predlog upravnega odseka.

Deželni glavar:

Bomo torej glasovali. Gospodje, ki pri-trjujete predlogu upravnega odseka, izvolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je sprejet in s tem je rešena ta točka dnevnega reda.

Na vrsto pride točka:

4. Ustno poročilo upravnega odseka:

b) o prošnji železniškega konzorcija za zgradbo železnice Ljubljana—Idrija—Sv. Lucija za podporo. (422/Pet.)

4. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses:

b) über die Petition des Eisenbahnkonsortiums für den Bau der Bahn Ljubljana—Idria—St. Lucia um Subvention. (422/Pet.)

Poročevalec Kobi:

Visoka zbornica! Konzorcij za zgradbo železnice Ljubljana—Idrija—Sv. Lucija, torej že-

leznice, o kateri je bil ravno poprej govor, želi, da bi se mu dalo kaj podpore. Prošnja se glasi (bere — liest):

»Podpisano predsedništvo železniškega konzorcija Ljubljana—Idrija—Sv. Lucija je v seji dne 3. novembra 1908 reševalo vprašanje radi trasiranja imenovane proge, ker mu je c. kr. železniško ministrstvo vže izdalo koncesijo št. 50.062/2 z dne 9. oktobra 1908 v to svrhu, da more to delo izgotoviti v teku enega leta.

Ker smo pa od raznih firm prejeli poročila, da bode to stalo okrog 25.000 K, in ker občine, katere so za progno interesirane, ne morejo prispevati tako velikih vsot, zato se obrača podpisano predstojništvo do slavnega deželnega odbora s prošnjo, da bi isti prispeval k imenovanim stroškom po vzgledu goriškega deželnega odbora, kateri je od kranjske meje naprej prevzel trasiranje v svojo režijo. Ker je ta zadeva velevažna za celo deželo, obračamo se s ponižno prošnjo do slavnega deželnega odbora, da nam priskoči na pomoč ter predloži to prošnjo visoki deželni zbornici v končno rešitev.«

Nasvet upravnega odseka je:

»Visoki deželni zbor skleni:

Prošnja železniškega konzorcija za zgradbo železnice Ljubljana—Idrija—Sv. Lucija za podporo se odstopi deželnemu odboru.«

Deželni glavar:

Debata je otvorjena. Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, bomo glasovali. Gospodje, ki pri-trjujete predlogu upravnega odseka, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Daljnja točka je:

4. Ustno poročilo upravnega odseka:

c) o prošnji občine Trojane za rešitev raznih vlog. (338/Pet.)

4. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses:

c) über die Petition der Gemeinde Trojana um Erledigung verschiedener Eingaben. (338/Pet.)

Poročevalec Hladnik:

Visoki zbor! Županstvo občine Trojane je dne 5. januarja 1909 vložilo več svojih želja kot prošnja na deželni zbor kranjski. Prvič želi, da bi se občinska cesta Trojane—Št. Gotard—Čemšenik sprejela med okrajne ceste, drugič,

da bi se okrajna cesta Trojane—Zagorje prevzela med deželne ceste, tretjič, da bi se nameravana železnična proga od Polzele obrnila v Črni graben, četrtič, da bi se cepljenje prašičev proti rdečici vršilo po okrajnih živinozdravnikih brezplačno, in petič, da bi se ceneje vršilo licencovanje bikov.

Upravni odsek se je posvetoval o teh točkah in je to-le sklenil:

»Prošnja občine Trojane za železnično zvezô Kamnik—Polzela se odstopi v to določenemu pododboru; za brezplačno cepljenje prašičev proti rdečici in za predrugečenje zakona o licencovanju plemenskih bikov pa deželnemu odboru v primerno uvaževanje.«

Glede prvih dveh točk omenjam, da sta bili že rešeni v sredo v XXI. seji visoke zbornice z dne 26. t. m.

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim gospode, ki se strinjajo s predlogom upravnega odseka, da izvolijo ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Na vrsto pride točka:

4. Ustno poročilo upravnega odseka:

d) o preložitvi Markótovega klanca na deželni cesti Pljuska—Litija z dotičnim načrtom zakona. (K prilogi 170. leta 1906.)

4. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses:

d) über die Umlegung des »Markótov klanec« an der Landesstraße Pljuska—Littai mit dem betreffenden Gesetzentwurfe. (Zur Beilage 170 de 1906.)

Poročevalec Jaklič:

Poročati mi je v imenu upravnega odseka o preložitvi Markótovega klanca na deželni cesti Pljuska—Litija. Preložitev je postala nujna vsled zgradbe dolensjske železnice. Pokazalo se je, da ovirajo ti klanec promet in zaradi tega se je že pred leti sklenila preložitev. Deželni stavbni urad je leta 1904 izdelal načrte in deželni odbor je že leta 1906 sestavil to-le poročilo in načrt zakona, kakor je tiskan v prilogi 170. Upravni odsek se je posvetoval o tej stvari in predlagal:

»Visoki deželni zbor izvoli skleniti:

I. Preložitev Markótovega klanca na deželni cesti Pljuska—Litija v dolgosti 1100 metrov ter s proračunjenimi stroški v znesku

13.000 K se odobri po projektu, ki ga je izdelal deželni stavbni urad ter se v pokritje stavbnih stroškov dovoli iz deželnega zaklada 50% prispevek v znesku 6500 K.

II. Ostali del stavbne potreščine v znesku 6500 K mora pokriti okrajnocestni odbor v Višnjigori.

III. Priloženi načrt zakona o delni preložitvi navedene ceste se odobri.

IV. Deželnemu odboru se naroča, da predloži načrt zakona v Najvišje potrjenje in skrbi za to, da se dovoljena cestna preložitev kakor hitro mogoče izvrši.«

Predlagam, da se preide v nadrobno razpravo.

Deželni glavar:

Gospod poročevalec predlaga prehod v nadrobno razpravo o načrtu zakona, kakor je natiskan v prilogi 170. de 1906. Ali želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ne, — torej preidemo na glasovanje. Načrt zakona ima samo en meritalen paragraf in torej se bo generalna debata izvršila obenem z nadrobno razpravo. Tisti gospodje, ki pritrdite temu zakonu v drugem branju, oziroma, ki pritrdite § 1. in 2., izvolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Gospodje, ki pritrdite tudi uvodu in naslovu, izvolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Poročevalec Jaklič:

Predlagam tretje branje.

Deželni glavar:

Gospod poročevalec nasvetuje glasovanje v celoti. Gospodje, ki pritrdite ravnokar v drugem branju sprejetemu zakonskemu načrtu tudi v celoti, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Zakon je v celoti sprejet in s tem rešena ta točka dnevnega reda. Na vrsto pride točka:

4. Ustno poročilo upravnega odseka:

e) o razširjenju delokroga kmetijsko-kemičnega preizkuševališča v svrhu preiskavanja živil. (K prilogi 193. leta 1907.)

4. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses:

e) über die Erweiterung des Wirkungskreises der landwirtschaftlich-chemischen Versuchstation behufs Lebensmittel-Untersuchung. (Zur Beilage 193 de 1907.)

Poročevalec Hladnik:

Visoka zbornica! Čast mi je poročati v imenu upravnega odseka o prošnji kuratorija kmetijsko-kemiškega preskuševališča za povišanje prispevka za slučaj, da dobi zavod avtorizacijo za preiskavanje živil. Znano je visoki zbornici, da se je ustanovilo v naši deželi kmetijsko-kemično preskuševališče. Ta zavod, kateri se smatra kot nekak privaten zavod in katerega podpira dežela in država, ima predvsem le nekak informativen značaj, oziroma imajo analize, katere on izvršuje, le informativen pomen. Treba bi pa bilo, da bi zavod dobil tudi avtorizacijo, da bi analize, katere izvršujejo, imel svojo veljavo pred vsako oblastjo. Ravno slučajni, kakor so se zgodili pri preiskavanju mleka v Škofji Loki, v Grosupljem in drugod po naši deželi po organih graškega preskuševališča kažejo, kako potrebno je, da res dobi ta naš zavod avtorizacijo. Zavod ima sicer že sedaj dovolj poslov. Kakor sem se prepričal, izvršuje vsako leto čez 6000 raznih analiz in to z osobjem, obstoječim razun ravnatelja samo iz enega laboranta in enega asistenta. Če se pa razširi delovanje zavoda, in to se bo moralo zgoditi, ako dobi avtorizacijo za preiskavanje živil, bo treba, da dobi zavod pa tudi primernejšo podporo, kakor jo ima sedaj. Zato prosim kuratorij tega zavoda, da bi deželni zbor kako primerno podporo votiral v tem slučaju, če zavod dobi omenjeno avtorizacijo. Upravni odsek se je posvetoval o tej prošnji, je uvaževal velik pomen kmetijsko-kemiškega preskuševališča in je sklenil predlagati:

»Visoki deželni zbor skleni:

Deželnemu odboru se dovoljuje, da sme zvišati deželni prispevek za kmetijsko-kemiško preskuševališče za 1500 K, ako doseže kuratorij tega zavoda, da dobi zavod avtorizacijo za preiskavanja živil, zlasti mleka, vina, piva itd.«

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati. Gospodje, ki pritrđite predlogu upravnega odseka, prosim ustanite.

(Zgodi se — Geschieht.)

Sprejeto in s tem je ta točka dnevnega reda rešena.

Na vrsto pride točka:

5. Priloga 232. Poročilo upravnega odseka glede zakona o varstvu ptic, koristnih zemljedelstvu. (K prilogi 65.)

5. Beilaga 323. Bericht des Verwaltungsausschusses über das Gesetz zum Schutze der für die Bodenkultur nützlichen Vögel. (Zur Beilaga 65.)

Ich ersuche den Herrn Berichterstatter, die Verhandlung einzuleiten.

Berichterstatter Schölmayer:

Hohes Haus! Die Singvögel und die Vögel im allgemeinen sind ja unsere besten Bundesgenossen im Kampfe gegen die Insektenwelt. Das wissen besonders die Herren auf der linken Seite des hohen Hauses, die ihr Leben lang mit der Landwirtschaft zubringen, aber auch die Städter wissen den Wert der Vögel zu schätzen. Ich möchte da auf eine Erscheinung hinweisen, die sich zwar nicht auf die Vögel bezieht, aber doch eine Analogie darstellt. In Norddeutschland haben die großen Nonnenverheerungen in den Forsten mit jener Zeit einzusetzen begonnen, wo die Wildschweine verschwunden sind. Auch bei uns greifen die Verheerungen durch Raupen und sonstige Schädlinge immer mehr um sich, weil die Singvögel immer mehr verschwinden. Es ist ja richtig, daß uns diesbezüglich hauptsächlich unser Nachbarland Italien schädigt, aber auch im Lande selbst haben wir auf diesem Gebiete ganz eminente Schädlinge. Ich möchte da nur auf eine vor kurzem erschienene kleine Zeitungsnotiz hinweisen, aus der hervorgeht, wie sehr den Singvögeln in unserem Laibacher Stadtwalde nachgestellt wird.

Die große Nützlichkeit der Singvögel für die Landwirtschaft ist auch international anerkannt worden. Als Ausfluß dieser Erkenntnis ist das im Jahre 1902 abgeschlossene internationale Übereinkommen zum Schutze der für die Landwirtschaft nützlichen Vögel anzusehen. Freilich enthält dieses Übereinkommen die Klausel, das in jenen Staaten, in denen es nicht möglich sein sollte, die Bestimmungen des Übereinkommens sofort streng durchzuführen, Erleichterungen gewährt werden können, die aber mit der Zeit verschwinden sollen. Wir sind hier in Krain in der glücklichen Lage, im Sinne des Artikels I. der internationalen Konvention gleich die strengsten Bestimmungen zum Schutze der Vögel einzuführen.

Der vorliegende Entwurf ist genau dem in Kärnten beschlossenen Gesetze nachgebildet, die Bestimmungen sind so streng, daß wir dadurch einen vollkommenen Schutz unserer gefiederten Sänger erwarten können, und ich bitte das hohe Haus, in die Debatte über den Entwurf einzugehen und das Gesetz anzunehmen.

Deželni glavar:

Otvarjam splošno razpravo. Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, bomo glasovali o prestopu v nadrobno razpravo.

Gospodje, ki ste za prehod v nadrobno razpravo, izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj bi jaz razvrstil stvar tako, da bomo imeli dve špecialni debati, in sicer od § 1. do incl. § 11. eno špecialno razpravo in potem bo druga špecialna razprava od § 12. do incl. § 18. in potem o dodatku.

V nadrobni razpravi se je oglasil k besedi gospod poslanec dr. Tavčar.

Poslanec dr. Tavčar:

Visoka zbornica! Jaz sem popolnoma uverjen o potrebi in koristi tega zakona in le želim, da bi se potem, ko bo stopil v veljavo, tudi praktično izvrševal. Vendar pa imam neko malo prošnjo do visoke zbornice, prošnjo naravoslovnega pomena, glede katere se na-dejam, da bo morda našla pri gospodih usmiljenja. V razkazu tiste vrste ptic, aktere se smejo po predležem zakonu brez pardona preganjati, se nahaja tudi tiček, ki je itak že sedaj zadosti preganjan. To je namreč vodomec ali zeleni kos. Tega preganja že ribarski zakon in ni treba po mojih mislih, da bi nadaljnje preganjanje njegovo ustanovil še predležči zakon. Neprimerno lepo je v naravi opazovati, kako se pozimi in poleti kot krog-ljica meče v vodi ali nad vodo. Ker je ta lepi tiček že po predpisih ribiškega zakona zadosti preganjan, predlagam, da se zato vsaj izpusti v dodatku zakona o varstvu ptic. (Odobrava-nje. — Beifall. — Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: »Milost povodnemu kosu!« — Vese-lost. — Heiterkeit.)

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, ima gospod poročevalec besedo.

Der Herr Berichterstatter hat das Schlußwort.

Berichterstatter Schollmayer:

Den Antrag des Herrn Abgeordneten Dr. Tavčar, aus dem Anhang den Eisvogel zu streichen, finde ich vom ethischen Standpunkte sehr begreiflich. Es ist wirklich ein wunderschöner Anblick, wenn man diesen dunkelgrün- und blaugefärbten Vogel im Winter als einzigen Sänger pfeifend über die Schneeflächen dahinschießen sieht. Außerdem ist der Eisvogel im Fischereigesetze als einer derjenigen Vögel angeführt, die von den Fischern verfolgt und vertilgt werden dürfen.

Ich kann mich daher für meine Person dem Antrage des Vorredners auf Streichung des Eisvogels aus der Liste der schädlichen Vögel in diesem Gesetze anschließen. (Bravo!)

Deželni glavar:

Mi bomo torej glasovali. Oni gospodje, ki se strinjate s paragrafi, pričeni od § 1. do incl. § 11., izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj pride na vrsto drugi oddelek, špecialna razprava o § 12. do incl. § 18.

Ich bitte den Herrn Berichterstatter, die Verhandlung einzuleiten.

Berichterstatter Schollmayer:

Da der Inhalt der einzelnen Paragraphen von den Herren aus der Beilage ersehen werden kann und ein Begehren nach Verlesung dieser Paragraphen nicht gestellt wurde, habe ich nichts weiter zu bemerken.

Deželni glavar:

Ali želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, bomo glasovali. Gospodje, ki se strinjate s §§ 12. do incl. 18., izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj bomo glasovali še o dodatku. Gospod poslanec Ravnikar se je oglasil k besedi.

Poslanec Ravnikar:

Tukaj jaz najdem med raznimi ticami, ki se smejo vsikdar preganjati, tudi kanjo. Kakor znano, so pa kanje jako koristne ptice, o katerih že ranjki Erjavec pravi, da pokončujejo na tisoče in tisoče miši. Kanja je v resnici koristna, ne pa škodljiva ptica, in zaradi tega bi predlagal, da se črta iz dodatka.

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, ima gospod poročevalec končno besedo.

Der Herr Berichterstatter hat das Schlußwort.

Berichterstatter Schollmayer:

Gegenüber der Anregung des Herrn Vorredners möchte ich mir die Bemerkung erlauben, daß da eine kleine Verwechslung vor-

zuliegen scheint. Wenigstens verstehen wir in Innerkrain unter »Kanje« den Mäusebussard, Buteo vulgaris, hier aber sind die Weihen, Circi, gemeint, die unbedingt schädlich sind. Das aber, was wir in Innerkrain unter Kanje verstehen, ist darin nicht enthalten. (Poslanec — Abgeordneter Ravnikar: »Jaz sem se držal slovenskega imena ‚Kanje!« Wir dürfen uns nicht an die deutschen oder slowenischen Namen halten, sondern ausschließlich an die lateinischen, die schließen jeden Irrtum aus. Ich glaube also, der Herr Vorredner wird seinen Antrag zurückziehen, weil er nur auf einem Mißverständnis beruht. (Poslanec — Abgeordneter Lenarčič: Also den lateinischen Namen hinzufügen!) Es steht ja dabei »Circus«.

Abgeordneter Graf Margheri:

Ich bitte ums Wort.

Deželni glavar:

Pardon, — ich kann dem Herrn Abgeordneten das Wort nicht erteilen, weil die Debatte schon geschlossen ist.

Torej bomo sedaj glasovali, in sicer najprej o izpreminjevalnem predlogu gospoda poslanca dr. Tavčarja, kateri hoče iz »dodatka« izvzeti »vodomca« ali »ribiča«. Gospodje, ki ste za predlog gospoda dr. Tavčarja, izvolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je sprejet.

Vprašam sedaj gospoda poslanca Ravnikarja, ali vzdržuje po pojasnilih gospoda poročevalca svoj predlog glede izvzetja »kanje« iz »dodatka«.

Poslanec Ravnikar:

Umaknem predlog.

Deželni glavar:

Torej bomo glasovali o dodatku, kakor ga imamo tukaj tiskanega, izvzemši črtanega tiča »vodomca«. Tisti gospodje, ki ste za ta dodatek s to izjemo, prosim, vstanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj prosim glasovati še o uvodu in naslovu. Gospodje, ki ste za uvod in naslov, blagovolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Berichterstatter Schollmayer-Lichtenberg:

Ich beantrage die dritte Lesung.

Deželni glavar:

Gospod poročevalec predlaga glasovanje v celoti. Gospodje, ki pritrjujete zakonskemu načrtu v celoti, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto, in s tem je rešena ta točka dnevnega reda.

Na vrsto pride sedaj točka:

6. Priloga 226. **Poročilo finančnega odseka o proračunu deželnega zaklada za l. 1910.** (K prilogi 186.)

6. Beilage 226. **Bericht des Finanzausschusses über den Voranschlag des Landesfondes pro 1910.** (Zur Beilage 186.)

Poročevalec dr. Krek:

Gospoda! Za uvod samo par splošnih opazk! Imam poročilo o deželnem zakladu. Kaj je deželni zaklad, o tem veljajo v deželi in morda sempatje tudi v zbornici velike zmote. Nič drugega nego žepi naših volilcev — to je naš deželni zaklad. Kadar bo ta misel dozorela pri prebivalstvu naše dežele in pri častitih in visokočastitih gospodih poslancih, pa bo dobro za poročevalca tega zaklada in za deželni zaklad sam tudi. (Poslanec — Abgeordneter dr. Šusteršič: »In za žepe tudi!«) To je ta velika usodna zmota, da se misli, da so poslanci, zastopniki dežele v srečnem položaju, da stoje poleg kakega zaklada, poleg blagajne, v kateri je kaj notri, in da treba samo dobre volje, mehkega srca in nekoliko občutljivosti za tuje solze, bol in bedo, in potem se pa zajame iz tega zaklada in se vrže, kakor se želi in kakor se prosi. Usodna zmota, pravim, je to! Jaz samo konstatiram, da so naloge, kakor jih ima dežela, po veliki večini tiste naloge, ki jih je svoj čas javnost nakladala res na neki zaklad, na zaklad ljubezni, medsebojne skrbi, zmisla za splošnost, na karitativni zaklad. Stroški za šolstvo in dobrodnele zavode, ki poberejo tri četrtine naših potrebščin, so se včasih res zajemali iz tega zaklada, in ta karitativni značaj se še danes čuti v naši deželni upravi in misli se, da je ta karitativni element še danes sestavni del, podlaga našega deželnega gospodarstva. Toda to ni res. Pri tem deželnem gospodarstvu ni karitativnega nič, ampak stroga dolžnost je, da to, kar dam, moram tudi kaj dobiti, čisto tako v deželi, kakor drugod. Karitativna načela ne veljajo več za naše gospodarstvo. Meni je to žal. Mi vidimo, da ima naša dežela tudi še dobrih zlatih src veliko, ki nam v zasebnem življenju veliko dobrega store; da bi se pa kdo spomnil silno karitativnih namenov dežele in da bi nam za naše bolnice ali za naše ljudsko šolstvo kaj daroval, takega ni! Nasprotno pa beležimo lahko ta faktum, da kolne

Kranjec, ko plačuje davke in naklade, in sicer kolne brez razlike, brez ozira na stranko, narodnost in konfesijo, kateri pripada. To dejstvo je po mojih mislih najusodnejše, in če se pri tem spominu, kdo je tisti davkoplačevalec, in pri tem vidim tistega žganjarja, ki nam daje 900.000 K in nam danes s frakeljnomo v roki pomaga, da napreduje naša kultura in da more dežela izvrševati stvari, ki so bile nekdanj delo krščanske ljubezni. (Poslanec — Abgeordneter dr. Lampe: »Bog ga živi še mnogo let!«) Tega prvega dobrotnika imenujem najprej, ki plačuje državni davek na žganje in s tem plačuje veliko tudi deželi, ki dobiva od države dotični prispevek. Tega omenjam najprej. Poleg pride prijatelj s firkeljcem cvička v roki in pivopivec s čašo piva. Štejem jih v eni vrsti — prijatelje in služabnike kralja alkohola. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: »Abstinenti so najslabši!«) Potem pridejo druge naklade na direktne davke. Toda naj si bo kakorkoli, stoji to, kakor sem rekel, da se dotičniki nič ne zavedajo, da komu služijo, in da pri odrajtovanju teh deželnih naklad, pri katerih bi želeli, da bi mislili, da zaslužijo neko izjemno stanje od strani davkoplačevalcev ali zakladoplačevalcev, pri teh vendarle opazamo, da so vedno le nejevoljni, da vsaka zahteva po zvišanih dohodkih zadene na odpor. Gotovo je, da bi tudi naš zastop rad v zmislu najmodernejših zahtev vsaki siroti pomagal, da bi se vzgajala v najmodernejši sirotišnici; gotovo bi tudi naš zastop videl rad vsakega bolnika najmodernejšega preskrbljenega; gotovo je tudi, da bi naš zastop rad vsakemu neukemu človeku dal priložnost za vzgojo, — ampak da se to omogoči, potem se mora nujno glede deželnih naklad in dolžnosti prispevanja za stroške javno mnenje popolnoma izpremeniti. Popolnoma napačno je, od katerekoli strani prihaja, da se ta odpor proti vsakemu strošku goji v ljudstvu. Mi v naši deželi posebno ne združujemo žandarjev — razun v kolikor nas država sili, da dajemo 50.000 K za stanovanja (Klic — Ruf: »Za streho!«), potem tudi vojaštva ne vzdržujemo, nimamo torej tistih stvari, katere so odiozne; to, kar imamo, so stvari, ki morajo vsakega človeka veseliti: ceste, bolnišnice, šole, — in vendar tudi tukaj opazamo, da nobeden neče dati tega, kar je dolžan, razun kolikor se izsili. Dokler torej imamo tako nazadovanje med davkoplačevalci, toliko časa moramo tudi mi biti nazadnjaški. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: »Vzgojite jih!«) Tudi Vi pomagajte, gospod doktor! (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: »Bomo!«) Bog daj, da bi k temu pripomogla naša proračunska debata, da bi bila ena vsaj začetek nove dobe. (Klic — Ruf: »Ne bo!«) Sliši se, da ne bo.

Druga opazka, katero sem mislil napraviti, se pa tiče tistega očitka iz ust gospoda

iz narodno-napredne stranke glede na gospodarstvo na deželi in na naš proračun; pravijo, da je proračun preveč agraren, da ima le bolj agraren značaj in da se ne ozira na mesta. Očitajo nam, da hočemo gospodariti na stroške in škodo mest, zlasti Ljubljane. To zveni iz govorov (Klic v središču — Ruf in Zentrum: »Bo še!«) Zato, da nekoliko preludiram v tem oziru, dovolite mi to-le opazko.

Kar je v našem proračunu postavk za kmetijstvo, so produktivne. Te postavke so investicijskega značaja, in zaradi tega mi o tej stvari ni treba govoriti, da to na noben način ne pomenja oslavljenja, ampak okrepljenje deželnih financ. Kar pa je neproduktivnih postavk v tem proračunu, pa večinoma služijo Ljubljani in mestom. (Klic na levi — Ruf links: »Čujte!« Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: »Tudi bolnica?«) Vse, kar se tiče dobrodelnih zavodov, vse to so stvari, ki so Ljubljani v korist in vsak napredek glede teh stvari je v korist mestom, in zlasti Ljubljani.

Končno pa, da ne bom teh stvari s številkami dokazoval — za to bo še priložnost — hočem samo to konstatirati: Tudi na strani, kjer sedim jaz, ni nikogar, ki bi se ne zavedal, da je naša dolžnost, iz naše Ljubljane napraviti vredno kulturno središče vsega slovenskega naroda. (Odobravnje — Beifall.) Mi tudi ljubimo Ljubljano in v povzdigi te Ljubljane vidimo povzdigo našega slovenskega ljudstva sploh (Klic na levi — Ruf links: »Tako je!« in mi želimo, da bi ta Ljubljana postala kulturno središče ne samo majhne skupnosti, ki se imenuje Kranjska dežela, ali nekoliko večje skupine, ki se imenuje slovenski narod, ampak mi želimo, da kadar bi se govorilo o kulturnem središču jugoslovanskega naroda v obče, imenovala tudi vedno bela Ljubljana. (Klic v središču — Ruf im Zentrum: »fakta, fakta!«)

Po teh kratkih opazkah predlagam, da se preide v nadrobno razpravo.

Deželni glavar:

In sedaj, gospodje, bi jaz sejo prekinil in sicer do 1/2 3. ure.

(Seja prestane ob 12. uri 55 minut popoldne in se nadaljuje ob 2. uri 40 minut popoldne. — Die Sitzung wird um 12 Uhr 55 Minuten Nachmittag unterbrochen und um 2 Uhr 40 Minuten Nachmittag wieder aufgenommen.)

Deželni glavar:

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prekinjena seja se nadaljuje.

Splošna razprava o proračunu deželnega zaklada je otvorjena, — besedo ima gospod poslanec dr. Triller.

Poslanec dr. Triller:

Visoka zbornica! Star parlamentaričen običaj dopušča, da se pri razpravi o proračunu deželnega zaklada spravi v razgovor vse, kar je bolnega na našem deželnem telesu, naj bo za to bolezen v proračunu lek predviden, ali ne. In prav je tako, zakaj poleg materialne bilance ima vsaka organizacija, vsaka stranka, vsaka dežela tudi svojo idealno bilanco in prav je, ako pri tej priliki pogledamo v oči tudi tej svoji idealni, recimo nacionalni in socialni bilanci. Prav je to tudi zaradi tega, ker tudi ta naša bilanca obsega marsikaj tega, kar spada v deželni zaklad v najširšem, pa tudi najboljšem pomenu besede.

Te šege, moja gospoda, se oprijemljem v tem momentu tudi jaz. Zato ne bom govoril o številkah deželnega proračuna in ne bom prereševal deloma suhoparnih, deloma pa tudi jako zgovornih števil predležeče predloge deželnega odbora. Tudi ne bom pod kritično rešeto dajal končnih nasvetov finančnega odseka, kako naj se pokrije zevajoči primanjkljaj našega deželnega gospodarstva, akoravno moram tem nasvetom priznati veliko originalnost. Da, tako so ti nasveti vseskozi originalni, da me spominjajo na tiste znane Potemkinove vasi. (Veselost in pritrdjevanje v središču — Heiterkeit und Beifall im Zentrum).

Namenil sem se govoriti o našem idealnem proračunu, da bi opozoril, oziroma prosil častito večino te zbornice, da vstavi v svoj idealni strankarski proračun h gotovemu naslovu poglavja „Narodna potrebščina“ nekoliko večjo vsoto svoje strankarske sile in energije, kakor jo je pa postavljala doslej. Ta prošnja je tembolj opravičena, ker ima večina zbornice, oziroma stranka, katero reprezentira, kakor je naglašal v zadnji seji današnji poročevalec dr. Krek, katerega sedaj žal pogrešam pri poročevalski mizi, toliko moči in energije, da je zaslovela celo preko mej naše monarhije.

In to poglavje našega idealnega proračuna je naša — justična uprava! (Pritrdjevanje v središču — Beifall im Zentrum).

Gospoda moja! Ne morem Vam prihraniti očitka, da je bila v tem pogledu naša bilanca doslej pasivna, visoko pasivna. Vaša stranka kot taka je doslej stala nasproti temu proračunu z neko indiferentnostjo, kateri je iskati vira v dejstvu, da vam po večini niso bili simpatični naši sodniki, ker so bili baje liberalci.

Tu se moram dotakniti rane, katero so zasekali v tem pogledu naši narodni stvari, katera nas še danes skeli. To rano ste zasekali z ono zloglasno interpelacijo, ki so jo vložili Gostinčar et consortes v državnem zboru in katera bi bila mogla izpodkopati veljavo vsemu našemu sodnemu stanu. (Pritrdjevanje v središču — Beifall im Zentrum). Na tako nizek nivô bi stranka ne bila smela pasti, morala bi bila pustiti na strani vse osebne ozire, a tega Vi niste storili. Zato pa ste tudi pasivno sokrivi, da so danes razmere postale take, da se mora govoriti o njih.

Justične razmere na Kranjskem so se od tedaj, kar smo zadnjikrat govorili o njih, znatno poslabšale in, gospoda moja, javna tajnost je, da veljava slovenskega jezika pri naših sodiščih, namesto da bi bila napredovala, nazaduje, strašno nazaduje, tako, da smo sedaj kvečjemu tam, kjer smo bili pred 20. leti. Če navajam v Vašo opravičbo, da so te razmere morda deloma refleksi žalostnih razmer na Koroškem in Štajerskem, kjer je slovenščina predmet neizprosni persekuciji, je vendar to tudi deloma krivda naše malomarnosti. In če sedaj govorim o naših justičnih razmerah, se ne bom postavil na stališče demagogije in tudi ne na prehudo nacionalno stališče, temveč mi je pri vsem tem vodilo: Neminem time — neminem laede!

Pred 20. leti so bile te razmere veliko boljše kakor pa dandanes. Pred 20. leti je naša mladina z navdušenjem vstopala v sodno kariero. Rad pa priznam, da so bile tedaj razmere take, da se je redkokdaj zgodilo, da bi bil preteriran kak Slovenec zaradi tega, ker je bil Slovenec. (Klici v središču — Rufe im Zentrum: „Čujmo! Čujmo!“). In tudi Nemci so se že počasi privajali tem razmeram. Spoznal sem v svoji dvajsetletni praksi može, ki so bili naravnost moji politični antipodi, katerim pa kot sodnikom ni bilo ničesar očitati in katere sem spoštoval in jih spoštujem še danes.

Brez vsakega zadržka priznam vsakemu nemškemu sodniku pravico do izvenuradniške emanacije njegovega narodnega prepričanja v poljubni obliki, samo tega mu ne priznam, da bi svoje politično prepričanje vsiljeval svojemu sodnemu poklicu! In to se dogaja dandanes! (Klici v središču — Rufe im Zentrum: „Tako je! Res je!“)

Svoj čas so se razmere, če tudi niso bile popolnoma znosne, vendar tudi na Štajerskem in Koroškem uglaševale, postajale so take, da je bilo tudi slovenskemu sodniku mogoče izhajati, če so nastopali tako, kakor sem ravnokar priznal nemškim sodnikom.

Drugače pa je dandanes. Na Koroškem so postale razmere neznosne, pritisk na slovenski jezik je tudi na Štajerskem vedno hujši, in te razmere so začele metati svojo senco tudi na Kranjsko.

To datira od tedaj, odkar je predsednik višjega deželnega sodišča v Gradcu Pittreich in njegov informator nadsvetnik Elsner. (Klic na levi — Ruf links: „Hochenburger!“) Te razmere so bile že prej, ko še ni bilo Hochenburgerja, sedaj pod Hochenburgerjem so se le še poostriale, toda zistem se je začel že prej, in če odstranite Hochenburgerja, ne bo s tem še nič storjenega, kajti gorje je globlje, začeti je treba pri korenini. (Klici v središču — Rufe im Zentrum: „Tako je!“) Tendenco, ki jo je imel zistem nadsodišča v Gradcu še pred Hochenburgerjem, da se šikanirajo slovenski sodniki, zapostavljajo in praeterirajo, cilj mu pa je: našemu slovenskemu naraščaju pristuditi sodno službo. (Klici v središču — Rufe im Zentrum: „Tako je!“)

In efekt je že tu: več kot leto dni že ni vstopil v Ljubljani noben Slovenec v sodno prakso! (Klici v središču — Ruže im Zentrum: „Čujmo! Čujmo!“)

Ta pojav je gotovo značilen.

Vrhutega pa se je ustanovila praksa, ki zabranjuje slovenskemu sodniku, pa naj bo njegovo uradovanje še tako korektno, prestop v drugo okrožno sodišče. Službe okrajnih sodnikov se razpisujejo na način, ki je naravnost flagrantno kršenje ravnopravnosti. In to velja zlasti za celjsko in mariborsko okrožno sodišče, samo na Kranjsko pride vse, kar je le količkaj mogoče.

V tem pogledu sem čital v soboto lep članek v „Slovenskem Narodu“, o katerem tu javno rečem, da ga glede tona ne odobravam, pač pa popolnoma glede vsebine. Začeli so namreč porivati na Kranjsko višje uradnike, jezikovno popolnoma ne-kvalificirane, v nekako jezikovno prakso, in to z očitnim namenom, da potem jezikovno kvalificirani praeterirajo slovenske uradnike na višjih mestih v Gradcu in na Dunaju. — Poznam takega moža, ki je sicer dober in koncilianten, a vzlic temu vendar ne gre, da bi bila Ljubljana nekaka šola za nekvalificirane svetnike, da potem praeterirajo slovenske uradnike. (Klici v središču — Ruže im Zentrum: „Tako je!“)

In to se je začelo še pred Hohenburgerjem. Spominjam se tu neskončnih persekucij slovenskih sodnikov ljubljanskih, ki so branili nekaj že obstoječega nekaj zakonitega. Tedaj se je izdala parola iz nemškega Gradca, da mora biti vsaka beseda, ki jo zapiše sodnik v sodni akt, pa ne samo sodnik, ne samo oficial, temveč, ki jo zapiše zadnji sodni sluga, zapisano v nemškem jeziku, češ, da je nemščina notranji jezik. (Klici v središču — Ruže im Zentrum: „Čujmo!“)

Jaz pač vprašam tu, kje je to zapisano, kje je kodificirano, kje je tisti zakon, ki kodificira nemščino za notranji uradni jezik sodišč? Jaz ga ne poznam takega zakona, nobena pesem ga ne oznanja — *kein Lied, kein Heldenbuch*. Vse, na kar se tu morejo sklicavati, je le dejstvo, da se je nekaj nemško uradovalo. Ali ta usus ali abusus nikakor ne more ustanavljati zakona. Zato tudi nihče ne more povedati, zakaj bi morala veljati nemščina kot notranji uradni jezik. Vzlic temu pa je padel pri nas kot prva žrtev v poštenem delu osiveli svetnik, odlikovan za svoje delo od cesarja samega, padel, ker je kot pogumen junak branil pravice svojega naroda. Danes je postavljen v kot, ker ni hotel reči „ne“, ko mu je vest velevala reči „da“. Drugi, mlajši uporniki pa še čakajo na kazen.

Razmere v resnici postajajo neznosne in verujte mi, gospoda na desnici, da take razmere ne bodo doprinesle k temu, da bi se povrnil v našo deželo narodnostni mir.

In res, te razmere so žalostne dovolj! V Ljubljani pri deželnem sodišču je sedaj ena tretjina vseh svetnikov nemške narodnosti, nemškega mišljenja. Povdarjam, da nimam tu nič zoper to, ako

so domačini, saj imajo pravico do službovanja v deželi, seveda v takem okviru, kakor sem rekel prej, toda importirajo nam Nemce od drugod, za-postavljajo pa se domačini. Proti takemu postopanju pač ne moremo nikdar dovolj glasno protestovati. (Klici v središču — Ruže im Zentrum: „Dobro!“, „Tako je!“)

In kake so razmere pri okrožnem sodišču v Novem mestu! To sodišče seveda ni popolnoma slovensko, ker spada v njegov delokrog tudi nemški sodni okraj kočevski. Novomeško sodišče je pravi pastorek nadsodišča v Gradcu. Ne vem, ali bi našel v celi Avstriji kako okrožno sodišče, ki bi bilo, kakor ono v Novem mestu, brez nadsvetnika, in vendar tu službuje mož, ki je v službi tu že 36 let, katerega so pa prezrli, ker noče bagatelizovati slovenske narodnosti, slovenskega jezika.

Dne 29. decembra prošlega leta je bilo imenovanih v okrožju graškega nadsodišča 12 nadsvetnikov, a med vsemi temi je bil samo eden Slovenec, kri-vično preteriranih pa je bilo vsaj 5 Slovencev. (Klici v središču — Ruže im Zentrum: „Škandal!“)

Pri graškem nadsodišču je poleg predsednika in podpredsednika 14 nadsvetnikov, oziroma dvornih svetnikov. Bilo bi popolnoma pravično, ako bi bila vsaj ena tretjina Slovencev in pa podpredsednik. Toda pri celem nadsodišču sta samo dva Slovencev, in zapostavljen je bil mož, ki službuje že nad 40 let, a sramotno ga je preteriral veliko mlajši Nmec.

Tako je torej v Ljubljani, v Novem mestu in v Gradcu. O vrhovnem sodišču na Dunaju niti ne govorim — saj je popolnoma izključeno, da bi prišel preko Gradca kak Slovenec na Dunaj! (Klici v središču — Ruže im Zentrum: „Škandal!“)

In če ne bi nas alimentiral Trst, bi moral slovenski narod igrati sramotno vlogo, da ne bi imel na Dunaju niti enega zastopnika. (Klici v središču — Ruže im Zentrum: „Tako je!“)

Ad vocem Trst! Pri tržaškem nadsodišču so razmere nasproti razmeram pri graškem nadsodišču pravi paradiz. In odkod to? Ker gre tam bolj proti Italijanom, ki so nam ravnotako naklonjeni, kakor Nemci. To pa je zopet eklatanten dokaz, da postopanje graške gospode vodi le politična zagrizenost, ne pa ozir na stvar.

Dne 26. julija preteklega leta je zatrjeval ministrski predsednik baron Bienerth v gosposki zbornici, da je njegovo geslo vedno in vselej stroga poštenost, a jaz sem prepričan, da ni mislil na pokrajine južno od Semeringa, ko je to govoril.

V nadaljnje podrobnosti se ne bom spuščal, saj je vsakomur stvar znana in so mu podrobnosti povsod na razpolago. Kdor hoče pomagati, lahko pomaga, saj mora izprevideti, kako se tu bagatelizirajo naše pravice.

Navesti hočem le še en dokaz, kako postopajo z nami, in ta dokaz nam je naša zemljiška knjiga.

Od društva „Pravnik“ sta dobila oba slovenska kluba sledečo peticijo:

„Katasterske občine so v imovinskem listu zemljiških knjig vojvodine Kranjske vpisane zgolj z

nemškim imenom, če je tako ime sploh v rabi. Imamo torej zemljiške knjige za katastralne občine „Oberlaibach“, „Adelsberg“, „Krainburg“, itd., ne pa za „Vrhniko“, „Postojno“, „Kranj“, itd. To pa se ne strinja z narodopisnimi razmerami v deželi, to ni v duhu zemljiškoknjžnega zakona in enakopravnosti, in tudi ne soglašša s katastrom in ni v interesu pravne varnosti ter jasnosti zemljiških knjig.

Zategadelj je deželni zbor kranjski že v seji dne 3. januarja 1888 sklenil resolucijo: „Visoka c. kr. vlada se pozivlja, da potrebno ukrene, da se pri zemljiških knjigah vojvodine Kranjske v napisu imovinskega lista navede ime dotične katasterske občine v obeh deželnih jezikih, kjer je tako ime v navadi.“

V deželnozborski seji dne 29. septembra 1888 je zastopnik c. kr. vlade izjavil, da je navedeno resolucijo predložil pravosodnemu ministrstvu, a zbornica je nato vnovič pozvala c. kr. vlado, naj ukrene izvršitev resolucije.

V deželnozborski seji dne 15. novembra 1889 je zastopnik c. kr. vlade na dotično vprašanje odgovoril, da je že meseca februarja istega leta naprosil okrajna glavarstva, naj glede na bližajoče se ljudsko štetje (po stanju 31. decembra 1890) poizvedujejo in poročajo zastran določbe pravih krajevnih imen, in da je v ta namen povabil na sodelovanje „Matico Slovensko“. Obenem je vladni zastopnik prečital dopis c. kr. notranjega ministrstva, v katerem se je poročalo, da je c. kr. pravosodno ministrtvo glasom dopisa od 20. avgusta 1889, št. 15.363, sklenilo, odložiti nadaljne odredbe vpisovanja krajevnih imen v zemljiške knjige vojvodine Kranjske v obeh deželnih jezikih, dokler se ne izgotovi novi seznam krajevnih imen, ki je že v delu.

Deželni zbor je na ta odgovor v isti seji naročil deželnemu odboru, naj v prihodnjem zasedanju poroča o uspehu resolucije z dne 29. decembra 1888.

C. kr. deželno predsedstvo je nato in sicer z dopisom od 8. septembra 1890, št. 2461/pr., sporočilo deželnemu odboru, da se je zastran krajevnih imen vršila dne 15. julija 1890 enketa, ki je dognala, kar treba za enotno in pravilno pisavo krajevnih imen, in da se po zmislu enketinega sklepa istočasno razpošljejo imeniki katasterskih občin sodnim in finančnim oblastvom.

To poročilo se je v deželnozborski seji dne 20. novembra 1890 vzelo na znanje. Mislilo se je, da je stvar potemtakem pravilno rešena, in da menda tekom prihodnjega l. 1891. pridejo vendarle slovenska krajevna imena v naše zemljiške knjige.

Ker pa še leta 1898. ni bilo o končni rešitvi deželnozborske resolucije ne sluha in ne duha, akoravno je že l. 1894. c. kr. centralna statistična komisija bila dala na svetlo „Specialni repertorij krajev na Kranjskem“, predelan po rezultatih popisa ljudstva z dne 3. decembra 1890 in očitvidno z uporabo podatkov zgoraj omenjene enquete, zato so v seji deželnega zbora kranjskega dne 28. januarja 1898 poslanec dr. Majaron in tovariši vložili na c. kr. deželno predsedstvo obširno interpelacijo, ki obsega vse podatke o razvoju tega vprašanja

od l. 1888. naprej, in končno povprašuje vlado, ali je pripravljena nemudoma ukreniti, da se tozadevni in večkrat ponavljani resoluciji deželnega zbora popolnoma ugodí.

Neposredni uspeh te interpelacije je bila zopet — enketa, katero je sklicalo c. kr. deželno predsedstvo, da se določi natančno pisava nekaterih krajevnih imen. Ta enketa, v kojoj so bili poklicani zastopniki vlade, deželnega odbora, deželnega sodišča, finančnega ravnateljstva ter prvi interpelant, je v dveh sejah in sicer dne 14. junija 1898 in dne 3. februarja 1899 dovršila svojo nalogo.

Kaj se je zgodilo z enketinim operatom, ki je bil menda pogoj, da se izvrši večkrat imenovana deželnozborska resolucija, se ni izvedelo, ker c. kr. vlada na kasneje vložene interpelacije v deželnem zboru sploh ni odgovorila.

Mi torej ne zahtevamo, ba bi bila imena samo slovenska, temveč dvojezična, kajti če n. pr. iščemo katastralno občino „Postojno“, bi se nam sicer moglo reči, da katastralne občine „Postojne“ sploh ni. (Poslanec — Abg. dr. Pegan: „To se je meni že zgodilo!“). Boj za to pravico traja torej že 22 let, a po teh letih smo še vedno tam, kjer smo bili tedaj.

To naj bo samo eksempl, kako postopajo z nami v justičnih zadevah, v deželi, kjer smo po zatrdilu dunajskih krogov s pravicami že popolnoma saturirani, — kako postopajo šele potem z našimi rojaki na Koroškem in Štajerskem, je lahko umljivo.

Pri kraju sem. Take razmere ne morejo ostati. Vi, ki imate po svoji lastni trditvi moč, ste v prvi vrsti poklicani, da priskočite na pomoč, saj gre tu za stvar, ki bi morala biti zelena oaza v Sahari naših strankarskih bojev. Nekaj skupnega mora biti vendar med nami. Napeljite torej v usihajoči studenec te oaze nekoliko tiste zavednosti in navdušenosti svojih mas in svoje sile. Potem bo naša narodna bilanca tudi v tej važni točki aktivna in potem bomo tudi mi radi storili, kar je želel zadnjič tovariš gospod prof. Jarc, ko je rekel: „Kritizirajte nas, ali priznajte nam našo dobro voljo!“ (Živahno odobranje v središču, somišljeniki častitajo govorniku. — Lebhafter Beifall im Zentrum, Redner wird von den Gesinnungsgenossen beglückwünscht.)

Landeshauptmann:

Zum Worte gelangt der Herr Abgeordnete Graf Barbo.

Abgeordneter Graf Barbo:

Hohes Haus! Seit einer langen Reihe von Jahren sind wir heute das erstemal wieder in der Lage, über den Voranschlag des Landesfonds zu beraten und zu beschließen. Die Beschlussfassung über die Ausgaben, die Regelung des Landeshaushaltes ist wohl das vornehmste Recht und die erste Pflicht des Landtages. Ich werde mich gewiß heute nicht in Rekrimationen ergehen, weshalb der Landtag so lange Zeit dieses sein Recht nicht ausgeübt

und diese seine Pflicht nicht ausgefüllt hat. Ich will lediglich eingangs meiner Rede vor allem der Befriedigung Ausdruck geben, daß wir nun wieder zu normalen, geordneten Verhältnissen zurückgekehrt sind, wie sie sich eben darin äußern, daß wir im Landtage wieder über den Landeshaushalt Beschluß fassen können.

Man wird vielleicht auch sagen, der Mangel eines Voranschlages hat auch gewisse Vorteile gebracht, nämlich dahingehend, daß manche Ausgaben nicht gemacht wurden. Allein dieser geringfügige Vorteil, welcher ja eigentlich nur ein scheinbarer ist, da ja die Ausgaben nicht aufgehoben, sondern nur aufgeschoben sind, wird durch den volkswirtschaftlichen Schaden, der durch eine solche Stagnation herbeigeführt wird, weitaus überwogen.

Ich habe gesagt, diese Ausgaben sind nur aufgeschoben, aber nicht aufgehoben. Statt daß der Voranschlag der Ausgaben eine normale, langsame Steigerung aufweist, wird bei einem solchen Zustande die Steigerung eine sprunghafte sein. Wir sehen auch, wenn wir den letzten Voranschlag, den das hohe Haus am 17. Juli 1901 beschlossen hat, mit dem Voranschlage für das heurige Jahr vergleichen, daß das Erfordernis ganz kolossal gestiegen ist. Das Gesamterfordernis im Jahre 1901 betrug 3,083.665 K, während der uns heute vorliegende Voranschlag ein Erfordernis von 4,890.386 K aufweist. Das präliminierte Defizit des Jahres 1901 betrug 85.241 K, während es für das Jahr 1910 sich auf 1,046.810 K beläuft. Das Erfordernis ist um zirka 1,800.000 K, das Defizit um 960.000 K gewachsen.

Es ist das auch naturgemäß, da die einzelnen Fonde bedeutende Defizite aufweisen; es ist das auch erklärlich durch die Regulierung der Beamtengehalte usw. Nur glaube ich, daß im nächsten Jahre das Erfordernis nicht so groß sein wird, weil viele Ausgaben heuer nahezu doppelt hoch eingestellt werden mußten, mit Rücksicht darauf, daß das Land mehrere Jahre hindurch verschiedenen Anstalten keine Subventionen auszahlte. Es ist also zu erwarten, daß sich das Erfordernis schon für das nächste Jahr verringern wird.

Ein Kapitel speziell möchte ich aus dem Voranschlage herausgreifen, das Kapitel „Landeskultur“. Darin sehen wir eine bedeutende Steigerung. Im Jahre 1901 betrug das Erfordernis in diesem Kapitel 279.549 K, wobei noch zu berücksichtigen ist, daß damals in diesem Kapitel auch die Meliorationen enthalten waren, während heute die Meliorationen aus dem besonderen Meliorationsfonds gedeckt werden. Trotzdem ist das Erfordernis in diesem Kapitel für das Jahr 1910 379.110 K. Ich begrüße diese Steigerung, weil ich ganz der Ansicht des Herrn Berichterstatters bin, der gesagt hat, daß die Ausgaben für die Landeskultur fruchtbringende Ausgaben sind.

Ich verkenne die Bedeutung der Industrie gewiß nicht, ich weiß, daß sich ein Wohlstand des Landes nur durch Hebung der Industrie herbeiführen läßt und daß nur jenes Land als reich gelten kann, welches eine blühende Industrie hat. Allein ganz abgesehen von dem dem Standpunkte des Agrariers, welchen ich einnehme, muß man sich ganz objektiv vor Augen halten, daß sich die weitaus überwiegende Bevölkerung unseres Landes mit der Landwirtschaft beschäftigt. Das Ziel einer vernünftigen Wirtschaftspolitik muß es aber sein, den größten

Teil der Bevölkerung möglichst gut zu situieren, und das kann bei uns nur durch Hebung der Landwirtschaft geschehen. Ich möchte die Rückkehr zu normalen Verhältnissen auch vom Standpunkte des Landesauschusses begrüßen. Als Abgeordneter wünsche ich nicht, daß man dem Landesauschusse ein zu großes Pouvoir einräumt. Der Landesauschuß ist ein Exekutivorgan des Landtages, nichts weiter, der Landtag hat ihm bestimmte Direktiven und Kredite zu erteilen, innerhalb welcher er dann zu verwalten und zu wirtschaften hat. Allein dadurch, daß der Landtag kein Budget beschließt, wird dem Landesauschusse ein viel zu großes Vertrauen entgegengebracht.

Aber auch als Mitglied des Landesauschusses begrüße ich es, daß wir wieder die entsprechenden Kredite zur Verfügung haben werden, denn für einen gewissenhaften Landesauschuß ist ein Verhältnis, wie es die letzten Jahre bestand, ein sehr unangenehmes. Der Landesauschuß ist verpflichtet, die Verwaltung ordentlich weiter zu führen, ist zu vielen Ausgaben verpflichtet und hat die Mittel hierfür nicht. Er wird zur Verantwortung gezogen, wenn er die Gelder nicht ausgibt, er wird aber auch verantwortlich gemacht, wenn er sie ausgibt, in jedem Falle wird er beschimpft und das ist nicht immer angenehm. Wenn ich früher einen Vergleich zwischen der finanziellen Lage im Jahre 1901 und im Jahre 1910 gezogen habe, drängt sich mir auch ein Vergleich des Bildes auf, das der Landtag im Jahre 1901 geboten hat und das er heute bietet.

Vor neun Jahren hatten wir hier keine ausgesprochene Majorität, wir hatten nur zwei Parteien, welche in nationaler, wirtschaftlicher und politischer Beziehung sehr divergierende Ansichten hatten, welche aber einen *modus vivendi* fanden, um miteinander recht und schlecht auszukommen, und welche gegen die Angriffe der dritten Partei eine Art wechselseitige Affekuranzgesellschaft bildeten. (Veselost — Heiterkeit.)

Diese wechselseitige Versicherungsgesellschaft hat am Ende der letzten Wahlperiode und noch vor Beginn der Verhandlung über die Wahlreform liquidiert (Abg. Dr. Sußersitz: „Sie ist fallit geworden!“) Nein, sie hat liquidiert! (Veselost — Heiterkeit.)

Durch die Annahme der Wahlreform, welche der dritten Partei die absolute Majorität bringen mußte, haben die beiden anderen Parteien darauf verzichtet, auch weiterhin einen Bestandteil einer Majorität zu bilden. Von unserer Seite war diese Verzichtleistung eine wohlüberlegte. Denn erstens haben wir uns auch in diesem Momente unseren obersten Grundsatz vor Augen gehalten, das ist das Wohl des Landes, wir mußten uns sagen, daß es gewiß nicht im Interesse des Landes gelegen ist, wenn der Landtag auch fernerhin zu keiner normalen, fruchtbringenden Arbeit gelangen kann. Allein auch vom Standpunkte unserer Partei war die Verzichtleistung darauf, auch weiterhin einen Bestandteil der Majorität des Hauses zu bilden, nicht schwer, wenn auch die Verschiebung der Mandatsanzahl zu unseren Ungunsten durch die Wahlreform ein Opfer bildete. Denn wir mußten uns sagen, daß die Möglichkeit, durch uns und eine der anderen Parteien eine Majorität zu bilden, uns auf die Dauer mehr Schaden als Nutzen bringen muß. Meiner Ansicht nach ist ein vorübergehender taktischer Erfolg niemals

so schwer ins Gewicht fallend, daß dadurch das politische Ziel und die prinzipielle Stellung einer Partei eine Verschiebung oder Behinderung erfahren darf.

Meine Herren! Unsere Stellung, unsere politischen Grundsätze erfordern, um mich des bekannten Ausspruches eines englischen Staatsmannes zu bedienen, eine vornehme Isolierung, eine Politik der freien Hand. Wir sind keine angriffslüstern Partei, wir brauchen daher in dieser Hinsicht keinen Bundesgenossen. (Poslanec Turk: „Na vsakega poslanca pride d e s e t volilcev!“) — Ja, nikaner ne zabavlajte, gospod Turk! (Veselosť — Heiterkeit).

Andererseits sind wir aber auch überzeugt, daß wir den Beweis liefern werden, daß ein Angriff gegen uns eine politische Ungerechtigkeit und eine Unklugheit wäre, und in dieser Erkenntnis, welche allgemein werden muß, erblickt wir für uns selbst den besten Schutz.

Tempora mutantur et nos mutamur in illis! Nicht nur die Parteikonstellation, nicht nur die Majorität, sondern auch die Parteien selbst haben in diesen zehn Jahren eine Veränderung erfahren. Noch vor zehn Jahren hat die Partei, welche auf der linken Seite des hohen Hauses sitzt, als Grundprinzip den konservativen Gedanken vertreten. Diesen hat sie nun aufgegeben und ganz andere Prinzipien in den Vordergrund gestellt. Vor zehn Jahren noch war sie eine entschiedene Vertreterin des Konservatismus und eine Gegnerin der Erweiterung des Wahlrechtes. Noch vor zirka 13 Jahren hat sie gegen die Absicht der beiden anderen Parteien selbst die Einführung des direkten Wahlrechtes vorübergehend vereitelt.

Gegenwärtig sind Demokratie und Sozialismus die Grundprinzipien dieser Partei. (Poslanec dr. Tavčar: „Navidezno.“) Ich glaube, meine Herren, ich beuge mich nicht in die Gefahr, von Ihrer Seite einem Widerspruch zu begegnen, wenn ich sage: Sie sind heute keine konservative Partei mehr, Sie sind eine demokratische und eine sozialistische Partei. (Poslanec dr. Susteršič: „Soziale!“) Ich sage sozialistisch, weil Dr. Krek im Finanzausschusse lezthm sich direkt als Sozialisten bekannt hat. (Poslanec dr. Triller: „Marxist ist er!“)

Diese Veränderung ist jedenfalls so groß, daß man sagen kann, die Partei, die vor zehn Jahren die linke Seite dieses Hauses eingenommen hat, existiert nicht mehr. Andererseits aber nehme ich keinen Anstand zu erklären, daß wir in gewissem Sinne manches von dem Erbe dieser Partei angetreten haben. Es ist dasjenige, was uns am konservativen Gedanken als gut und nützlich erschienen ist. Wir haben manche von den konservativen Prinzipien, die Sie über Bord geworfen haben, aufgenommen, ohne dadurch unserem ersten und ältesten Grundsatz irgendwie Abbruch zu tun, der schon in dem Namen unserer Partei „verfassungstreuer Großgrundbesitz“ zum Ausdruck kommt.

Meine Herren! Wir halten an der bestehenden dualistischen Verfassung fest, wir gravitieren mit allen Fasern nach Wien (Posl. dr. Tavčar: „O je!“ — Posl. Jarc: „Und nach Graz!“) und wir stehen auf dem verfassungsmäßigen Boden, auf welchem sich das Land entwickelt hat, wohlbefindet und hoffentlich in der Zukunft zur schönsten Blüte in wirtschaftlicher und kultureller Beziehung aufschwungen wird. Wir perhorreszieren jede andere Konstellation innerhalb der Gesamtmonarchie, soweit unser Land dabei in Frage kommt, und bei jedem Versuche in

dieser Richtung werden Sie an uns entschiedene Gegner finden. *Clara pacta — boni amici.*

Meine Herren! Wir sind eine Minorität, aber wir sind nicht eine *soi-disant* Opposition. Wir werden Ihnen gewiß von Fall zu Fall Opposition machen, wenn die Majorität mit Absichten kommt, welche unserer Ansicht nach sich mit dem Wohle des Landes, wie wir es auffassen, nicht vertragen. Allein wir stellen uns auch nicht auf den bequemen Boden des bloßen Kritifizierens und des Nichtmitarbeitens. Im Gegenteile, wir sind stets bereit, dasjenige, was wir als nützlich und gut anerkennen, kräftigt zu unterstützen und auch die Verantwortung dafür mitzutragen. Wir wollen nach unseren Kräften beitragen zu einer geregelten und fruchtbringenden Tätigkeit des Landtages, uneigennützig und ungeachtet dessen, daß man unsere Verdienste hiebei in der Öffentlichkeit vielleicht nicht anerkennen wird.

Um dieser unseren Stellung deutlichen Ausdruck zu geben, werden wir sowohl für das Eingehen in die Spezialdebatte als auch für das Budget im ganzen stimmen. (Zivahno odobravanje in ploskanje na desni. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen rechts.)

Deželni glavar:

Dalje pride do besede gospod poslanec Gangl.

Poslanec Gangl:

Visoka zbornica! Slovenski pisatelj Ivan Cankar je napisal povest „Hlapec Jernej in njegova pravica“. Imamo torej svojega hlapca Jerneja in njegovo pravico v slovenski literaturi pa imamo hlapca Jerneja in njegovo pravico“ tudi v našem socialnem življenju. (Poslanec dr. Krek: „Dobro!“) Prvega hlapca Jerneja in njegovo pravico reprezentuje naše učitelstvo, drugega hlapca Jerneja in njegovo pravico reprezentuje idrijsko delavstvo, in teh dveh hlapcev Jernejev se usojam spominjati sedaj, ko imamo pred seboj poročilo finančnega odseka o proračunu deželnega zaklada.

Prvo vprašanje, vprašanje slovenskega učitelstva in vprašanje slovenskega šolstva sploh, je tisto, ki globoko sega v deželne finance in jih tudi obremenjuje z visokimi zneski. Drugo vprašanje, ki se tiče delavstva idrijskega in idrijskega mesta sploh, je pa tisto vprašanje, ki ne odgovarja nazorom čestitega gospoda poročevalca dr. Kreka, ko je zjutraj dejal, da so samo naša mesta tista, ki črpajo iz deželnega zaklada. Ravno Idrija, drugo mesto v deželi Kranjski, je tisto mesto, ki ki — kakor sem že večkrat imel priliko poudarjati v tej visoki zbornici — prinaša leto za letom deželi toliko in toliko tisočev dohodkov, obratno pa od dežele ne dobiva ničesar. Deželna doklada idrijskega mesta znaša vsako leto 48.000 K, nasprotno pa ni idrijsko mesto dobilo od dežele še nobene podpore. Toda o tem pozneje.

Sedaj prihaja prvi hlapec Jernej in njegova pravica na vrsto. XXI. seja deželnega zbora kranjskega z dne 24. t. m. je bila naravnost zgodovinskega pomena. Ko je bila končana debata o

normalnošolskem zakladu, me je zunaj vprašal čestiti gospod tovariš prof. Jarc, zakaj nisem tudi jaz govoril pri dotični razpravi, češ, da je on to pričakoval. Odgovoril sem mu: Zategadelj ne, ker nečem zopet jaz postati vzrok, da ne bi se v tej zbornici moglo rešiti vprašanja o regulaciji učiteljskih plač. Dejal sem, da sem slišal iz vrst večine te visoke zbornice, da zaraditega ni večina pripravljena izvesti regulacije učiteljskih plač, ker sem v zadnjem deželnozborskem zasedanju se usojal jaz staviti dotični nujni predlog (Medklici na levi. — *Zwischenrufe links*) — Jaz lahko dotične gospode poslance imenujem, ako ne verjamete mojim besedam. Torej, da se izognem vsakemu očitaniu, konstatiram samo, da sem smatral za potrebno in kot veliko bolje za stvar samo, če molčim. No, sedaj, ko je regulacija učiteljskih plač končana, nimam več te bojzani, da bi bile moje besede vzrok, da se prepreči „regulacija“, ki je že končana, in moje besede tudi ne morejo biti vzrok, da se v prihodnosti ne izvrši regulacija učiteljskih plač, in sicer zaraditega ne, ker je učiteljstvo dobilo obljubo od poslancev S. L. S., da se v bodočnosti to zgodi. Koliko so vredne take obljube, tega ne vem. (Medklici na levi. — *Zwischenrufe links*. — Posl. dr. Lampe: „Nič!“)

Tako je gospod tovariš dr. Krek ob novem letu nekemu učitelju čestital in mu kot najboljše voščilo obljubil, da se v prihodnjem zasedanju izvrši regulacija učiteljskih plač. Ali kakor kaže izid XXI. seje deželnega zbora kranjskega z dne 24. t. m., se to ni zgodilo. Tako sem nadalje v prijetnem položaju, da morem danes samo konstatirati, da je tudi gospod poslanec dr. Lampe dvakrat obljubil neki gospodični učiteljici v postojnskem okraju, ki je z njim v bližnjem sorodstvu, da se učiteljske plače izboljšajo. (Posl. dr. Lampe: „Kdo je ta gospodična?“) To je gospodična Pavla Lampetova (Posl. dr. Lampe: „A, moja sestra!“) Gospoda, dobili smo torej obljubo, da se to zgodi pred 24. dnevom tega meseca, in prijatelj tovariš Ravnikar mi je celo po 24. dnevu tega meseca in celo še danes slovesno obljubil, da se regulacija učiteljskih plač gotovo izvrši. Jaz torej imam zavest, da ne morejo današnje moje besede škodovati tej regulaciji, ki pride šele v prihodnosti na vrsto, in to zategadelj ne, ker sem prepričan, da je dana beseda vsakomur sveta. Spominjam v tem oziru samo na besede Stritarjeve: „Beseda dana sveta naj ti bo! Ne oprostí ga več nobena moč, kedor se je enkrat zavezal sam!“ Res, nobena sila ne oprostí od obljube onega, ki se je sam v kaj zavezal!

Gospoda, da se je zadnja regulacija učiteljskih plač izvršila tako, kakor se je, to me, odkritosrčno povedano, ni presenetilo, ampak zbolelo me je pa, s kakšnim ironičnim posmehom so nekateri gospodje poslanci S. L. S. spremljali utemeljevanje potrebe te regulacije. In sam načelnik S. L. S., g. dr. Šusteršič, je s svojim visokim smehom kvitiral to ironizacijo učiteljske bede! (Medklici v središču in na levi. — *Zwischenrufe im Zentrum und links*.) Seveda,

lahko je ironizirati bedo tistemu, ki je poln vseh dobrot, ali težko je pri srcu onemu, ki se je moral prepričati, da pošteno delo ne donaja njemu in rodovini njegovi dovolj kruha. (Posl. dr. Triller: „Tako je!“) In kar je pa še žalostnejše, to je bila izjava gosp. posl. prof. Jarca, ki jo je pozneje nekoliko ublažil gospod poročevalec dr. Krek in ki se je glasila: Bodite lepo mirni, ponižni in pohlevni, potem utegnete nekaj dobiti. (Smeh v središču. — *Gelächter links*.)

Visoka zbornica! Regulacija učiteljskih plač ni nikakšno politično vprašanje in ni v nobeni zvezi s programom kake politične stranke. Temu vprašanju nasproti ne smemo iskati vzrokov v slabih finančnih razmerah dežele, temveč je ta regulacija zahteva in potreba, ki je utemeljena v slabem materialnem in socialnem položaju učiteljstva, pa naj bo to učiteljstvo pristaš Narodno-napredne stranke ali naj pripada S. L. S., ali kakih drugi stranki ali pa naj bo nemške narodnosti.

Toda o vsem tem ne govorim dalje, ker sem imel že v jesenskem zasedanju priliko govoriti o tej stvari dovolj obširno. Meni se tudi ne zdi posebno okusno, pri vprašanju regulacije učiteljskih plač govoriti o kakih zaslugah. Velika napaka bi bilo to, ako bi se kdorkoli, če bi se bila na primer zadeva uredila v zmyslu mojega nujnega predloga, ki sem ga stavil v zadnjem zasedanju, izvajal nasproti moji osebi tako, kakor da bi bil jaz imel za to kakih zaslug. To bi ne bila zasluga absolutno nikogar, ker ima dežela le dolžnost izboljšati učiteljske plače. (Odobranje v središču. — *Beifall im Zentrum*.) Ako ima dežela učiteljstvo, mora tudi učiteljstvo plačati. Vsakemu delu gre pač plačilo, zakaj vsako neplačano delo je zavrgljivo in je nemoralno. Plačilo za delo je dolžnost, ni pa zasluga nikogar. Zato se mi tudi čudno zdi, da je neki ljubljanski učitelj, ko se je na neki ljubljanski šoli vršila lokalna učiteljska skupščina, svojemu voditelju predlagal zahvalo za to, kar se je v tem oziru storilo, češ, da je to njegova zasluga. Razveseljivo je pač, če ravnajo naše korake in sklepe daleč od zunaj, in mene posebno veseli, da dela vse to tista roka, ki je prej toliko časa podpisovala napredna načela, sedaj podpisuje program S. L. S. in bo najbrž, če ji bo to kazalo, tudi Vam, gospoda na desni, napravila svoj spoštljivi kompliment. (Veselost. — *Freiterheit*.)

O tem ne bom dalje govoril, ampak izpregovoriti hočem še nekaj besed glede koristi, ki bi jih imelo ne samo učiteljstvo, ki bi jih imela sploh vsa naša domovina od pravočasne regulacije učiteljskih plač.

Poleg splošnega boljšega šolskega napredka, ki bi se dosegel, če bi bilo učiteljstvo zadovoljno — saj bi se, odvrnjeno od postranskega privatnega zaslužka, zaradi katerega izgublja toliko časa in toliko telesnih in duševnih sil, moglo popolnoma posvetiti svojemu poklicu —, je treba pomisliti da bi imeli dobiček tudi kmet, trgovec in obrtnik, ker je učiteljstvo njegov konsument.

Toda ne glede na to nastane vprašanje: Ali učiteljstvo takšno, kakršno je danes, zasluži izboljšanje plač, ali ga ne zasluži? Jaz pravim, da ga zasluži, in sicer zaradi tega, ker se naše učiteljstvo strogo drži tiste naloge, ki mu jo nalaga § 1. državnega šolskega zakona iz leta 1869. Ta paragraf pravi, da bodi vzgoja mladine versko-nravna. Jaz pravim, da se naše učiteljstvo natančno drži ravno citiranega paragrafa. (Ugovori na levi — Widerspruch links.) Res je, grešniki se dobe povsod, med učitelji, pa tudi med duhovniki, advokati in trgovci. (Medklici na levi — Zwischenrufe links.) Pa prosim Vas, gospodje, saj imate moč v rokah! Kaznujte ga, kdor je kazni vreden, saj ste dobro izvežbani v tem! (Klic v središču: — Ruf im Zentrum: „Res je!“)

Seveda pa ne razumem pod versko vzgojo politiškega fanatizma, pač pa si razlagam to vzgojo po onem nauku, ki ga je učil največji učitelj vseh narodov, Jezus Kristus, ko je dejal: Ljubite svojega bližnjega kakor samega sebe! — Učitelj, vkljub temu, da strada, da trpi pomanjkanje, zvesto izpolnjuje svoje dolžnosti! Ne rečem, povsod se dobe grešniki, ali kdor si čist in nedolžen, pa poberi kamen in ga vrzi vame! (Odobranje v središču.)

Iz tega, kar sem navedel, gotovo izvira upravičena trditev, da v danih razmerah učiteljstvo ne more delati več, kakor dela, in v danih razmerah tudi drug klic ne more izhajati iz vrst učiteljstva, nego ta: Naj dežela plačuje delo, ker je dežela za to dolžnik!

Seveda nastane tu vprašanje, kje dobiti denar?

Že v jesenskem zasedanju sem med drugim stavil predlog, naj se vlada pozove, da naj plača 50% k učiteljskim plačam. Tedaj je častita večina visoke zbornice zavrnila ta predlog, ki se ga bom pa vzlčil temu usojal danes ponoviti. Sploh pa je želja učiteljstva, da naj bi država, ki ima po členu XVII. državnega osnovnega zakona vso oblast nad šolstvom, prevzela tudi vse dolžnosti napram učiteljstvu. Tako se je že dne 3. novembra 1899. izreklo vse avstrijsko učiteljstvo brez razlike narodnosti na skupni skupščini na Dunaju za tak državni prispevek. Tedanji voditelj naučnega ministrstva, dr. Hartel, je tudi deputaciji učiteljstva zagotovil, da bo prva skrb države, sanirati deželne finance z edinim namenom, da se bo končno mogla definitivno rešiti regulacija plač vsega avstrijskega učiteljstva.

Zato stavljam predlog, ki se glasi:

„Deželni zbor skleni:

Vlada se pozivlja, da prispeva deželi 50% na na plače ljudskošolskega učiteljstva.“

Nadalje sem v zadnjem zasedanju stavil nujni predlog, naj se uvede takozvani kulturni davek. Pri tem stojim na tistem stališču, ki ga je pred par leti zastopal gospod poslanec dr. Šusteršič, ko je na nekem javnem shodu v „Katoliškem domu“ dejal, da se more regulacija učiteljskih plač izvršiti le tedaj, če zaradi tega ne bo bolj obremenjen kmetiški stan, ker je že danes dovolj obremenjen. To je čisto pravilno, da se ne obre-

mene manj imoviti, ubožnejši sloji, temveč naj se obremene tisti krogi, ki razpolagajo z večjimi dohodki in tega obremenjenja ne bodo toliko čutili. To pa je mogoče, ako uvédemo kulturni davek, ki naj zadene vse zavode, ki morajo polagati javne račune. V Ljubljani je takih zavodov 61, ki so imeli v preteklem letu okolo 6,000.000 čistega dobička. Če se na zavode na deželi računa 2,000.000, bi bilo to skupaj 8,000.000. (Poslanec Supančič: „Gotovo še več!“) In nikogar ne bi bolelo in nihče ne bi bil direktno prizadet, če bi se tem zavodom naložil kulturni davek. Tako bi bilo mogoče deželi izboljšati učiteljske plače, ne da bi bil kmet bolj obremenjen. Dežela bi na ta način lahko dobila 100.000 K. (Poslanec Supančič: „Več, več!“) ako ne več na leto. Na strani 9. priloge 226. vidim, da se je finančni odsek oziral na moj samostalni predlog, glede katerega predlaga pod točko 17. svojih predlogov, da se naj odstopi deželnemu odboru, samo da je tamkaj izpuščena besedica „kulturne“ davek. Jaz bi iskreno priporočal deželnemu odboru, da se oprime tega kulturnega davka, in zategadelj stavljam v sprejetje drugi predlog, ki se glasi:

„Deželnemu odboru se naroča, da izdela do prihodnjega zasedanja zakonski načrt o uvedbi kulturnega davka, s katerim se obremene zavodi, ki so prisiljeni polagati javne račune, v korist ljudskemu šolstvu in učiteljstvu.“

Ako se to izvrši, bi imeli na razpolago 100.000 K, če ne še več. Ali to še ne bi zadostovalo! Toda mi smo ljudski poslanci, in ker ljudstva ne gre obremenjevati z novimi davki in ker to, kar delamo tukaj, delamo zgolj iz ljubezni do ljudstva, pa odpravimo dijete! Sicer nas je malo tu, ki bi živeli v bogastvu, ali nič za to, odpravimo dijete! Obenem pa naj bodo mesto deželnega glavarja in mesta deželnih odbornikov častna mesta. (Odobranje v središču — Beifall im Zentrum.) Vrše se tudi razna znanstvena potovanja, za kar je določenih 14.000 K. Odpravimo tudi to! Na dietah bi pridobili 30.000 K, na plači deželnega glavarja in deželnih odbornikov 27.000 K in na potovanjih 14.000 K, to utegne skupaj znašati okroglih 80.000 K. Kulturni davek bo dal 100.000 K, skupaj imamo torej že 180.000 K. S tem bi se pa že lahko začasno regulirale učiteljske plače v zmislu predloga gospoda grofa Margherija, kar bi veljalo toliko časa, dokler ne priskoči država deželam na pomoč.

Gospodje! Vse to, kar sem navedel v pokritje teh stroškov, bi bilo tudi veliko lažje izvedljivo in bolj demokratsko in bolj socialno in tudi bolj simpatično, kakor pa zvišanje naklad na pivo, o čemer naj povem že danes v svojem imenu in v imenu svojih tovarišev, da tako zvišanje naklad najodločneje odklanjam. (Odobranje v središču — Beifall im Zentrum.)

Gospoda, velika krivda, da se stanje učiteljstva ne izboljša, je na strani države, ki sistematično prezira slabi položaj dežele, namesto da bi ji priskočila na pomoč. Toda ravnotako, kakor

je država krivična nasproti ljudskemu šolstvu, ravnokako je krivična nasproti srednjemu šolstvu. Dokaz za to je tudi dejstvo, da ne razpiše izpraznjenih mest na ljubljanskih gimnazijah.

Iz zadnje seje deželnega šolskega sveta je znano, da tri mesta na slovenski gimnaziji po preteku dolgega časa še vedno niso razpisana, dočim se je za prosto mesto na nemški gimnaziji, ki ga je doslej zavzemal prof. Pavlin, takoj zahteval terno-predlog. Tu je seveda slovenska večina deželnega šolskega sveta ravnala popolnoma prav, da je to zahtevo zavrnila in zahtevala, da se obenem razpišejo tudi prosta mesta na slovenski gimnaziji. Prav pa je tudi, da se v tej zadevi oglasi deželni zbor in zahteva, da se razpišejo prosta mesta in zasedejo s profesorji, ne pa da bi ta mesta izpolnjevali vedno le suplenti. (Odobrovanje v središču. — Beifall im Zentrum.)

Kakšne so razmere na ljubljanski realki, to je visoki zbornici znano. Dijakov slovenske narodnosti je na tem zavodu okrog 300, nemške pa okrog 200. Če se torej računa le po številu slovenskih dijakov, je gotovo potrebna slovenska realka v Ljubljani. Ne gre pa, da bi se pridobila za slovenske dijake realka na ta način, da bi se premestila realka iz Idrije v Ljubljano. Mesto Idrija je žrtvovalo velikanske vsote za ta svoj zavod, zato je kratkoma izključeno, da bi se realka premestila iz Idrije. (Odobrovanje v središču. — Beifall im Zentrum.)

Tako sem prišel do idrijskih razmer. Popolnoma kratek bom tu in dotakniti se hočem le še hlapca Jerneja in njegove pravice v Idriji. O razmerah v Idriji sem imel priliko že večkrat govoriti v tej zbornici in, kakor menim, nekaterim gospodom ni všeč, da se govori o žalostnih razmerah idrijskega delavstva. Vzlic temu se jih moram nakratko zopet dotakniti. Idrija pač zavzema popolnoma drugo stališče, kakor ostala mesta v deželi. Plačuje pač veliko, a zato ne dobi nič. In celo, če mesto samo hoče storiti kaj dobrega za delavstvo, pravi deželni odbor, da to ni socialno, da to ni dobro, in stavlja zapreke, da se dotične namere ne morejo izvršiti. (Klici v središču: — Beifall im Zentrum: „Tako je!“) Dotakniti se hočem danes samo enega vprašanja, ki je velikega socialnega in velikega zdravstvenega pomena za delavstvo. To so namreč stanovanja, ki jih daje bogati rudniški erar na razpolago ubogemu idrijskemu delavstvu. Vem, da visoki deželni zbor nima direktnega vpliva na to, da bi se ugodno rešilo vprašanje in izboljšale te razmere, ali mislim pa vendar, da bo klic iz tega mesta našel več odmeva na pristojnem mestu, kakor pa če delavstvo samo zdihuje v svojih zatohlih prostorih in si ne more pomagati.

Rudniški erar je dajal koncem l. 1908. delavstvu na razpolago 46 delavskih hiš s 193 stanovanji. Opomniti moram tu, da je v Idriji delavskih rodovin, ki štejejo 4623 oseb, da torej pride povprečno na eno stanovanje 23 oseb. (Ogorčenje v središču. — Entrüstung im Zentrum.) Da vidite ta stanovanja v tem času, ko je vse zabito in zaprto, bi Vas bilo na-

ravnost groza. Neka žena mi je pripovedovala, da mora spati pod pečjo kakor mačka, da morejo otroci spati v postelji. V delavski rodovini je umrl sin na jetiki. Od njegovega brata sem izvedel, da je ležal na jetiki bolan brat v kuhinji, kjer je spal tudi on. V sobi pa je spalo ostalih šest članov rodovine. Omenjam, da je stanovanje — čeprav erarično — obstajalo samo iz kuhinje in ene sobe! A takih rodovin je v Idriji sto, ki morajo bivati v mnogoštevilno rodovino v tésnem prostoru. Tako si ljudje po krivdi rudniške uprave sami nakopavajo bolezni. Da je v takih razmerah ugodno zdravstveno stanje nemogoče, je umljivo, in zato tudi umira v Idriji 25 do 30% ljudi za jetiko (Klici v središču: — Rufe im Zentrum: „Čujte!“) in je v mestu vse polno ljudi škrofuloznih in obolelih na drugih takih boleznih, in to vse le radi slabih stanovanj. (Poslanec dr. Oražen: „Škandalozne razmere!“) Tukaj bi se dalo izpremeniti in na bolje obrniti marsikaj, in jaz mislim, da ne bo odveč, ako se visoka zbornica izreče proti takim razmeram, ter predlagam zaraditega resolucijo, ki se glasi:

„Deželni zbor skleni:

Vlada se pozivlja, da nemudoma stopi v dogovor z delavskim ministrstvom v svrhu, naj to ministrstvo sporazumno z mestno občino idrijsko in rudniškim ravnateljstvom v Idriji na svoje stroške zgradi dovoljno število delavskih stanovanj v Idriji.“

Častita gospoda, prehajam h koncu. Glede drugih stvari, ki so mi še na sreč, se bom oglasil na primernih mestih, ko preidemo v podrobno razpravo, za sedaj pa le še rečem eno: Imejmo usmiljenje s hlapcem Jernejem in njegovo pravico v učiteljstvu, pa imejmo tudi usmiljenje z onim delavskega stanu idrijskega mesta! Smatramo za svojo dolžnost, da z vsem ognjem prepričanja delamo na izboljšanje takih razmer. — V ta ogenj vrzimo vse sovraštvo, vse nasprotstvo, vse ozire, da vstane iz njega svobodna in neoskrunjena pravica hlapca Jerneja v učiteljstvu slovenske in nemške narodnosti in hlapca Jerneja v idrijskem delavstvu! (Živahno odobrovanje in ploskanje v središču — Lebhafter Beifall und Händklatschen im Zentrum!)

Deželni glavar:

Dalje pride do besede gospod posl. Mandelj.

Poslanec Mandelj:

Visoka zbornica! Brez vsakih fraz preidem takoj k proračunu. — Na podlagi finančnega odseka imamo še vedno 1,047.000 K primanjkljaja, za katero vsoto nam je pokritja iskati, in s tem primanjkljajem imamo računati; ampak jaz hočem v tem oziru biti tako kulanten, da vzamem, da je proračun previdno sestavljen in da se bo pri izdatkih 50.000 K dalo prištediti, 50.000 K pa pri dohodkih več prejelo, tako da bomo torej imeli 100.000 K manj primanjkljaja, kakor ga izkazuje finančni odsek. Na vsak način pa imamo računati s primanjkljajem 947.000 K. V teh 947.000 K pa

še niso zapopadeni investicijski izdatki za obsežna melioracijska dela in ceste, ki so skriti pri melioracijskem zakladu in ki bodo po mojem mnenju gotovo učinkovito znašali okoli 400.000 K, tako da se gorenji primanjkljaj pravzaprav zviša na vsoto 1.347.000 K, za katero nimamo v dohodkih dežele pokritja in katera se bo morala pokriti s posojilom.

Gotovo ste bili nekateri gospodje presenečeni s tem našim okroglo milijonskim deficitom, ampak to ni nobena nova prikazen v našem deželnem gospodarstvu, katero živi že od leta 1895. sem v kroničnem deficitu. Imam tukaj knjigo „Statistisches Jahrbuch der autonomen Landesverwaltung“ in tukaj najdem na strani 244. postavko 200.000 K, o kateri je zapisano: $4\frac{1}{2}\%$ posojilo dežele „zur Deckung der Abgänge des Landeshaushaltes in den Jahren 1895—1900“. Gotovo je, da je to prišlo od deželnega knjigovodstva, povedano nam je pa s tem, da se v dotičnih petih letih ni izhajalo z rednimi dohodki, ampak da se je vrhutega potrebovalo povprek 40.000 K na leto, da so se zamašile luknje v deželnem gospodarstvu.

Tudi od leta 1900. — 1906. je deželni odbor potreboval denarja, izposodil si pa je ga pri raznih lastnih svojih zakladih — bil je to nekak „Geschäft in sich“ — katerim se je pozneje z obrestmi vred v znesku 822.277 K 32 h refundiral iz štirimilijonskega melioracijskega posojila.

In kako je bilo v letih 1907. in 1908.? Naši računski sklepi izkazujejo na videz jako ugodne uspehe, leta 1908. se kaže celo mali prebitok. Ali, gospoda moja, tu se ne smemo varati, kajti če pogledamo v računski sklep melioracijskega zaklada za leto 1907., najdemo na strani 11. v koloni „Deželni prispevek“ vsoto 92.383 K 18 h, ki se je izplačala dotično leto za razna melioracijska dela. In ravnotako se je leta 1908. učinkovito izdala za te „investicije“, katere pa pravzaprav investicije niso, na deželnih prispevkih okroglo 50.000 K, to je 25% od vsote 214.336 K 62 h.

Iz tega sledi, da če bi se bilo v letih 1907. in 1908. budgetiralo kakor prejšnja leta brez pomoči takozvanega melioracijskega zaklada bi se bil deficit pokazal tudi v letih 1907. in 1908.

Na podlagi navedenega torej še enkrat naglašam, da že od leta 1895. naprej živi naše deželno gospodarstvo od deficitov, ki od leta do leta naraščajo v progresivni smeri. Takrat — leta 1895. — je bil ta deficit še otrok, ali sedaj je že krepak deček enmilijonske vrednosti, s katerim ima opraviti deželni odbor. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „In dr. Lampe ga doji!“ — Zivahna veselost. — Lebhaftes Heiterkeit.)

In sedaj, gospoda, prehajam k investicijskemu programu deželnega odbora. Meni se je čudno zdelo, zakaj naš proračun ne izkazuje v poglavju „Deželna kultura in melioracije“ ter v poglavju „Občila“ večjega zneska, ko je vendar znano, da se je za vodovode in cestne zgradbe vendar mnogo dovolilo od deželnega zbora. Šel sem za to stvarjo in dognal, da so se te reči vrinile v melioracijski

zaklad in da se tam za te namene financira ves potreben denar. Želel bi le, da bi bil deželni zbor nekoliko bolj poučen o teh stvareh, ali kar nas je navadnih poslancev, ki nimamo direktnega stika z deželno pisarno, mi nič ne vemo, ker nimamo nobenega proračuna in nobenega obračuna o njih pred seboj. Jaz sem po naključju dobil v deželnem stavbnem uradu nekak izkaz, v katerem je načrtan investicijski program za leta 1908., 1909. in 1910. Po tem izkazu se je leta 1908. zazidalo v ceste, vodovode itd. približno 1.028.000 K. Seveda, gospoda moja, ni bilo vse v tistem letu porabljeno, ampak gre naprej, in ravnotako ne gre to vse na deželne troške, ampak so v tej vsoti obseženi tudi državni in prispevki interesentov; računati pa imamo s 25% deželnim prispevkom, kateri znaša torej za leto 1908. okroglih 314.000 K.

Za leto 1909. je znašal ta prispevek približno 423.000 K in v letu 1910 bi dežela celo imela prispevati 984.000 K. V to zadnjo vsoto je všteti tudi trošek za novo deželno hišo, ki se ima zgraditi.

Deželni zbor ni dobil v roke nikakega takega popirja, da bi bil o teh investicijah informiran, in vsled tega bi izrekel le to željo, da bi se nam dajala o teh stvareh poročila, da bomo vedeli, kaj se je in kaj se ima vse izdati v take namene. Mi dovoljujemo v zbornici prispevke za eno in drugo cesto, za vodovode itd., pa vse je tako raztreseno, da nimamo končno prav nobenega pregleda. Na vsak način smemo zahtevati, da se tudi deželnemu zboru predloži program in pa vsaj približni preliminare za take stvari.

Da reasumiram, znaša torej deficit pri našem dežel. gospodarstvu za l. 1910. okroglih 947.000 K, melioracijski izdatek letos pa vsaj najmanj 400.000 K. V tem pa še ni zapopaden izdatek za zgradbo deželne hiše v znesku 474.000 K in izdatek za bolnico, in računati nam je torej — in jaz sem zmirom za to, da se take stvari odkrito povedo — z deficitom vrednim en milijon in enmilijonskim izdatkom za investicije in stavbe v deželi.

V očigled temu predlaga finančni odsek kreditno operacijo. Za letos soglašam s tem, ker nimamo pregleda, kakšen prispevek dobimo od države in koliko bo treba še od dežele pokriti, zanaprej je pa na vsak način treba napraviti red v gospodarstvu, kajti najnevarnejše je, da se tekoči izdatki pokrivajo z visečim dolgom, da se delajo dolgovi za stvari, ki se redno vračajo vsako leto s svojimi potrebami. Tako gre eno ali dve leti, potem si pa tudi na ta način več ne moremo naprej pomagati.

Gospoda, prehajam sedaj na formalno stran našega budgetiranja. Kakor se je že v finančnem odseku naglašalo, nima naš budget preglednosti, ker mu manjka enotnosti. Nebroj imamo deželnih zakladov s svojimi proračuni in računskimi sklepi, in proračun, ki ga imamo danes v razpravi, podaja nam samo del deželnega gospodarstva. Vsled tega se je v finančnem odseku rodila misel in izrazila želja, da bi se te stvari vse centralizirale, in dele

te želje je 1. resolucija finančnega odseka, ki pravi (bere — liest):

„Deželnemu odboru se naroča, da izda do leta 1911. načrt za deželno knjigovodstvo v zmislu centralizacije posameznih zakladov v enotnem računu in, če je mogoče, predloži že proračun za leto 1911. v taki sestavi.“

Moje mnenje v tem oziru je to-le: Jaz sem za preglednost, ampak vendar nisem za to, da bi se ti različni zakladi kar „en gros“ kasirali. Unificiranje nekaterih zakladov je mogoče, namreč je mogoče spraviti nekatere fonde v sklad z deželnim zakladom, ampak že zaradi notranje preglednosti je na vsak način treba račune v vseh dotičnih sedaj obstoječih zakladih tudi zase voditi, ako to preglednost zahteva. Nemogoče pa je unificirati z deželnim zakladom take fonde, pri katerih imajo, kakor n. pr. pri normalnošolskem zakladu, kjer ima vlada nakazilno pravico, opraviti različni faktorji. Ravnotako se tudi ne morejo unificirati z deželnim zakladom taki fondi, kateri so bili ustanovljeni s kakim posebnim mamenom, kakor n. pr. garancijski fond, vseučiliški ali muzejski fond. Tudi fondov, kateri nimajo proračuna, kakor ga nima n. pr. melioracijski zaklad, ne kaže združiti z deželnim zakladom, ki se preliminira, osobito pa ni mogoče, kar kasirati fonde, ki so se ustanovili na podlagi zakona. Vse fonde v en lonec vreči, je torej nemogoče in na vsak način je treba stvar narazen držati. Je pa, gospoda moja, tudi pri sedanjem gospodarstvu s fondi mogoče napraviti stvar tako, da bo pregledna, če se napravijo nekaki sumariji o vseh prejemkih in izdatkih. Vsaj imamo proračune in sklepne račune o vseh zakladih, na katerih podlagi bi se lahko napravili taki sumarični izkazi in potem bi imeli skupen pregled o vsem prometu, o vseh aktivih in pasivih posameznih zakladov.

Odkrito torej priznavam, da mi račun po fondih ni tako zoprni in bojim se, če se bo preveč centraliziralo, da bomo pa lahko izgubili preglednost v detajlu. Treba bo deželnemu odboru, če se bo pokoril tej resoluciji, na vsak način previdno postopati in predno se kaj definitivno izvrši, bi bilo prav poklicati še posebej kakega izvedenca n. pr. izkušenega bančnega uradnika, ki bo v tem oziru podal deželnemu odboru svoje mnenje. Priznavam, da je naše knjigovodstvo izvrstno, ampak več oči več vidi, in od tega koraka bo gotovo pričakovati dobrih uspehov.

Prehajam k poglavju „deželni dolgovi“, str. 19. in 20. priloge 186. Vsota, ki jo bomo potrebovali za obresti in za razdolževanje, bo znašala približno 520.000 K. Jaz temu pritegnem še obresti od one vsote, ki se je že porabila pri melioracijskem zakladu, v okroglem znesku najmanj 50.000 K, kar bi potem znašalo skupno 570.000 K, ki jih moramo izdati za obrestovanje in razdolževanje naših dolgov. To je torej približno 120/0 od vsakoletnih izdatkov našega budgeta.

In koliko imamo dolgov? Imeli smo jih koncem l. 1908. — 8,968.000 K. Leta 1909. jih je mo-

ralo biti že precej več in l. 1910. jih bo pa še več. Pa ostanimo pri tem; blizu 9,000.000 K imamo dolga in to znaša približno dvakratni letni izdatek našega budgeta, 4 $\frac{1}{2}$ milijonov je našega izdatka in dolg znaša torej dvakrat toliko. Poglejmo na Češko in Moravsko. Tam so v velikih denarnih stiskah in morajo vsako leto najeti, na Češkem n. pr. 10 milijonov visečega dolga. Leta 1907. so imeli na Češkem v budgetu 78 milijonov letnega izdatka, dolga pa 107,000.000 K. Češka je bila torej l. 1907. glede dolgov na boljšem stališču kakor Kranjska, ker bi bila, če bi bila v isti meri zadolžena kakor Kranjska, smela imeti dolga 156,000.000 K. Ravnotako je z Moravsko in Galicijo. Resnici in objektivnosti v prilog sem dolžan pa tudi povedati, da je nekaj dežela v državi, ki so glede finančnih sredstev in deželnih dolgov na slabšem kakor naša Kranjska. — Če sedaj primerjamo deželno premoženje z dolgovi, pokaže se sledeče: Sestavlil sem po različnih računskih sklepih vsa končna aktiva zakladov, ki so deli deželnega premoženja, in našel sem, da znaša premoženje dežele okolu 9,600.000 K. Tu je vpoštevano vse, — muzejski zaklad, zbirke v muzeju, deželni dvorec itd., skratka računjeno je vse premoženje, kakor ga izkazuje knjigovodstvo. No, to končno še ni tako posebno premoženje, ki nosi obresti kar od kraja. Če se primerja to aktivno premoženje z dolgom 8,968.000 K, kakoršnega izkazuje računski sklep za l. 1908., preostaja še vedno 632.000 K. To razmerje je torej še ugodno in bi ostalo še vedno ugodno, tudi če se je že l. 1909. konsumiralo še teh 632.000 K, ker bi potem še vedno aktiva kompenzirala deželni dolg. Neugodno bi torej razmerje postalo šele z nadaljnjim večanjem dolgov, ako se deželno premoženje obenem primerno novim dolgom ne zveka.

In sedaj preidem k vprašanju, kako naj mi naš enmilijonski deficit pokrijemo. Prvo bi bilo seveda, da bi rekli: Povišajmo vendar deželne doklade, saj so ja v resnici, nižje, kakor v vseh drugih deželah, razen v Nižji Avstriji. Nekateri druge dežele imajo po 65 — 76/0 doklade in mi smo res v tistem položaju, da imamo še najmanjše, namreč 40/0. Ali, gospoda moja, mi moramo vpoštevati tudi še cestne in občinske doklade, katere znašajo skupno z deželno naklado v nekaterih krajih do 150/0. Zaradi tega bo za nas zvišanje deželnih doklad na vsak način šele „ultima ratio“, če nikjer drugod ne bo najti pokritja za naš primanjkljaj.

Na drugi strani se sliši klic: Država mora pomagati in prevzeti troške za javno varnost. Ti znašajo pri nas 110.000 K. Gotovo so vsi deželni zbori v tem edini, da je to deželam nekako oktrojirano breme, in gotovo je, da bo prišel čas, ko bo morala država to breme prevzeti, oziroma deželam dati za to breme primerno kompenzacijo.

Tretje kar bi bilo pričakovati, je, da država nakaže deželam višji donos iz davka na žganje. Da se bo to zgodilo, to je več ali manj gotova stvar.

Vprašanje pa je, ali moremo pričakovati od države popolno saniranje deželnih financ. Jaz moram v tem oziru odkrito reči, da ne! Zakaj?

Položaj državnih financ je danes desolaten; čez 100 milijonov deficita se danes izkazuje v državnem budgetu, ali še več. Prezreti pa tudi ne smemo pri tem, da država pripravlja dvoletno vojaško službo. Ker se morajo kadri pomnožiti, bo to zopet zahtevalo velikih bremen od davkoplačevalcev. Pozabiti tudi ne smemo velikih reform, ki jih hoče država izvesti v socialno-političnem oziru. Vse to bo stalo mnogo denarja. In če operira finančni minister danes z deficitom čez 100 milijonov, tedaj bo potreboval še veliko večjo vsoto, ako se hoče izvesti vse, kar ima državna zbornica v svojem programu.

Pa država, katera je sedaj v takih razmerah, kakor so dežele, bo morala na vsak način pozneje poseči v svoj žep in deželam pomagati.

To se bo zgodilo tem prej, čim bolj se bo delalo na to, da pride država na pot štedenja.

Državni poslanec Steinwender, v tem oziru jako simpatičen politik, priporoča skoro vsakih štirinajst dni v graški „Tagespost“ državi štedenje. Toda vse nič ne izda. Tudi če govori o tem predmetu v državnem zboru, finančni minister je in ostane gluhi nasproti takim opominom in gleda samo na to, kje bi nove davke „izprešal“.

Imeli smo v Avstriji sijajne finance za časa Dunajevskega, Steinbacha, takrat ko se je regulirala valuta. Ko pa je počil „železni obroč“, tedaj je nastal v državni upravi nekak splošni kaos, ki je brezsmotren, in tudi državne finance so šle od tega časa po zlu.

Körber je začel razsipati državni denar, ker je hotel z zlatim dežjem poravnati vse nacionalne spore. Spominjate se, gospoda, kako so se gradile planinske železnice in na drugi strani famozni kanali, ki bodo stali državo sto in sto milijonov. V tem oziru še vedno obstoje ministrske komisije, ki regulirajo vode in grade kanale na čistem papirju. Ravno tako nepredvidno je postopala državna uprava glede obrežnih del v Trstu, kar je dokazal neki proces. V vodstvu države od Körberja naprej se je ustanovil pravcati „luogo di trafico“. Samo mešetarenje in razne kompenzacije z državnimi dohodki. Dunajska židinja „N. Fr. Presse“ je za časa Taaffeja silno kričala zoper ministrstvo radi „luogo di trafico“, od Körberja naprej pa ne črhne več, dasi je vzroka dovolj, bržkone ima z ministrskimi palačami boljše zveze kakor za časa Dunajevskega in Steinbacha.

Gospoda moja, od tega časa, kar je nastala več ali manj brezsmotrenost v naši državni upravi in vladi, je pa postala na drugi strani velika birokracija vsemogoča, in s pomočjo velike birokracije, vplivnih gospodov, tudi državnih poslancev, se je začel v birokraški stroj protekcionizem. Od te dobe razni „Landsmannministri“ in „Volksrati“ korumpirajo in depravirajo državno upravo.

Gospoda moja! Jako popularno je, če začne kdo, če drugega ne more, zabavljati na birokracijo.

Jaz s tem, kar sem gori rekel, nočem tega, temveč priznam in moram reči, da je naše uradništvo v svojem jedru dobro, da, izvrstno! Na vsak način veliko boljše, kakor je n. pr. na Francoskem, kjer je imel Clemenceau velike križe in težave. Tam se je celo zgodilo, kakor so poročale novine, da uradniki po celo leto niso prišli v svoje urade, in zgodilo se je baje, da so morali dobiti koga, ki jim je pokazal pot v urad, iz katerega so dobivali plačo.

Naše uradništvo je pač vse drugačno. Naše je pošteno, delavno, dobro. Nekaj pa je, kar mu škoduje, in baš to hočem grajati. To je protekcionizem, ki obstoji v tem, da hoče vsak veliki gospod spraviti svoje protežee na dobra mesta. Ta protekcionizem je kakor slana, ki pade na mladi cvet in uničuje med uradništvom deloljubnost, značajnost in politično poštenost. Če se more naši birokraciji kaj očitati, naj se očita, napada in izkuša odpraviti to, in potem upajmo, da bo naše uradništvo zopet stalo tu kot vzor uradništva.

Rekel sem, da država mora štediti; to pa se zgodi že precej s tem, da država lastno upravo reformira tako, da bo manjši aparat potrebovala, pa vendar točno in hitro delala. — Govorilo se je za časa Körberja in Becka in govori se sedaj za časa Bienertha, da je nujno potrebna „Verwaltungsreform“, da bodo pisarne redno in hitro delovale, da se uredi razmerje med državnimi in avtonomnimi oblastmi glede kompetence itd. O tem se govori že leta in leta, in če se ne motim, obstoji tudi neka ministrska komisija, ki je že začela pisarne reformirati. Pa kaj je doslej dosegla? Samo to, da se je uvedlo takozvani „Pausverfahren“, ki obstoji v tem, da uradniki pišejo rešitve v pripravljene zvezke: en izvod ostane v zvezku, drugi, prerisani izvod, pa se odpošlje. To je cela reforma v naši državni upravi! Pa še ta ni mnogo vredna, kajti če kak uradnik ni dober v konceptu, pa si najprej napravi koncept, ki ga potem prepíše v zvezek.

Vzrok, da reforma uprave ne pride naprej, tiči bržkone v tem, da so v tisti komisiji zgolj ljudje, ki so v praksi malo izvežbani in so skozi razne urade hitro prišli do 6. ali 5. činovnega razreda. Če se hoče v tem oziru kaj napraviti, morajo se stvari lotiti možje prakse. To je eno, kjer bi se za točnost in hitrost uradovanja kaj zgoditi moglo in pa tudi prištedilo bi se, ker bi se pri enostavnejši upravi manj izdalo za personalne potrebe.

Drugo pa je to, da bi država tudi na šolskem polju prav lahko kaj prištedila.

Gospoda! Ne smemo si prikriti, da bomo sčasom tudi glede inteligence imeli nadprodukcijo. Na Češkem je že, v Nižji Avstriji tudi. (Poslanec — Abgeordneter dr. Pegan: „Čehe importirajo v Ljubljano!“) In, gospoda moja, ravno iz nacionalnih ozirrov se je ustanovilo silno mnogo gimnazijev. Na Moravskem na primer se je zgodilo, da, če je vlada dala kaj Čehom, je morala dati tudi Nemcem in narobe; to je potem šlo ad infinitum.

Tudi na Kranjskem sta, — to moramo priznati, če smo objektivni, dve nemški gimnaziji res neko-

liko preveč. Nič bi ne rekel, da imajo Nemci na Kranjskem svojo nemško gimnazijo; naj le imajo en tak državni zavod; ampak za 18.000 Kočevarjev pa vendar ni treba, da država toliko izda. Svoj čas je bila v Kočevju nižja gimnazija, a iz političnih ozirov se je izpremenila v višjo, in sedaj imajo Kočevrji celo gimnazijo. Privoščim jim jo. Saj to je gotovo, da so Kočevrji poštene, pridni in delavni ljudje. Jaz bi ne imel nič zoper to, ako bi države to nič ne stalo, toda tukaj država prav po nepotrebnem za 50—60 kočevskih dijakov vzdržuje drugo nemško gimnazijo. Ako bi se ustanovil za vsakega teh dijakov po en štipendij in bi se te dijake poslalo v Ljubljano študirat, bi državo desetkrat manj stalo sedaj.

Treba torej, da država nacionalne „Trinkgelderje“ odpravi in da deluje pravično in smotrno. Pričakujem, ko bo država prišla v večje finančne stiske, kakor je že, da se bo našel pogumen naučni minister, ki bo rekel: druga nemška gimnazija na Kranjskem je nepotrebna, zato pa proč z njo! Na vsak način se mora stvar tako urediti, da dobi vsak narod relativno k svojemu številu državnih šol. Če si poleg tega še kaj napravi na lastne stroške, nimam seveda nič zoper to, toda v državni proračun take stvari ne smejo priti.

Saj že sedaj to ni v korist ne države, ne dotičnih mladih ljudi, kajti z nepotrebnimi srednjimi šolami vzgaja država le učeni proletariat. Taki mladi ljudje ako ne dobe primerne službe navadno nekaj časa pohajkujejo, potem pa se često izgube. Ako bi ne bilo gimnazije, šli bi v trgovsko šolo ali v kako drugo, iz katere bi lahko prišli do poklica in do kruha.

Če bi se o tej stvari razmišljalo v državni zbornici, dalo bi se prištediti silne milijone in ne trebalo bi finančnemu ministru vedno misliti le na to, kje bi našel kak nov vir dohodkov; ne trebalo bi, da bi davčni vijak neusmiljeno pel po hrbtih davkoplačevalcev.

Gospoda moja! Če občina kaj potrebuje, česar sama ne premore, pravi: deželna naj da! In če dežela ne more napraviti ravnovesja v svojem budgetu, pravi zopet: država naj da! To moramo imeti pred očmi, da so država, dežela in občina v zvezi in da so državni, deželni in občinski davkoplačevalci eno in isto; vsi smo eno. Davkoplačevalca boli, naj že plača deželne, občinske ali državne davke; glavno zanj je; da ne plačuje preveč davkov.

Mogoče je torej, tudi v državni upravi kreniti na pot štedenja. Zato je moj klic ta: država naj prične štediti pri neproduktivnih izdatkih; potem bo mogla pomagati tudi deželam in občinam. Saj se je že večkrat slišal klic, da je krivica, ker država občin ne odškoduje za poslovanje v prenešenem delokrogu. Ta klic bo postajal vedno hujši, in v doglednem času bo država stala pred vprašanjem, na kak način naj občine odškoduje za to delo.

Kmalu sem pri kraju svojih izvajanj.

Kot galanten človek moram še poviti majhen šopek gospodu finančnemu referentu. Nepopularno je sicer priporočati nove davke, vendar si dovoljujem opozoriti ga še na dva nova vira dohodkov. To je pred vsem davek na samolastni lov. (Odobranje na levi. — Beifall links.) Gospoda! Tak davek je že uveden na Štajerskem, in jaz mislim, da bi ga tudi pri nas tisti, ki imajo toliko posestva, da so upravičeni na svoj lov, lahko prenesli. (Poslanec — Abgeordneter dr. Oražen: „Po deset kron plačujejo na Štajerskem.“) Ja, gospoda moja, kamen do kamena palača.

Na drugi strani pa opozarjam na produkcijski davek. Na Kranjskem imamo nekaj rudnin, zlasti mnogo dobrega premoga in živega srebra. To je bogastvo naše dežele, in kdor naše rudnike eksploataira, ta jemlje bogastvo iz dežele, in raditega je prav, ako plačuje od svojega dobička deželi tudi nekaj davka. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „In pa davek na neoženjene!“ — Veselost — Heiterkeit.) Posebno zadnji čas so dobili podjetniki bogate milijone iz naših rudnikov osobito c. kr. erar iz idrijskega rudnika, in bilo bi pravično, če bi naš deželni finančni minister potrkal tudi pri teh gospodih ter jim zaklical: Stojte! Tukaj gre tudi meni groš.

Hitim h koncu!

Pred devetimi leti smo imeli zadnji proračun, od tega časa pa ne več. Prvi proračun po toliki dobi je ta, katerega naša stranka predlaga deželni zbornici v potrjenje. (Poslanec — Abgeordneter dr. Žitnik: „Čela zbornica ga predlaga!“)

V težavah stopa naša stranka pred zbornico s proračunom, ker mora predvsem skrbeti za tista poglavja, ki dosedaj, v teh suhih letih niso nič dobila; skrbeti mora pred vsem za deželno kulturo in za druge deželne potrebe, ki so neodložljive. Na drugi strani pa je nam računiti z milijonskim primanjkljajem.

Gotovo je, da moramo štediti pri neproduktivnih stvareh. Tudi pri nastavljanju personala naj se štedi, kolikor mogoče, kar jih pa je nastavljenih, te treba pošteno plačati, zato pa tudi od njih dosti zahtevati.

Skrbeti moramo v prvi vrsti za produktivne stvari! (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Obrtna šola;“) produktivne zadeve treba podpirati, kakor tudi zadeve splošno-kulturnega pomena za Slovence.

Na čelu naše avtonomne uprave stoje možje, v katerih je dosti mladostnega elana, energije in idealnega poleta, ali dohodki dežele so skromni in v krutem nasprotju z idealnimi nameni in stremljenjem deželnega odbora.

V momentu, ko votiram za ta proračun kot znak zaupanja želim deželnemu odboru v okviru tega proračuna mnogo uspehov; ali spričo malih sredstev naj bo previden, naj štedi in štedi, in s tem končam. (Živahno odobranje in ploskanje na levi; govorniku čestitajo. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links; Redner wird beglückwünscht.)

Landeshauptmann:

Zum Worte gelangt der Herr Abgeordnete Dr. Eger.

Abgeordneter Dr. Eger:

Hohes Haus! Ich habe mich hauptsächlich zum Worte gemeldet, um auf die Ausführungen des Herrn Abgeordneten Dr. Triller über die Justizverhältnisse in Krain zurückzukommen und Ihnen einiges entgegenzuhalten, was geeignet sein dürfte, diese Verhältnisse doch in einem anderen Lichte erscheinen zu lassen.

Ich bemerke gleich im vorhinein, daß ich mich natürlich nur mit den Verhältnissen in Krain beschäftigen werde, einerseits weil im Krainer Landtage doch nur diese zur Sprache gebracht werden sollten, andererseits weil mir die Verhältnisse in den Nachbarländern zu wenig bekannt sind (Posl. dr. Tavčar: „Strašno je neveden!“), als daß ich in eine Diskussion darüber eingreifen könnte.

Was hingegen die Verhältnisse in Krain anbelangt, will ich zuerst jene Ausführungen des Herrn Abg. Dr. Triller besprechen, die einen allgemeineren Charakter an sich tragen, und dann jene, die speziell das Landesgericht Laibach betreffen.

Herr Abg. Dr. Triller hat hervorgehoben, daß man ihm jenes Gesetz zeigen soll, nach welchem die deutsche Sprache als interne Geschäftssprache zu gelten hat. Es ist ja ziemlich allgemein bekannt, daß die allgemeine Gerichtsordnung, die in Bezug auf den Sprachgebrauch bei Gericht noch heute die gesetzliche Grundlage bildet, nachdem bei Einführung der neuen Zivilprozessordnung ausdrücklich darauf verwiesen worden ist, in § 13 die Bestimmung enthält, daß die Amtierung bei den Gerichten in den landesüblichen Sprachen zu erfolgen hat, und ebenso ist es den Herren wohl bekannt, daß im Jahre 1781 in allen Stammkronländern in deutscher Sprache amtiert wurde (Posl. dr. Triller: „Sedaj pa je slovenski jezik navaden jezik!“). Das wird doch kaum bestritten werden. Herr Abg. Dr. Triller hat auch zugegeben, daß für die Geltung der deutschen Sprache als interner Geschäftssprache äußerstenfalls ein Erstigungsrecht (Dr. Triller: „Odiosum est!“ — Smeh v središču. — Gelächter im Zentrum.) anerkannt werden könnte. Ja, auch die Erstigung nehme ich für die deutsche Sprache in Anspruch, denn wenn in Österreich etwas mehr als 100 Jahre gegolten hat, wird es auch weiter gelten müssen, das kann man nicht *brevi manu* beseitigen.

Allein für meine Ansicht sprechen auch Verordnungen derjenigen Minister, die es mit Ihnen gewiß gut meinten. So zunächst die Stremayr'sche Sprachenverordnung. Stremayr (Dr. Triller: „Ta je pa naš!“) war der Justizminister des Grafen Taaffe, und die Herren werden zugeben müssen, daß es Ihnen nie besser gegangen ist, als unter dem Ministerium Taaffe. Stremayr hat damals eine Sprachenverordnung hinausgegeben, durch welche der Geltungskreis der tschechischen Sprache für die Sudetenkronländer bestimmt wurde. Auf Stremayr folgte Justizminister Pražák (Dr. Triller: „Slava njegovemu spominu!“), gewiß ein ausgesprochener Tscheche. Akzeptieren Sie wenigstens das, was Pražák verordnet hat. Und was war der Inhalt seiner Verordnungen? Daß auch in Steiermark, Kärnten und Krain mit jenen Parteien,

die des Deutschen nicht mächtig sind (Dr. Triller: „V jeziku stranke!“), slowenische Protokolle aufzunehmen sind.

Ich bitte nun die heutigen Verhältnisse in Krain mit dem Inhalte dieser Sprachenverordnungen zu vergleichen, und Sie werden zugeben müssen, daß wir längst *via facti* zu einem ganz anderen Zustande gelangt sind (Dr. Tavčar: „To je žalostno, da moramo *via facti*, iti naprej, — Vi pa nič ne greste nazaj!“), aber nicht zu Ihren Ungunsten, sondern zu Ihren Gunsten.

Nun, man weiß, daß wir uns in Krain mit der heutigen Praxis abgefunden haben (Dr. Tavčar: „Jako milostno!“), daß niemals deswegen eine Beschwerde erhoben wurde. Aber ich konstatiere, daß es einzelne Richter bei zwei Bezirksgerichten gibt, die uns insofern Unrecht tun, als sie mit deutschen Parteien, die nicht slowenisch können, slowenische Protokolle aufnehmen (Dr. Triller: „To ni res, to se ne zgodi!“). Ich stelle Herrn Dr. Triller die Gerichtsakten zur Verfügung, er kann sich davon überzeugen, wobei ich hinzufügen, daß die betreffenden Angeklagten — es waren das Strafangelegenheiten — bei der Erkenntnisverhandlung den Senat gebeten haben, deutsch sprechen zu dürfen, weil ihnen der Untersuchungsrichter das nicht gestattet und slowenische Protokolle aufgenommen hat. (Dr. Triller: „To je enostranska trditev bila od strani obtožencev!“)

Ich komme nun zum zweiten Teile der Ausführungen des Herrn Dr. Triller, die speziell das Landesgericht Laibach betreffen.

Er hat vor allem auf das schlechte Avancement hingewiesen. (Dr. Triller: „Trije Slovenci so bili sedaj preterirani!“) Dieser Klage stimme ich ohneweiters zu. Wenn er jedoch dafür das herrschende Regime verantwortlich gemacht hat, muß ich feststellen, daß in Laibach in letzter Zeit drei neue Oberlandesgerichtsräte ernannt wurden, darunter 2 Slowenen und 1 Deutscher, und ich stelle weiter fest, daß gerade dem Deutschen nach allgemeiner Ansicht ein Unrecht geschehen ist, indem er trotz Altersvorranges zuerst von einem Slowenen präteriert wurde.

Weiters wurde hervorgehoben, daß das schlechte Avancement der Grund ist, warum sich niemand zum Justizdienste meldet, und daß darunter die Justizverhältnisse leiden. (Dr. Triller: „Šikaniranje!“) Ich stelle aber fest, daß seit einigen Monaten bei der Finanzdirektion in Laibach zwei Konzeptstellen ausgeschrieben sind, (Dr. Novak: „Kaj pa finančna prokuratura?!“) ohne daß sich Bewerber melden, und Sie werden doch nicht behaupten, daß die Finanzdirektion Sie schikanieren. Der Grund für den Mangel an Bewerbern ist vielmehr ganz einfach der, daß es Ihnen an Nachwuchs ebenso mangelt wie uns, weil Ihre Hochschüler ebensowenig studieren wie unsere.

Im Zusammenhange mit der Sprachenfrage wurde ferner darauf hingewiesen, daß einem slowenischen Räte Unrecht geschehen sei, indem er wegen selbständigen Vorgehens eine schlechte Zuweisung erhalten hat. (Dr. Triller: „In preteriran je bil dvakrat!“)

Hohes Haus! Von diesem Falle war schon im Vorjahre im Landtage die Rede. Der Grund für diese angebliche Zurücksetzung soll der sein, daß der betreffende Rat

als Vorsteher seines Bezirksgerichtes schriftliche Sprachen-erlässe zwecks Einführung der inneren slowenischen Amtssprache eigenmächtig herausgab. Auch diesbezüglich stelle ich den Herren die bezüglichen Erlässe zur Verfügung. Ich frage, was würde geschehen, wenn ein deutscher Bezirksrichter in Untersteiermark oder Krain oder Böhmen für sein Bezirksgericht einen eigenen Sprachenersaß herausgeben würde? (Dr. Triller: „Avanziral bi!“ — Dr. Lampe: „Hofrat bi postal!“) Der Richter hat Recht zu sprechen, dem einzelnen Gerichtsvorsteher steht aber absolut nicht das Recht zu, für sein Amt Sprachenverordnungen zu erlassen und im Amte Politik zu machen. Das geht absolut nicht und es müßte sehr traurig mit einer Justizverwaltung bestellt sein, die nicht die Kraft hätte, da einzugreifen. (Poslanec dr. Triller: „Kaj se je pa zgodilo v Litomeřicah?“) Der Mann ist auch schlecht gefahren. (Dr. Triller: „D nein, er ist auf die Butterseite gefallen!“)

Herr Abg. Dr. Triller hat in loyaler Weise hervorgehoben, daß er einen Artikel, der Samstag in einem hiesigen Blatte erschienen ist und der einem deutschen Rat in Laibach, der in den Zivilberufungs Senat eingetreten sei, Unrecht tue, perhorresziere. Was ist aber der Grund, daß Herr Abg. Dr. Triller diesen Artikel trotzdem teilweise gutheißt? (Poslanec dr. Triller: „Po vsebini popolnoma!“)

Herr Abg. Dr. Triller hat erklärt, er sei nur gegen den Import deutscher Richter nach Krain, und insofern billige er den Artikel. Ich bin der Ansicht, daß der Artikel einfach darin seinen Grund hat, daß einzelne Richter glauben, daß sie bestimmte Sätze in gewissen Referaten ersehen haben. Das ist so mein Gefühl. Seinerzeit hat es hier einen Rat gegeben, der als Kriminalist, Verwaltungsbeamter und Zivilist kaum seinesgleichen gefunden hat. Er ist heute in Graz. Er war auch im Zivilberufungs Senat, ist eines Tages in den Straffenat gekommen, aber kein Mensch hat sich darum gekümmert, und ich glaube auch, daß niemand das Recht dazu hat, weil das ausschließlich Sache der Justizverwaltung ist. Aber hier spielt hauptsächlich der Umstand mit, daß einzelne Richter der Ansicht sind, daß sie nur bestimmte Akten erledigen dürfen und man sie nicht allgemein verwenden darf.

Weiters wurde hervorgehoben, daß der betreffende Rat die slowenische Sprache nicht kenne. (Dr. Triller: „To je pa resnica!“) Wenn aber der Rat jahrelang als Staatsanwalt in Gills seinen Dienst tadellos besorgt hat, wenn er weiters auch in Laibach durch beinahe zwei Jahre schon als Mitglied des Straffenates und des Berufungs Senates Referate erstattet hat, ohne daß ein Angriff erfolgt ist, warum soll er plötzlich ein Referat in Zivilsachen nicht in slowenischer Sprache erstatten können? (Poslanec dr. Triller: „Zato, ker je civilni referat veliko bolj težaven! — To je resnica, on ne zna slovenski!“) Im Gegenteile, er hätte gerade in Zivilsachen genug Zeit, sich vorzubereiten, wenn er der Sprache nicht mächtig wäre.

Allein, ich will etwas anderes feststellen. Der Grund des Angriffes ist der, daß, bevor noch der Rat seine neue Stelle angetreten hatte, ein Zirkular unter den slowenischen Rechtsanwälten in Laibach in Umlauf gesetzt wurde, (Dr. Triller: „Ni res, — pozneje!“) in welchem diese aufgefordert wurden, diesem Richter Ungelegenheiten zu

bereiten und gegen ihn Stellung zu nehmen. (Poslanec dr. Triller: „Ne, ampak da zahtevajo korektne referate!“) Ich habe es gelesen. (Poslanec dr. Triller: „Slo se je za korektne referate!“) Ich habe das festgestellt, damit man weiß, worauf diese Angriffe zurückzuführen sind. (Poslanec dr. Triller: „Zahtevalo se je znanje slovenščine!“)

Herr Abg. Dr. Triller hat auch hervorgehoben, daß er aus einem anderen Grunde gegen diesen Rat Stellung nimmt, und über den läßt sich reden. Er hat gemeint, es handle sich hier um einen Import deutscher Richter nach Krain (Dr. Triller: „Potem pa za eksport na Dunaj!“), und dagegen müsse er Stellung nehmen. Das finde ich vom krainischen Standpunkte vollkommen begreiflich, aber auch diesbezüglich kann ich darauf hinweisen, daß wir auch zwei Krainer als höhere Justizbeamte in Untersteiermark haben, den Oberlandesgerichtsrat Smolej in Gills und den Oberstaatsanwalt Verderber in Marburg (Dr. Triller: „Se jima izvrstno godi!“). Die Justizverwaltung hat dort hin Krainer versetzt und hieher Steirer gegeben. Einen nationalen Schaden haben Sie dadurch nicht erlitten. (Poslanec dr. Triller: „Pa ne znajo slovenskega jezika dovolj! To je vse, kar jim očitamo!“)

Es sind noch einige andere Momente vorgebracht worden, die ein Unrecht gegen die Slowenen bedeuten sollen. So wurde darauf hingewiesen, daß ein Drittel der Räte deutsch ist. (Poslanec dr. Triller: „Kaj pa v Gradcu? Koliko je tam Slovencev!“) Ich stelle demgegenüber fest, daß beim Handelsenate, wo doch gewiß die Hälfte der Prozesse von deutschen Parteien geführt wird, ein einziger Deutscher als Beisitzer fungiert. (Poslanec dr. Tavčar: „Svetnike nam dajte! Kaj „Handelsbeisitzerje!“) Fangen Sie also zuerst selbst mit der Gerechtigkeit an! In der ganzen Liste der Handelsbeisitzer nur ein einziger Deutscher, und der ist nur mit Mühe und Not durchgesetzt worden. (Poslanec dr. Triller: „Pa vsi znajo dobro nemški!“) Das ist eine Sache, auf die Sie Einfluß haben, die in Ihren Händen liegt, und es steht Ihnen schlecht an, Beschwerden zu erheben, wenn Sie mit einem viel schlechteren Beispiel vorangehen. (Poslanec dr. Triller: „Prosím, jaz sem nisem upiral nemškim svetnikom, samo pravim, da slovenski ne znajo. Lajiki pa znajo vsi nemški?“) Ich bitte, es ist gesagt worden, daß ein Drittel der Räte Deutsche sind und daß das ein Unrecht ist. Von der Sprachenkenntnis ist dabei gar nicht gesprochen worden.

Weiters hat Herr Dr. Triller hervorgehoben, es sei ein schweres Unrecht, daß in den Grundbüchern die Katastralgemeinden nur mit den deutschen Namen angeführt seien. Das gerade Gegenteil ist aber bezüglich der Katastralgemeinden bei den Steuerämtern der Fall, wo in den Besitzbogen die Gemeinden nur slowenisch verzeichnet sind, und wenn man hundertmal deutsche Besitzbogen haben will, man bekommt sie nicht. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Pritožite se, tam ne bomo nič rekli!“)

Also wenn Sie schon Ordnung machen wollen, fangen Sie doch bei sich selbst an.

Damit bin ich mit diesem Teil meiner Ausführungen zu Ende. Ich möchte aber dem noch einige allgemeine Bemerkungen anfügen. Wir haben vorige Woche hier im Hause einige schmutzige Wäsche gewaschen, es hat ein Abgeordneter der liberalen slowenischen Partei unter Anführung einer Reihe von Beispielen dargetan, daß die Landesverwaltung parteiisch vorgehe, andererseits haben die Herren von der Volkspartei ebenso glänzend nachgewiesen, daß der Stadtmagistrat Laibach nicht objektiv vorgehe und daß er nur für die Angehörigen der liberalen Partei existiere und Zuckerl habe.

Besonders klassisch in dieser Debatte war es, daß eigentlich keiner der erhobenen Anwürfe von der anderen Seite bestritten wurde, sondern daß man nur durch Anführung konkreter Fälle, die sich die Gegenpartei zuschulden kommen ließ, antwortete. Meine Herren! Schreiben Sie sich diese Dinge gegenseitig ins Stammbuch und bessern Sie sich (*Veselost na desni — Heiterkeit rechts.* — *Poslanec dr. Triller: „Bomo že med seboj opravili!“*). Daß wir dabei sehr schlecht fahren, können Sie sich denken. Ich will da nur auf einige Einzelheiten hinweisen.

Es ist in dieser Session eine Reihe von Straßenangelegenheiten behandelt worden, es sind Anträge gestellt worden, die der Landesausschuß aus seiner sehr reichen Sammlung aus Tageslicht befördert hatte. Für Gottschee ist aber nicht eine Straßenangelegenheit bewilligt worden. (*Poslanec dr. Lampe: „Cel program imamo za kočevski okraj!“*) Das Programm ist doch nur Zukunftsmusik, ich kann meine Gottscheer nicht beruhigen, indem ich ihnen sage, das steht in einem Programme. Es würde den Gottscheern eine viel größere Freude bereiten, wenn auch nur 1 Kilometer Straße für sie wirklich gebaut würde (*Dr. Lampe: „Osilnica je tudi na Kočevskem!“*), es würde das die Gottscheer vielmehr von Ihrer Gerechtigkeit überzeugen, als wenn Sie in anderen Bezirken Straßen umlegen, während viele Orte im Bezirk Gottschee gar keine Straßen haben. Tun Sie also etwas für diesen Bezirk und auch für den anstoßenden Bezirk, denn auch der Abgeordnete des anstoßenden Bezirkes hat mir erklärt, daß es ihm gerade so schlecht geht wie mir. (*Posl. dr. Zajec: „Kaj so pa v mojem okraju naredili?!“*)

Also bringen Sie es auch vor!

Weiters habe ich schon im September darauf hingewiesen, daß der Akt, betreffend die Ernennung der Ehrenbürger in Neumarkt, der zu ewigem Schlimmer verurteilt zu sein scheint, seit Jahren nicht erledigt wurde. (*Poslanec dr. Lampe: „Naj le spi!“*) Damals hat ein Angehöriger der Partei, der der Herr Referent angehört, wenigstens gesprächsweise zugegeben, daß das ungehörig sei und diese Sache aus der Welt geschafft werden müsse. Seither hat sich aber nichts geändert, der Akt wird nicht erledigt. (*Poslanec dr. Tavčar: „Mi smo 20 ali 30 let čakali na imena v katastrskih knjigah! Učite se od nas potrpežljivosti, tolerance!“*)

Ich will von einer Interpellation, die ich einbringen wollte, absehen, allein ich glaube, es spricht nicht für die Objektivität des Landesausschusses, wenn Jahr für Jahr festgestellt werden muß, daß Akten jahrelang nicht erledigt werden.

Bei dieser Gelegenheit möchte ich auch noch eine andere Sache zur Sprache bringen, die nicht den Landtag allein betrifft, sondern hauptsächlich die politische Verwaltung, und das ist der jämmerliche Zustand der Wasserbücher in Krain. Es ist hervorgehoben worden, daß verschiedene wasserrechtliche Aktionen im Zuge sind, daß dadurch die Landesfinanzen saniert werden sollen, daß die virtuellen Wasserkräfte des Landes in einen Kataster gebracht werden sollen. Aber ich kann sie versichern, daß man heute einen ganzen Tag verlieren kann, ehe man herausfindet, wo ein Wasserrecht eingetragen ist. Wenn der betreffende politische Beamte nicht auf Grund eigener Lokalkenntnisse die Nachbarn kennt, auf Grund des Wasserbuches ist er nicht in der Lage, herauszufinden, wen er zu einer wasserrechtlichen Verhandlung einzuladen hat. Wenn die ständigen politischen Beamten mit Arbeiten überhäuft sind, soll ein eigener politischer Beamte betraut werden, die Wasserbücher in Ordnung zu bringen (*Poslanec dr. Triller: „To je pa res!“*) und für eine ordentliche Evidenz der bestehenden Wasserrechte Sorge zu tragen.

Ich will schließen, und zwar auch aus einem bestimmten Grunde. Wenn die maßgebenden Faktoren etwas machen wollen, genügen ja einige Worte. Denn es ist ja nicht der Mangel an Intelligenz, dem hier abzuhelfen ist, sondern der Mangel an gutem Willen, und wenn man nicht den guten Willen hat, helfen auch lange Reden nichts, und deshalb schließe ich. (*Odobravanje na desni — Beifall rechts.*)

Deželni glavar:

Do besede pride sedaj gospod poslanec dr. Lampe.

Poslanec dr. Lampe:

Nikakor nisem namenjen, da bi proračun deželnega zaklada, ki je pravzaprav jako prozaična stvar, izrabil za kak političen govor. Samo na nekatero misli, ki so se izrekle v tej debati, bi na kratko odgovoril.

V ospredje so stopile neke pritožbe zoper našo justično upravo. Ta stvar žalibog ne spada v našo kompetenco. Izjavljam pa, da velikim obžalovanjem gleda tudi naša stranka na silno žalostne razmere v justični upravi. Mi stojimo na stališču, da bodi justična uprava, da bodi ves sodnijski stan nepristranski izvrševavec zakona, (Klic — Ruf: „Tako je!“) in ničesar drugega kakor zakona in pravice. Vidimo pa v našem javnem življenju, da je popolnoma drugače; da valovi raznih političnih struj pljuskujejo tudi v sodne dvorane; da pravosodje postaja nekaj politikum, na katerem se stranke vjaskujejo, in ne samo stranke! Žalibog se to opaža tudi pri sodbah, ki pridejo iz sodišč. Če bi se hotel kdo pritožiti, mislim, da je med tovariši v naši stranki veliko takih, ki se veselijo, kadarkoli se vzdigne glas proti slabi, pristranski justici. Mi se veselimo, kadar se s pravim imenom imenujejo te žalostne razmere, ker hrepenimo po času, ko sodni stan ne bo politikum, ampak to, kar mora biti. Zadostuj!

Poslanec Gangl se je oziral tudi na delavstvo, in zlasti na industrijsko delavstvo. Glede delavstva, gospoda moja, so načela stranke, ki tvori večino v deželnem zboru in odboru, popolnoma jasna! Gospoda moja! Mi želimo delavstvo povzdigniti, izboljšati njegovo gospodarsko in kulturno stališče in bomo to tudi storili. Obžalujemo le, da deželna uprava v tem oziru nima veliko moči in mora velik del tega prepustiti državni upravi. Če more deželni zastop v tem oziru kaj storiti, smo vedno pripravljeni; pa tudi osebno smo vsak trenotek na mestu, če se je treba bojevati za pravice delavstva in mu pomagati, da se opomore.

Idrija! To jo neka posebna stvar. Vi pravite, tovariš Gangl, Idrija plačuje deželi toliko in toliko, in vprašate, kaj ji dežela za to da. Tovariš Gangl, odkod pa Idrija jemlje svoje bogastvo? Država, ki jemlje živo srebro, vzema iz naše dežele veliko več, kakor da Kranjski deželi nazaj; zato pa se deželni zastop ne more postaviti na stališče, da bi dežela podpirala erar. Ampak bodite prepričani, da opravičene želje Idrije tudi pri nas ne bodo naše gluhih ušes. Zelel bi le, da bi mestni zastop tudi nekaj zaupal deželnemu zastopu. (Poslanec — Abgeordneter Gangl: „Saj mu!“) Mi hočemo Idriji storiti veliko dobroto, namreč, da bo z železnico zvezana z zunanjim svetom, in bodite prepričani, da bo deželni odbor v tem oziru storil, kar bo mogel. (Poslanec — Abgeordneter Gangl: „Hvala!“)

Poslanec dr. Eger mi je očital, češ, da deželni odbor za Kočevje ni nič storil; malo prej mi je pa dr. Šušteršič očital, da se za njegov okraj nič ne zgodi. Tako prihajajo vsi, in vsak je nezadovoljen. Konstatirati moram, da sem nesrečna oseba, s katero nobeden zadovoljen ni, kajti vsega, kar imamo v programu, v trenotku ni mogoče izvršiti. Bodite potolaženi, gospod dr. Eger! Tudi za kočevski okraj je ves program za dela, ki se bodo izvršila tekom let, že sestavljen; tudi kočevski okraj bomo prepregli s cestami, katere ljudstvo potrebuje, seveda samo, ako bo deželni zbor votiral sredstva za to.

Sedaj pa k tovarišu Mandelju, ki je bil res stvaren skozinskoz. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Krek: „In konservativen!“) On se je vglobil v vse tajnosti naših računov, posvetil je v vse špranje, da je sedaj vsak izmed nas lahko miren, ker česar Mandelj ni našel, tega gotovo notri ni. To je dobro, in jaz sem mu prav hvaležen in ga samo prosim, da bi nam s svojo izkušnjo in akribijo pomagal tudi v bodoče. Dognal je, da je Kranjska dežela v nekakem težavnem položaju, in sicer nam je naštel, koliko imamo dolgov, kak deficit in kako so sicer razmere jako žalostne. Kranjska dežela se pa ne more obravnavati sama zase, ampak Kranjska dežela je le del v vencu avstrijskih kronovin, in nas tolaži to, da se drugim kronovinom še slabše godi kakor nam.

Galacija ima 78⁰/₀ doklad in kljub temu letnega deficita 14 milijonov. Tirolska ima 63⁰/₀ doklad in 16 milijonov deficita ter bi morala, da izravna dohodke in izdatke zvišati doklade na 105⁰/₀. Niso si

mogli drugače pomagati, nego da so najeli 2¹/₂ milijona posojila. Bukovina ima 1¹/₂ milijona deficita in 20 milijonov kron dolga. Štajerska izkazuje 3,700.000 kron primanjkljaja, za 721.000 kron več kakor lani. Moravska je v tako slabem položaju, da je morala najeti 20 milijonov kron posojila v pokritje deficita. (Poslanec — Abgeordneter Povše: „Tudi tako bogata dežela ima deficit!“) Pri Moravski lahko postrežem tukaj z nekakim jedilnim listom, na katerem so naštetih razni viri dohodkov, ki jih iščejo sedaj razni obupani deželni poslanci. Na Moravskem so premišljali, kako bi sanirali deželne finance, in iznašli so, da bi se dalo dobiti sledeče nove dohodke: 1. deželna naklada na lovske pravice; 2. zvišanje takse na lovske karte; 3. 70⁰/₀ doklada na davek na vino; 4. zvišanje občinskih doneskov k učiteljskim plačam; 5. deželna doklada na veselice (Odobranje na levi. — Beifall links. — Poslanec Abgeordneter Jarc: „To bi bilo za Ljubljano dobro!“); 6. deželni davek na dedščine; 7. davek na plače privatnih uradnikov; 8. 10⁰/₀ doklada na državno pristojbino pri prodaji zemljišč; 9. davek na premog; 10. deželna doklada na stanovanja na deželi.

Mislil bi kdo, da so gospodje, ki so sestavili te litanije, bili precej točni in so skušali obdačiti vse, kar se sploh še da obdačiti.

Pa Tirolci so še bolj iznajdljivi, kakor bom takoj dokazal. Omeniti pa še moram poprej, da so Moravani prišli do zaključka, da bi jim vsi ti novi davki nesli približno 5,450.000 kron; ker imajo deficita 14¹/₂ milijona, bi jim torej pri takem napenjanju davčnega vijaka še vedno ostalo 9 milijonov kron deficita.

Na Tirolskem so si tudi ubijali glave in sestavili sledeči program: Zvišanje davka na pivo, zvišanje doklad na vino, zvišanje doneskov za šole in učiteljske plače, davek na dedščine, davek na lovske pravice, davek na zvišano vrednost zemljišč, davek na takozvana privatna vina, potem davek na stavbišča, na plakate, avtomobile, razglednice in na mineralne vode.

Gospoda, to imamo še vse pred seboj in na razpolago, da bomo lahko izbirali.

Na Češkem so v posebno slabem položaju. Tam imajo 55⁰/₀ deželni doklad in imajo kljub temu v enem letu 22¹/₂ milijona deficita.

S tem sem podal dokaz, da se Kranjski deželi pri njenem deficitu ne more kaj posebnega očitati. Pri nas se je, to moramo priznati, varčno gospodarilo. Prejšnji deželni glavar je varčil in marsikateri krajcar deželi prihranil; to je vzrok, da naš položaj ni slabši. Gledati bomo morali, ko bomo sestavljali proračun za leto 1911., da bomo na podlagi dohodkov, katere upamo dobiti letos, uredili popolnoma naše deželno gospodarstvo.

Pri tem bode pa treba na nekaj gledati, na kar je tovariš Mandelj po pravici opozoril. Opozoril je namreč na to, da deželni zbor nima nobenega pregleda o vsotah, katere se bodo investirale v razna investicijska in melioracijska dela. Tega pregleda res ni; tudi jaz ga nimam, in nihče ga nima, ker

so take naprave odvisne ne samo od deželnega zastopa, ampak od raznih drugih faktorjev, na primer cestne zgradbe od sklepov cestnih odborov. Tako so odvisna vsa melioracijska dela od raznih činiteljev. Pričetkom leta nikdar ne vemo, katere stvari se bodo dale tekom leta izvršiti. Če ne bomo mogli napraviti podrobnega programa, nekaj se bo moralo vendar zgoditi, in to je program za dela, ki se bodo vsako leto morala vsaj začeti, če ne izvršiti. Tako bomo imeli vrsto, po kateri se bodo izvršavale razne zgradbe in naprave v deželi. To je nujno potrebno, in našemu stavbnemu uradu je že naročeno, da izdela tak program do prihodnjega zasedanja, in tako bomo vsaj približno vedeli, koliko postaviti za ta dela v proračun.

Po pravici se je tovariš Mandelj pritoževal nad nepreglednostjo proračunov in računskih zaključkov. Tako se je zgodovinsko razvilo in je vpeljano v vseh deželah, natančno tako, kakor je želelo finančno ministrstvo. Sedaj je tendenca ta, da se vse centralizira in da bo bolj pregledno, in upam, da bo v prihodnjem zasedanju imela visoka zbornica že preglednejše izkaze pred seboj. (Poslanec — Abgeordneter dr. Šusteršič: „Dobro!“)

Ne zdi se mi pa pravilno, da bi se postavljala v deželnem računu aktiva in pasiva v tako nasprotje, kakor pri bilancah hranilnic. Deželna uprava ni hranilnica, deželna blagajna ni za dobiček; deželna uprava je zato tukaj, da na eni strani pobira, na drugi pa da, in tako se bo vršilo tudi nadalje. Naš deželni zaklad so pravzaprav žepi davkoplačevalcev, naš deželni zaklad je blagostanje našega ljudstva. Samo s tega stališča se mora naše gospodarstvo soditi, koliko naši izdatki okrepe našega ljudstva gospodarsko moč. To ni proč vržen denar, ampak je dobro naložen, ki bo deželi v veliko korist, ki bo povzdignil ljudsko blagostanje, denar, ki bo nosil velike obresti in deželo povzdignil na višje kulturno stališče, nego je sedanje.

Taka načela so vodilna sedaj v deželnem odboru. Prosim, da preidete v specialno debato, in da po teh načelih sodite tudi posamezna poglavja!

Deželni glavar:

Dalje ima besedo gospod poslanec dr. Triller:

Poslanec dr. Triller:

Visoka zbornica! Brez posebnega utemeljevanja stavljam sledeči dve resoluciji; katerih prva se glasi: „Visoka c. kr. vlada se pozivlja, da brez odloga potrebno ukrene, da se pri zemljiških knjigah vojvodine Kranjske v napisu imovinskega lista navede ime dotične katastrske občine v obeh deželnih jezikih, kjer je tako ime v navadi.“

Druga resolucija pa se glasi:

„Deželni zbor vojvodine Kranjske

1. konstatuje z ogorčenjem v zadnjem času vedno naraščajoče izpodrivanje slovenskega jezika na c. kr. sodiščih v celem okrožju graškega nad-sodišča,

2. protestuje zoper dosledno zapostavljanje slovenskih sodnikov in vedno pogosteje se ponavljajoče sistematično preteriranje istih,

3. protestuje zoper vsiljevanje jezikovno nezadostno kvalifikovanih sodnikov v deželo,

4. zahteva, vstrajajoč na načelni zahtevi posebne nadsodišča za slovenske pokrajine s sedežem v Ljubljani, da se dokler se ta zahteva ne izpolni, namesti pri c. kr. višjem deželnem sodišču v Gradcu vsaj tretino slovenskih sodnikov in slovenskega podpredsednika,

5. zahteva istotako, da se na c. kr. vrhovnem sodišču na Dunaju primerno pomnoži število slovenskih votantov in pomožnih sodnih uradnikov,

6. pozivlja osrednjo c. kr. vlado, da vse te grajane nedostatke prejkoprej odpravi.

Deželnemu odboru se naroča, da ta sklep sporoči c. kr. ministrskemu predsedniku in c. kr. justičnemu ministrstvu.“

Deželni glavar:

Dalje ima besedo gospod poslanec dr. Šusteršič.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Prvi gospod kontragovornik v tej debati se je pečal z justičnimi razmerami v naši deželi in v slovenskih pokrajinah sploh. Ni mi treba posebej poudarjati, da, v kolikor stremijo njegova izvajanja za tem, da je osrednja vlada dolžna, varovati v naši justici popolno narodno ravnopravnost, podpisšem do pičice to, kar je povedal gospod dr. Triller, in v posledici tega bom tudi glasoval za resolucije, katere on predlaga.

V dveh stavkih bom označil stališče slovenskega ljudstva napram naši justici. Slovensko ljudstvo stoji na tem stališču, da ima predvsem v justici veljati kot vrhovno načelo, da ima vsak sodnik izvrševati svojo vzvišeno nalogo strogo nepristransko (Klic — Ruf: „Tako je!“) in da v sodni pisarni nima mesta ne narodna strast, ne politična strast. (Odobranje na levi — Beifall links) Tukaj se ima uveljavljati zakon, strogo nepristransko!

Gospoda moja! Vedno in vedno se ponavlja rek: Justitia regnorum fundamentum. V tem pogledu imajo sodniki veliko oblast v rokah, ampak tudi velikansko odgovornost, in gorje državi, ako se omaje zaupanje do sodišč! (Poslanec — Abgeordneter Demšar: „Je že precej omajano!“) Tedaj, pravim: Prvo načelo, katero mora veljati glede na justico, je absolutna nepristranost. To je pravo in najvažnejše.

Isto važnost pa polaga slovensko ljudstvo na to, da sodi o imetju, da sodi o svobodi, časti in življenju, konacionalen sodnik. (Klic — Ruf: „Tako je!“) Mi zahtevamo na slovenski zemlji, med slovenskim ljudstvom slovenske sodnike. (Klic — Ruf: „Tako je!“)

Ako je dr. Eger trdil, da presega kompetenco deželnega zbora kranjskega, razmotrivati justične

razmere izven kranjskih meja, potem se jako moti, kajti splošno znano je, in tudi g. dr. Egru kot odvetniku, kot pravniku mora biti znano, da je Kranjska del okrožja višjega deželnega sodišča v Gradcu (Klic — Ruf: „Tako je!“) in da obstoji za višje deželno sodišče v Gradcu en sam status, in g. dr. Egru je gotovo tako znano, kakor nam, tisto premikanje sodnih uradnikov s Štajerskega in Koroškega na Kranjsko, premikanje, ki je žalibog jako revno v nasprotni smeri: iz Kranjske na Koroško ali Štajersko, in g. dr. Eger ravno tako dobro ve, kakor mi, kaj da to pomeni.

Dr. Eger se je tudi skliceval na stare jezikovne naredbe, na Stremayerja in Pražaka. Čuditi se moramo, kako da pride s te strani sklicevanje na jezikovne naredbe, kajti nemško-nacionalna stranka stoji že več kot desetletje odločno na stališču, da so take jezikovne naredbe neveljavne, protizakonite. (Klic — Ruf: „Čujte!“) Zakaj se je pa začel tisti veliki narodni boj zoper Badenija? Saj sta se ravno zaradi jezikovnih naredb Badeni in Gleispach od nemških strank posadila na zatožno klop, češ, da sta kršila zakon, ko sta izdala jezikovne naredbe.

Kar je za Vas prav, mora biti tudi za nas prav, in zato se, gospoda, nikar ne sklicujte na te zastarele jezikovne naredbe, kajti drugače Vam moramo reči, da niste dosledni in da zavzimate drugačno stališče takrat, kadar so naredbe za Vas prav, in zopet drugačno, kadar Vam vsebina naredb ne ugaja. (Živahno pritrdjevanje — Lebhafter Beifall) — „Und der König absolut, wenn er unseren Willen tut!“ Tega stališča pa seveda mi priznavati ne moremo.

Gospod dr. Triller je apeliral na S. L. S., češ: Vi, ki imate, kakor pravite, toliko energije, zastavite nekoliko te energije tudi v boju za narodno enakopravnost. Ta apel je bil popolnoma nepotreben, ker mi izvajamo naš narodni program na celi črti, in zato ne potrebujemo nikogar, da apelira v tem oziru na nas. Mi nimamo samo energije, ampak imamo tudi potrebno voljo, da izvršimo, kar smo si začrtali.

Ali, gospoda moja, opozoril bi g. dr. Trillerja in njegovo stranko, da so to stvari, ki se ne dajo drugače rešiti in se nikdar ne bodo drugače rešiti dale, kakor s tem, da se dela prava, pravilna, energična in pametna jugoslovanska politika v državnem zboru.

G. dr. Triller, ne samo na nas je to, ampak tudi na Vas!

Gospoda moja, Vi morate odkrito priznavati in tudi priznavate, da naša stranka zastopa ogromno večino slovenskega naroda. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: „Na Dunaju Vas je deset proti enemu!“) Saj nismo samo Kranjci, saj so tudi Štajerci in drugi. Jaz govorim o Vseslovenski ljudski stranki. To veste, da tukaj se te stvari izpeljati ne dajo, ampak le na Dunaju. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: „Zaman smo pričakovali poizkus, da boste na Dunaju to storili!“) Na to baš odgovarjam.

Gospoda moja! Ravnopravnost na justičnem polju, to je le del našega narodnega boja. Če ho-

čemo ta narodni boj izvojevati je glavna stvar ta, da izvršujemo svoj narodni program v celoti; potem bomo izvršili tudi vsak posamezni del našega programa. To pa je odvisno zopet — in to sem hotel poudariti, predno sem bil prekinjen — od politike, katero delamo na Dunaju v središču naše države, odnosno od razmerja, v katerem se nahajamo — to je sukus vse realne politike v katerem se nahajamo do vsakokratne vlade. To se pravi: naša dolžnost je, da smo napram vladi, ki je protivna našemu programu, v dosledni opoziciji in da podpiramo le tisto vlado, ki je prijazna izvrševanju našega programa. In ravno mi, ravno Slovenski klub na Dunaju se je dosledno držal tega stališča in je dosledno izvajal strogo opozicijo zoper vlado, katera ima vse to na vesti, kar navaja dr. Triller! (Klic na levi — Ruf links: „Res je!“) Jaz bi samo želel, da bi stranka, kateri pripada g. dr. Triller uvidela eno, in to je, da je dvojna politika na Dunaju nemogoča, narodna politika na Dunaju je samo ena mogoča, in tam je po mojem uverjenju potrebno, da se manjšina ukloni, podvrže večini. (Klici na levi — Rufe links: „Tako je! Res je!“ — Ploskanie — Händeklatschen.), ker drugače ne bomo nikdar dosegli, da bi to veljali na Dunaju, kar veljati zasluzimo. (Klici — Rufe: Tako je!“)

Izgovoril sem ta stavek zato, da združim ž njim prošnjo, da ga uvažujete, in če ga boste uvaževali, potem šele bomo spoznali Vašo dobro voljo. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Kaj pa sobotni članek v „Slovencu“ „Samo mi!“ To ni bilo pravilno!“) Oprostite, jaz nimam navade člankov pisati in sem že večkrat tukaj povdarjal in prosil pustite časopisje v tej zbornici! Držite se onega, kar mi poslanci, govorimo in delamo.

Torej toliko gospoda v tem oziru.

Morebiti, da se bodo gotove razmere izboljšale, ko se povrnemo prihodnji mesec zopet v državni zbor. Upajmo, da bodo potem razmere take, da bo lažje, kakor doslej, govoriti o enotni jugoslovanski politiki na Dunaju. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Se popolnoma strinjamo!“ Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Želimo tudi mi!“) Ampak želja še ne zadostuje, to treba tudi praktično izvajati! Nočem navajati ilustracijskih faktov, in sicer zaradi tega ne, ker imam to načelo, da moram vse skriti, da kolikor mogoče povzdignemo ugled slovenske politike, in zaradi tega stojim na tem stališču, da rekrimirajmo kolikor mogoče malo. Kajti gotove rekriminacije niso koristne ugledu našega naroda, zato jih opuščam, naj si bodejo še tako vabljive.

Gospodu tovarišu Ganglu moram nekoliko odgovoriti, in sicer že zategadelj, ker je mene osebno imenoval v svojih izvajanjih. On je interpretiral moj smeh, in interpretiral na način, ki ni dopusten, tem manj dopusten, ker ne morem prisvajati tovarišu Ganglu tako malo inteligence, da bi ne vedel v kateri smeri je moj smeh razlagati. Rekel je, da sem se v gotovem štadiju debate o normalnošolskem zakladu menda smejal, in razlagal je ta smeh tako,

kakor da bi bil ironičen napram bedi stanu, kateremu tovariš Gangl pripada. Zoper tako podtikanje moram najodločneje protestirati.

Jaz sem na nešteti shodih pred svojimi volilci poudarjal, da je učiteljstvo žalibog v slabem gmotnem položaju, da nihče bolj ne želi kakor jaz, da se to stanje zboljša in da obžalujem, da deželna sredstva ne zadostujejo, da dežela nima sredstev, da bi se upravičenim zahtevam učiteljstva odgovorilo. Jaz pri tem nisem nikdar vprašal, kateri stranki ta ali oni učitelj pripada, ali v katerem taboru je večina našega učiteljstva, ampak stal sem vedno na stališču, da za primerno delo gre tudi primerno plačilo. To je stališče, ki sem je vedno zavzemal in potem — da se vrnem zopet nazaj do smeha — potem vsakdo ve, da je moj smeh veljal — čisto drugi stvari, ki je bila le v mehanični zvezi s celo zadevo, ni pa veljal, kar se samoobsebi umeva, bedi učiteljskega stanu. Kar se tiče stališča naše stranke napram temu velikemu in zelo važnemu vprašanju, sem to stališče jasno in točno označil že opetovano v tej visoki zbornici, in to stališče je, da moramo najprej imeti urejene deželne finance, pregled čez vse dohodke in stroške dežele, in da bomo šele potem v stanu, izvršiti to veliko akcijo, in sicer pametno, ne kar tako tjavendan, da bi se tisočaki tja metali in nikogar ne zadovoljilo. To je naše stališče glede tega vprašanja in pri tem ostanemo.

Tovariš Gangl je navajal razna „zdravila“ za bolezen naših financ. Rekel je n. pr. naj se napravi kulturni davek, naj se višje obdačijo gotovi zavodi. Gospoda moja, to so stvari, na katere smo mi že davno mislili, da bi se namreč naložila višja naklada na pridobitno bank, velikih podjetij in zavodov, delniških družb itd. ter porabila za delno saniranje naših deželnih financ. Ali državna finančna uprava se je postavila v tem oziru na popolnoma odklonilno stališče. Ne rečem, da se ne bomo kljub temu odklonilnemu stališču vlade, držali naših nazorov in da bi kljub temu ne sklenili diferenciranih naklad ter potem tudi gledali pri finančnem ministrstvu doseči, da se potrdijo. Končno Bilinski s svojimi nazori tudi ne bo vekomaj ostal na mestu, in nazori osrednje vlade se izpreminjajo, in osobito hitro jih izpreminja Bilinski sam, ki je še nedavno izjavljal, da stoji in pade z državnim davkom na pivo. Zginil je sicer davek na pivo, toda Bilinski kljub temu ni zginil. Polastil se je cele vrste tujih idej glede novih davkov, ki jih sedaj prodaja za svoje. Toliko glede tega. Tovariš Gangl se je pa podal na jako nevarno polje — vsaj ta videz je vzbudil — na nevarno polje, gole demagogije. Odpraviti hoče dijete poslancev, odpraviti plačo deželnega glavarja in plače deželnih odbornikov in pravi: na ta način bomo že nekaj denarja dobili! To je res. Ampak, če bi se na ta način kaj prida deželnih poslancev, kaj prida deželnih odbornikov, kaj prida deželnega glavarja dobilo, — to je drugo vprašanje. Seveda gospod tovariš Gangl je v tem pogledu v jako prijetnem položaju. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Idealist!“) On je popoln idealist tudi v

tem oziru, da se prav nič ne boji, da bi prišla tista struja do večine v tej zbornici, katero on reprezentira. (Veselosť — Heiterkeit.) Prav hudo bi bilo, če bi morala kaka prihodnja večina vse to dejansko izvajati, kar tovariš Gangl v svojem „idealizmu“ danes navetuje. (Veselosť na levi — Heiterkeit links.) Kar se tiče dijet, bi opozoril le na stališče tiste stranke, kateri se ima tovariš Gangl zahvaliti, da je postal poslanec. Socialdemokratska stranka stoji odločno na stališču dijet, ki so opravičene ravno s stališča tistih strank, ki imajo za seboj široke sloje volilcev. To je popolnoma pravilno, kajti drugače bi postalo poslanstvo privilegij premožnejših ljudi. Mal kmet, mal obrtnik, priprost delavec, ali bi bil v stanu izvrševati poslanski mandat, ako bi ne dobil nobene odškodnine za čas, ki ga porabi v izvrševanju poslanskih dolžnosti? To je popolnoma nemogoče. In gospod Gangl, oprostite, da Vas še to vprašam; Ali mislite, da bo hotel biti še kdo deželni odbornik, ako odpravite vsako odškodnino za jako obsežno delo deželnega odbornika, odškodnino, ki je pri nas itak veliko nižja, kakor v vseh drugih deželah, ki se morejo primerjati z našo deželo?! Sicer pa imate, gospod tovariš Gangl, če stojite na takem stališču, za svoje operacije teren, ki Vam je veliko bližji; delajte na to, da (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Stara fraza! Idealist!“) Jaz sem tudi idealist, podam se vsaj za minuto na idealistično stališče (Veselosť — Heiterkeit.) — delajte na to, da se Vaše ideje tam uveljavijo, kjer Vam je uspeh najlažji. (Medklic — Zwischenruf — dr. Tavčarja.) Ne mislim Vašega deželnega odborništva, gospod kolega! Ampak od tukaj je prišel medklic: „Ljubljanski župan!“ Tudi ljubljanski župan bi po tem načelu g. Gangla ne smel dobivati nobene odškodnine za svoje poslovanje. Ali mislite, gospod tovariš Gangl da bi potem kaj prida župana dobili v Ljubljani? Za ljubljanskega župana se zahteva celega moža, ki mora vse svoje moči žrtvovati svoji službi, ako hoče primerno izpolnjevati svoje dolžnosti. Ali mislite, da bi koga dobili, ki bi to hotel in m. gel storiti, brez vsake odškodnine? To je izključeno.

Nikar nam torej ne prihajajte s tako, moram reči demagogijo, ko je sama na sebi nezdrava pa tudi nepraktična, ker sem prepričan, da ne dobite za to misel niti enega pametnega človeka v celi deželi.

In sedaj, gospoda moja, še nekaj besed na adreso častite desnice te visoke zbornice. Gospod grof Barbo nam je razlagal, kako je prišlo, da se je njegova stranka odločila za volilno reformo, katera je vzela njegovi stranki odločilni vpliv v tej zbornici; gospoda moja, pravi razlog za to je samo eden in tisti razlog velja tudi za narodno-napredno stranko, namreč, da se nobena stranka trajno ne more ustavljati imperativnim zahtevam duha časa. Ta reforma je bila absolutno potrebna, ker to je moral vsak izpredvideti, da majhna, in sicer zelo majhna manjšina v deželi ne more trajno igrati vloge večine v tej visoki zbornici. (Pritrjevanje na levi. — Zustimmung links.) In gospoda moja, res je vsaka stranka

prinesla žrtve in tudi naša stranka je prinesla velike žrtve (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Menda niso bile posebno velike!“), kajti ali mislite, da je večina treh ali štirih glasov primerno zastopstvo za tako stranko, kakor je naša, katera ima za seboj ogromno večino prebivalstva v deželi? In ako nam očitata, da je občinska reforma za deželo sprejeta bila samo s tremi ali štirimi glasovi večine, potem vprašam: koliko ljudstva stoji za nami in za to reformo in koliko ljudstva stoji za Vami? (Poslanec — Abgeordneter dr. Novak: „Kaj pa davki?“) Davki?! — Zadnjič ste nam pridigali, da Vi stojite na stališču splošne in enake volilne pravice in torej Vi nimate pravice govoriti o davkih. (Pritrjevanje na levi. — Zustimmung links.) Govoriti o davkih ima pravico izmed Vas samo gospod dr. Tavčar, ker ta je bil v tem oziru vedno dosleden. Vidite, gospoda moja, mi, ki imamo le pičlo večino treh ali štirih glasov v tej zbornici, mi zastopamo volilne okraje z okroglo 93.000 volilci (Klici na levi: — Rufe links: „Čujte, čujte!“), narodno-napredna stranka zastopa okraje z okroglo 10.000 volilci in častita nemška stranka zastopa okraje z okroglo 300 volilci! Tedaj mi ne moremo priznati stališča, da tukaj v tej zbornici stoji 26 glasov proti 23, temuč v tej zbornici si stoje nasproti zastopniki 93.000 volilcev proti zastopnikom 10.300 volilcev, in iz tega razmerja izvajamo svojo moralno in politično pravico, izvajati brez prikratbe in brez kompromisov svoj politični program, tudi ako se družita proti nam obe nasprotni stranki. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Ja, ja, saj vemo vse to!“) Če to veste, potem se pa — oprostite — ne sme, kakor se je zgodilo pri občinski volilni reformi, baš od Vaše strani demonstrativno zahtevati konštatovanje, da je le 26 poslancev glasovalo za to prepotrebno reformo. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Zakaj niste sklenili IV. volilnega razreda za Ljubljano?“) Ja — ali smo ga za deželo sklenili? Vidite, gospod dr. Triller, midva bova v tem vprašanju težko skupaj prišla. Jaz sem že v debati o splošni občinski reformi poudarjal, da smo mi od S. L. S. zato sem poslani, da svoj program izvršujemo, ne pa da bi izvrševali Vaš program. (Veselosť na levi. — Heiterkeit links. Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Demokratičen program!“) Kaj je demokratično, o tem gredo zopet naši nazori narazen. Če bi bili čakali na izvrševanje Vašega demokratizma, bi bili n. pr. lahko čakali najmanj še 50 let na volilno reformo za Ljubljano. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Saj smo jo že davno sklenili!“) Ja, — ampak 10 let je rabil ta spak, da je prišel v to zbornico! Je spak s tisto „čisto“ četrto kurijo! (Veselosť na levi. — Heiterkeit links. — Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Vaš spak je šele za nič!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Kaj pa je z Vašim demokratizmom? Npravili ste kapitalistično reformo!“) O tem bomo že govorili zadosti in temeljito v občinskih debatah. Sicer pa opozarjam, da pravzaprav ne polemiziram z Vami, ampak z gospodom grofom Barbotom.

(Veselosť na levi. — Heiterkeit links.) To je bilo torej samo inter parenthesin — prosim za odpuščanje.

Gospod grof Barbo je poudarjal v svojih splošnih izvajanjih dve stvari: prvič, da se njegova stranka drži dualistične ustave! Gospoda moja, vidite, s to besedo ste Vi že naprej dokazali to, kar ste pozneje trdili, namreč, da ste prava „konservativna“ stranka v tej zbornici; kajti če hočete konservirati dualistično ustavo, ta državnopravni nonsens, potem — klobuk doli, potem moram reči: Vi ste konservativci in sicer najstarejše vrste. Gospodje, dualistična ustava to je bila ena — to mora dandanes vsakdo priznati — najusodepolnejših napak, ena najžalostnejših zmot avstrijskih državnikov. Gospoda, ta dualistična ustava se ni rodila iz razsodnosti državnikov, ampak rodila se je na bojnem polju pri Sadovi. Ta dualistična ustava je bila veliko hujša nesreča, kot poraz v tej bitki. Gospoda moja, tepeni smo bili in tepen človek dela včasih neumnosti in tako so tudi naši takratni državniki delali neumnosti. Vsaj veste, gospod grof Barbo, tako dobro kakor jaz, iz katere psihologije se je rodila ta dualistična ustava! Ko smo bili tepeni od Prusije, je samo ena misel vladala, misel na revanšo, in tako se je, da bi se Madžare pridobila za to revanšo, razkosala Avstrija in razbila dinastična moč v dva kosa. Gospodje, kdor zasleduje razvoj politike na Ogrskem, kdor vidi, kako se je ta hvalisani dualizem na Ogrskem v zadnjih letih razvil v tisti smeri, kakor se je razvil dualizem na Norveškem, gospoda moja, kdor to vidi in še vedno pravi, da je pristaš dualistične ustave, ta je konservativec, (Klic na levi — Ruf links: „Starega kalibra!“) drugega o njem reči ne morem: konservativec najstarejšega kalibra. (Pritrjevanje na levi. — Zustimmung links.) Mi pa smo mnenja, da prihodnost in moč Avstrije leži v federalizmu in da v tem federalizmu pripade velika naloga baš Jugoslovanom. (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links.) To je naše stališče. V federalizmu leži moč celokupnosti. Poglejte vendar federalistične države! Medtem ko dualizem neizogibno vodi do razpada, vidite povsod, da federalizem ojačuje države. Poglejte Švico, pogledajte Zjedinjene države ameriške in vzemite zlasti Nemčijo, ki je naravnost vzor mogočne, federalistično zasnovane države!

Toliko glede dualizma — sicer pa tega vprašanja v tej zbornici, mislim, ne bomo rešili.

Sedaj pa druga točka. Gospod grof Barbo je dal na krožnik našo stranko, jo z velikim veseljem trančiral (Veselosť na levi. — Heiterkeit links.) in pogledal, kaj je pravzaprav notri, in je pri tej priliki dognal: Ta stranka je čisto druga, kakor nekdaj; včasih so na levici sedeli konservativci, sedaj so pa socialisti in demokrati! In gospod grof Barbo izjavlja, da je njegova stranka prevzela dedščino glede konservativnih načel, katera je naša stranka vrgla proč. S „konservativizmom“ gospoda je nekako čudna stvar, kakor z „liberalizmom“. Gre se vselej za to, kako se hoče pravzaprav kaka stvar krtiti,

odnosno kaj da se v danem slučaju razume pod „konservativizmom“ ali „liberalizmom“. Tako n. pr. liberalna stranka na Francoskem, na Angleškem pomenja vse kaj drugega, kakor pri nas. Kar se tiče konservativizma naše stranke bi jaz to poudaril: naša stranka je konservativna glede onih načel, ki so temelj vsemu življenju našega naroda v tem oziru smo in ostanemo konservativni — in to temeljno načelo našega naroda je njegovo globoko versko prepričanje, (Odobrovanje na levi. — Beifall links.) ki spremlja naš narod od zibelke do groba. V tem oziru smo konservativni. Ne da bi po nepotrebnem vero vlačili v javno življenje, to ni naša navada! Ampak konservativni smo v tem zmislu, da smo in bomo vedno na mestu, kadar treba braniti versko svobodo našega ljudstva, treba braniti spoštovanje, katero je vsak, ki živi med našim narodom, dolžan napram najsvetejšemu prepričanju našega ljudstva. V tem oziru smo konservativni. (Živahno odobrovanje na levi. — Lebhafter Beifall links.) Konservativni smo pa tudi v tem, da branimo prvi temelj naše dežele, prvi temelj našega naroda, to je naš kmetijski stan. Ta stan ohraniti in po možnosti ojačiti, je naša poveljavna naloga. — V tem oziru smo konservativni, kakor naši predniki. Kmetijski stan ohraniti, to je po našem uverjenju prva dolžnost vsake stranke, ki hoče res delati za blagor naše dežele in našega naroda! Ampak mi ne moremo dandanes delati s starimi sredstvi in po stari metodi. To so zastarela sredstva, je zastarela metoda, s katero in po kateri so svojedobno delali naši predniki. Metoda in sredstvo se mora prilagoditi časovnim razmeram. Gospod grof Barbo mora priznati, da so se od tistih let sem, ko so tukaj sedeli naši konservativni predniki, časi silno spremenili, da so se naloge, katere ima reševati ta zbornica, katere ima reševati državni zbor in katere ima reševati vsaka stranka, temeljito spremenile in vsekako silno komplikovale, da imamo sedaj opraviti z drugimi nalogami, nego so nekdaj bile na dnevnem redu; priznati pa mora tudi, da je naše ljudstvo napredovalo in da je naša stranka napredovala z ljudstvom, — da je naša stranka pospeševala napredek ljudstva po svojih močeh, da je vzbujala ljudsko samozavest in sicer do zadnje pastirske kočice, da je naša stranka odprla oči ljudstvu in dala mu zavest, da je on tisti faktor, ki ima odločevati v deželi. Jaz mislim, vse to ni v protislovju s konservativizmom v dobrem pomenu besede. Mi hočemo ohraniti, kar je dobrega, toliko smo konservativni; ampak zastarela sredstva naših prednikov, njihovo staro metodo in marsikatero zastarelo nazore naših prednikov, ki niso več za današnji čas, položili smo na stran. Vzamem samo en primer: Gospodje, saj še ni dolgo od tega, kakih 20 let komaj, ko naše ljudstvo še ni imelo pravega razuma za svoje lastne pravice, za svojo lastno veljavo. Takrat se je še — rekel, bi — z nekim babjeverskim spoštovanjem gledal vsak, ki je prišel med ljudstvo v gosposki suknji, ker so ljudje mislili, da mora tako biti, da človek v gosposki suknji gospoduje ljudstvu. Gospodje, to je nekdaj tudi

veljalo kot „konservativno“ načelo. Danes je to stara šara, danes — to morate pripoznati in uvaževati — je ljudstvo samosvoje postalo in ve, da ne rabi kuratorjev, ampak da ima samo gospodariti na svojih tleh, in ponosni smo na to, da smo vzbudili duh ljudske samozavesti, duh demokracije med našim narodom! (Odobrovanje na levi. — Beifall links.)

In potem še nekaj. Gospod grof Barbo je rekel, da smo postali „socialistična“ — bolje bi bilo rečeno „socialna“ — stranka. Gospod grof Barbo bo priznal sam, da mora danes vsaka stranka, ki hoče biti moderna, ki umeva svojo nalogo in hoče zadostiti svojemu idealu v javnem življenju, da mora vsaka taka stranka smatrati socialne reforme, socializiranje državne družbe do gotove meje, kot svojo najsvetejšo nalogo. Nekaj individualizma seveda mora ostati in bo zmerom ostalo. Tako daleč mi ne gremo, da bi zavzeli stališče komunizma. Nasprotno: kumunistične ideje pobijamo najodločneje. Mi priznavamo opravičenost individualizma, ampak ta individualizem mora biti v pravem razmerju do splošnih skupnih koristi človeške družbe in tam, kjer se gre za splošno korist, se mora umakniti korist posameznika, to je naše stališče. Če smo zaradi tega „socialisti“, nimamo nič zoper to, pa naj bo, kajti kakor sem že povdarjal, za ime se tukaj ne gre.

Gospod grof Barbo je tudi rekel, kar sem že navajal, da je njegova stranka podedovala en kos „konservativizma“ naših prednikov. Kar je bilo pametnega, opravičenega na tem konservativizmu, smo vse obdržali. Kar smo opustili, ni veliko vredno, in to dedščino Vam privoščimo! (Živahna veselost na levi — Lebhafter Heiterkeit links)

In s tem, gospoda moja, sem končal svoja izvajanja. Končno bi samo še kratko izjavil, da mi vidimo v tem proračunu, v računskem zaključku, v raznih predlogih, ki jih je položil deželni odbor na mizo visoke zbornice, rezultat resnega, treznega, požrtvovalnega dela visokega deželnega odbora (Poslanec dr. Tavčar: „Visoki deželni odbor!“ — Poslanec dr. Lamper: „Vsaj ste Vi in grof Barbo tudi notri!“ — Veselost — Heiterkeit), in mi zaradi tega deželnemu odboru brez razlike oseb (Poslanec dr. Krek: „Brez izjeme!“) izrekamo našo presrčno zahvalo za njegovo delo. Mi prosimo, da naj deželni odbor vztraja na tej poti, mi prosimo, da naj se gospodje ne boje nobenega truda, da naj gospodje nadaljujejo započeto pot v deželni upravi v blagor dežele in v blagor njenega prebivalstva! Naj bodo vsi gospodje prepričani, da bodo vedno našli v naših vrstah za svoje pošteno delo tudi pošteno, odkritosrčno zahvalo! V tem zmislu, tudi kot znak našega zaupanja do deželnega odbora, bomo glasovali za prehod v nadrobno debato. (Živahno odobrovanje in ploskanje na levi. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.)

Landeshauptmann:

Zum Worte gelangt der Herr Abgeordnete Dr. Eger.

Abgeordneter Dr. Eger:

Ich habe mich nur deshalb zum Worte gemeldet, um auf einen Satz in der Rede des Herrn Abgeordneten Dr. Šusteršič zurückzukommen. Ich stelle hier nämlich fest, daß ich über die Geseßlichkeit oder Gültigkeit der von mir erwähnten Sprachenverordnungen Stremayrs und Prazáks mich in gar keiner Weise ausgelassen habe. Ich wollte feststellen, daß auch nach diesen Sprachenverordnungen, die zweifellos zu Gunsten der Slaven erlassen sind, die vorgebrachten Beschwerden unbegründet sind.

Deželni glavar:

K besedi ni oglašen noben govornik več. Želi morda še kdo besede v splošni razpravi?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, je splošna razprava zaključena in ima le še gospod poročevalec sklepčno besedo.

Poročevalec dr. Krek:

Gospoda! Debata, ki smo jo ravnokar srečno dovršili, me je prepričala, da pridemo tudi v tej zbornici od takih razmer, kakršnih je želeli. Zato pa mi bodejte dovolili, da povem to, kar meni z estetične strani na tej debati ni bilo všeč, in upam, da mi dotični gospodje, katerim bom to povedal in katerih se bo tikalo, tega ne bodo zamerili:

Da smo napredovali, kaže pravi način debatiranja v tej zbornici. Po mojih mislih nikakor ni treba, da bi posameznik bogve kako izbiral besede in da bi mu naj ne ušla nikdar nobena trja, recimo, poštena kranjska beseda. V tem ne vidim nobene nesreče za debatiranje; pač pa jo vidim v dveh stvareh, ki sta se pojavili v tej debati. Prva je tista, katero je bona fide rabil gospod tovariš Gangl. Ako hočete, da bomo med seboj delali politiko, kakor se poštenim in pametnim ljudem spodobi, potem ne vlačimo privatnih pogovorov v debato. (Poslanec — Abgeordneter dr. Oražen: „Vi deat dr. Pegan!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Tudi v liste ne!“) Počakajte, tudi o cajtengah bom govoril. Privatni pogovori so nekaj, kar je prosto, kar se svobodno giblje. Ako pa iz privatnih pogovorov vzamete posamezne besede, potem je nemogoče, da bi se dejansko stanje tistih slučajev popolnoma točno in objektivno povedalo (Poslanec — Abgeordneter dr. Oražen: „Ste zahtevali!“), posebno če se pove stvar, katero nam je povedal kdo drug ali še celo kaka tretja oseba. Ako ima vsak, ako ima gospod Gangl pravico, da od mene zahteva, kar sem obljubil, svobodno mu, to smete. To, kar ste pa omenili Vi glede posameznih stvari o gotovih obljubah, to je pa lahko, da jaz v tem oziru niti ne reagiram. (Poslanec — Abgeordneter dr. Oražen: „Zakaj ste imena zahtevali!“) in še enkrat izjavljam, da osebni pogovori ne spadajo semkaj. Zakaj smo imena zahtevali. Če se že neka čenčarija začne, naj se potem izpelje. Jaz sem tega načela, da se vsaka napačna in ne-

umna stvar v pravi luči pokaže šele, če se izvede popolnoma dosledno. (Klic na levi — Ruf links: „Ad absurdum dovede!“)

Ravno taka hiba, ki se je deloma tudi pojavila v tej debati, je ozir na dnevno časopisje. Jaz vem, da so tukaj gospodje različnega mnenja, ampak dnevno časopisje ne more biti na noben način merilo za naše delovanje. (Klici na levi — Rufe links: „Tako je“!) Ne morem priznavati dnevnemu časopisju vodilne vloge za nas (Poslanec — Abgeordneter dr. Šusteršič: „Tako je!“) in nečem pripoznati dnevnega časopisja, ki je pisano v popolnoma drugem miljeu, v drugem duševnem razpoloženju, kakor se vrši debata tukaj — ne morem nikdar dopustiti, da bi se tukaj vlačile v debato razne izjave časopisja in bi se od nas zahtevalo, da bi mi branili ali pa grajali. Jaz zase vem, da se čutim superiornega proti vsakemu, ki je pod vtisom dnevnega časopisja. Ker žrtvujem za časopisje najmanj svojega časa, zaradi tega se tudi ne bom spuščal v to, kar Steinwender piše v Tagespošti.

Druga hiba, ki se je tukaj pojavila, je hiba historičnih reminiscenc. Historične reminiscence so vedno zvezane z neko neobjektivnostjo, ako se tičejo stvari, katere so se dogodile v ravnokar prošli debati. Najmanj objektivno moremo soditi tisto dobo, v kateri sami živimo. To je čisto jasno. Raditega vlačiti take stvari na dan, pomenja poostriti položaj, ščuvati, izzivati. Zato mi naj dovoli gospod grof Barbo, da mu povem, kako lahko bi se po njegovih izvajanjih jaz čutil izzvanega in kako lahko bi mu odgovarjal. On je govoril o zvezi. Jaz se nisem pregrešil s to zvezo, katero je on imenoval medsebojno zavarovalno društvo proti nam, proti stranki, katere nasledniki smo mi. Ne vem, kako se je to zavarovanje vršilo, ali so se premije redno odrajtovale ali ne, jaz ne vem, ali so se vsaj začetkom mogle redne nezgode na političnem nebu plačati iz zavarovalnične blagajne ali ne. Ampak to vem, da to, kar se je skupaj znsilo, toče, ognja in drugih nezgod na političnem polju ni moglo odstraniti.

Dovolite mi čisto jasno besedo. S stališča svobodomiselnih strank je bila zveza popolnoma opravičena in mi bi se veselili, če bi obstojala še danes odkrita in jasna politika. Ako se ljudje skupnih nazorov združijo na eni strani nasproti drugi strani, to je pravično. Da pa tudi v tem slučaju, če bi se združile še enkrat in če bi napravili še eno tako zavarovalnico, da tudi v tem slučaju ne bi zmagali, to je seveda žalosten kismet. Razmere v naši deželi in med našim narodom so take, kakor jih je dobro karakteriziral naš načelnik dr. Šusteršič. Pri nas je bilo že od nekdaj jasno človeku, ki je vpogledal v narodovo dušo, ki živi med njim, kaka je naša dolžnost in dolžnost tiste vrste inteligence, ki jej naš stan pripada. Kdor je gledal v srce in dušo tega ljudstva, temu je že zdavno jasno, da se pri nas tudi s protiklerikalno politiko naprej priti ne da. Ne bojim se izjaviti, da ne odrekam nekaj

idealnega poleta možem, ki so v drznem poizkusu zastavili svojo čast in premoženje ter se dosledno in pošteno zavzemali za svoja načela. Nasprotno zaničujem vse tiste, ki sicer žele, da bi zmagali, pa si tega v javnosti priznavati ne bi upali. S takim značajem se politika ne more delati ne tukaj ne na Dunaju. Gospoda, če je zaraditega sedaj pri nas tendenca boja nasproti svobodomiselnim strankam hujša in če je tistih vedno manj, ki bi mislili, da je mogoča regeneracija strank v blagor naroda in domovine, nismo krivi mi. Izjavljam še enkrat, da je mogoče sodelovanje, toda prijatelji vizir mora biti jasen, človek mora vedeti, s kom ima opraviti. (Klici — Rufe: „Tako je!“) Intrigantov in hinavcev ne maramo. (Klici na levi — Rufe links: „Tako je!“ — Odobranje v središču — Beifall im Zentrum) Kar se tiče posameznosti, so se že vse stvari natančno razložile. Jaz ne bom dvakrat govoril in ne bom ponavljal tega, kar so drugi gospodje lepo povedali.

O justičnih razmerah samo to-le, da se jaz v te stvari, ki jih ne razumem, ne vtikam. (Klic v središču — Ruf im Zentrum: „Škoda!“) Jaz vem, da je to polje, katerega ne poznam. (Klic v središču — Ruf im Zentrum: „Pa se informirajte!“) Ta stvar spada Vam advokatom. Mi gremo v našem klubu za našimi advokati. Tudi na Dunaju imamo advokate, ki so v tej stvari izvežbani. Sam zase nimam vpogleda, to je teren, s katerim se jaz čisto nič ne maram baviti. Ne morem preiskovati važnosti te panoge v našem narodnem življenju. To pa priznavam, da je s stališča zadnjega našega kmeta dolžnost justične uprave, da izvršuje popolno enakopravnost, ker mora imeti sin našega zadnjega bajtarja iste pravice, kakor sin nemškega kneza. Kar se tiče krivičnih sodb, pa jaz sodim, da naše ljudi bolj boli krivica, izgovorjena v slovenskem jeziku.

Krivičnih sodb — jaz jih še nisem okusil. Ampak tiste interpelacije bi jaz ne bil imenoval. Podlaga tiste interpelacije je stvar, ki se ne more drugače imenovati, kakor da se nekomu iz napačnih nazorov ni hotelo dati pravice. Torej tudi tukaj imamo nekega hlapca Jerneja, ki je iskal pravico in je ni našel.

Čul sem tudi jaz, in še to bi omenil, da je zlasti glede avskultantov pri nas silno slabo. Morajo več časa čakati in brezplačno delati, kakor avskul-

tanti v Istri in Dalmaciji. Potem tisti nemški avskultanti, ki se na Štajerskem v kurzih uče slovenščine, dobe adjutum na škodo naših. (Poslanec — Abgeordneter dr. Šusteršič: „Nekaj le razumeš!“) Če kdo izmed juristov zna napraviti kako resolucijo, bi jo jaz čisto rad sprejel. (Klic na levi — Ruf links: „Malo že zastopiš!“) Prav veliko ne.

Vesel sem, da se je nasproti glavni stvari, namreč nasproti proračunu samemu in nasproti prehodu v specialno razpravo tako malo glasov izreklo, in da bo šla, kakor videti, stvar zelo gladko naprej, in zaraditega, da bi se to posrečilo in da bi kmalu mizo očistil bremen, prosim visoko zbornico, naj preide v specialno razpravo. (Odobranje in ploskanje — Beifall und Händeklatschen.)

Deželni glavar

Gospod poročevalec predlaga, da se preide v nadrobno debato. Gospodje, ki ste za prehod v specialno razpravo, izvolite vstati.

(Zgodí se — Geschieht).

Soglasno sprejeto.

Jaz bi za danes sejo zaključil. Prej pa bom odgovoril še na dve interpelaciji in sicer najprej na interpelacijo gospoda tovariša Perhavca glede vodovoda v Dobračevi. Stvar je ta. Načrt za vodovod je izdelan, ampak le za oni del vasi, ki leži pod pokopališčem. Pozneje so se pa zglasili tudi prebivalci ostalega dela vasi, ki so se izpočetka vodovoda branili, s prošnjo, da se vodovod podaljša. V to svrho je pa treba zajeti še en studenec, ter napraviti nov načrt. Ta načrt bo kakor hitro mogoče izdelal deželni stavbni urad.

Druga interpelacija je stavljena po gospodih poslancih Matjašiču, Dularju in tovariših in zadeva most čez Krko pri Vavti vasi - Straži. Stvar je tale: Načrti so v delu in bodo gotovi v kakih petih — šestih tednih, in če bo enkrat ta projekt potem izdelan, se bo deželni odbor obrnil do centralne vlade ter si izprosil za to stvar državnega prispevka.

Gospodje, prihodnja seja bo jutri, in sicer ob 10. uri dopoldne. Dnevni red bo sledeč:

(Glej dnevni red prihodnje seje — Siehe die Tagesordnung der nächsten Sitzung.)

Seja je zaključena.

Konec seje ob 6. uri 40 minut zvečer. — Schluß der Sitzung um 6 Uhr 40 Minuten abends.

Dodatek — Anhang

I. Interpelacija

poslanca Perhavca, Kobja in tovarišev glede zgradbe vodovoda vasi Dobračeva na gospoda deželnega glavarja pl. Šukljeja.

Dvakrat je prosila imenovana podobčina za zgradbo vodovoda, kateri bi bil komaj 700 m dolg.

Potrebo tega vodovoda je utemeljevala s tem,

1. da je tamošnje pokopališče v taki bližini vasi, da se vsled tega, ker stoji pokopališče na nekoliko vzvišenem prostoru, ob vsakem deževju odceja voda iz njega v vaške vodnjake, in

2. da se v hudi suši še ti vodnjaki posušijo, tako, da morajo ljudje cele pol ure daleč po vodo v Soro.

Z ozirom na to se usojajo podpisani vprašati gospoda deželnega glavarja, ali hoče v najkrajšem času vse potrebno ukreniti, da se vendar prične graditi ta prepotrebni vodovod.

V Ljubljani, 28. januarja 1910.

Perhavec, Kobi, Drobnič, Matjašič, Ravnikar, Dular, Dimnik, dr. Pegan, dr. Žitnik, Bartol, dr. Šusteršič, Hladnik.

II. Interpelacija

poslanca Matjašiča, Dularja in tovarišev na gospoda deželnega glavarja v zadevi gradbe mostu čez Krko na deželni cesti v Straži.

Most v Straži je v slabem stanju, bati se je eventualne nesreče, ako se nov most nemudoma ne zgradi.

Gospod glavar je v jesenskem zasedanju na tozadevno interpelacijo obljubil, da se načrt za most nemudoma še v jeseni 1909 izvrši.

Z ozirom na to se usojamo vprašati:

1. ali je gospodu deželnemu glavarju znano, v katerem štadiju se gradnja tega mostu nahaja, in

2. do kdaj smemo pričetek gradbe omenjenega mostu pričakovati?

V Ljubljani, 29. januarja 1910.

Matjašič, Dular, Drobnič, Ravnikar, Kobi, Dimnik, Perhavec, Piber, dr. Žitnik, dr. Šusteršič, Mandelj.

